

Brand Euroborgstadion

Bevindingen van het Auditteam Voetbalvandalisme

Den Haag, juli 2008

Auditteam Voetbalvandalisme
DSP-groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam

t +31 (0) 20 625 75 37
f +31 (0) 20 627 47 59
e dsp@dsp-groep.nl
w www.dsp-groep.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Feitenreconstructie	5
2.1	Vorbereiding op de wedstrijd	5
2.2	De wedstrijddag	10
3	Regelgeving en overige afspraken	19
3.1	Veiligheidsvoorschriften KNVB, convenant betaald voetbal en veiligheidsverklaring Euroborgstadion	19
3.2	Overige beleidsdocumenten FC Groningen	22
3.3	Bouwvoorschriften, gebruiksvergunning en controles	28
4	Veiligheidssituatie Euroborg	32
4.1	Ontwerp	32
4.2	Veiligheidsvoorzieningen	33
5	Conclusies en aanbevelingen	38
	Bijlagen	
Bijlage 1	Plattegrond stadion	48
Bijlage 2	Tijdslijn belangrijke gebeurtenissen	49
Bijlage 3	Geraadpleegde bronnen	52
Bijlage 4	Samenstelling Auditteam	54
Bijlage 5	Rapportage NIFV	55

1 Inleiding

Een actie van supporters van FC Groningen voorafgaand aan de wedstrijd tegen Ajax op 13 april 2008- massaal toiletpapier op het veld gooien met het oogmerk de sfeer te verhogen - pakte averechts uit: er braken branden uit op het veld en de tribune van het Euroborgstadion. Grote aantallen supporters moesten vluchten, ten dele het veld op. Na afloop bleken er 28 gewonden te zijn. De wedstrijd werd afgelast.

Nog dezelfde dag heeft de burgemeester van Groningen aan het Auditteam Voetbalvandalisme verzocht om een onderzoek uit te voeren naar het incident. Doel van het onderzoek was ten eerste om objectief vast te stellen wat de toedracht van dit ernstige incident is geweest, ten tweede na te gaan op welke wijze de betrokken organisaties en hun medewerkers op het incident gereageerd hebben, ten derde in beeld te brengen hoe de (brand)veiligheidsorganisatie en voorzieningen georganiseerd waren en ten vierde vast te stellen of en hoe deze veiligheidsvoorzieningen feitelijk gefunctioneerd hebben.

In het kader van het onderzoek heeft het Auditteam dossiers onderzocht, beeldmateriaal bestudeerd en vraaggesprekken gevoerd. Omdat specifieke vraagstukken aangaande de brandveiligheid een belangrijke rol spelen in het onderzoek, heeft het Auditteam gebruik gemaakt van de expertise van het NIFV (Nederlands Instituut voor Fysieke Veiligheid - voorheen Nibra). Het onderzoek van het NIFV heeft in de eerste plaats betrekking op de bouwkundige aspecten die bij het incident een rol hebben gespeeld en in de tweede plaats op het vluchtgedrag van de supporters die op de Noord tribune stonden. Dit tweede aspect is mede op verzoek van de Directie Brandweer & GHOR van het Ministerie van BZk in het onderzoek betrokken. Tevens is aan RIVM en Efectis (onderdeel TNO) verzocht in verband met de ernstige ademhalingsproblemen van sommige supporters onderzoek te doen naar de stoffen die zijn vrijgekomen bij verbranding van de stoelen op de tribune.

Voor u liggen de resultaten van het onderzoek.

Hoofdstuk 2 bevat een puntsgewijze reconstructie van alle relevante gebeurtenissen vanaf de eerste voorbereidingen tot het einde van de wedstrijddag zelf. Deze feitenreconstructie is gebaseerd op de geaccordeerde gespreksverslagen en het overige onderzoeksmateriaal en is ter bevestiging voorgelegd aan alle betrokkenen. Eventuele commentaren zijn verwerkt. Waar verschillende partijen achteraf niet tot een eensluidende weergave van de feitelijke gebeurtenissen konden komen, is dit als zodanig aangegeven in de tekst. Ter afsluiting van deze fase van het onderzoek heeft het Auditteam een gesprek gevoerd over deze feitenreconstructie en de vragen die daaruit voortgekomen waren, met de directie van de club, de burgemeester van Groningen, de waarnemend plaatsvervangend korpschef van de politie en de commandant van de brandweer.

In hoofdstuk 3 wordt aandacht besteed aan het formele toetsingskader: uit voorschriften, convenanten en andere documenten waarin bindende afspraken zijn vastgelegd, worden hier relevante passages samengevat. Deze documenten vormen het formele toetsingskader dat door het Auditteam gehanteerd is bij de beoordeling van de gebeurtenissen en handelwijzen.

Hoofdstuk 4 handelt over de veiligheidssituatie van het Euroborgstadion. Dit hoofdstuk is in belangrijke mate gebaseerd op het onderzoek van het NIFV

en dan met name het deel van het onderzoek dat betrekking heeft op de bouwkundige brandveiligheid.

In hoofdstuk 5 worden geeft het Auditteam haar conclusies en aanbevelingen op basis van de beoordeling van de feiten aan de hand van het toetsingskader. Ook wordt in dit hoofdstuk kort aandacht besteed aan de eerste resultaten van het onderzoek dat door Efectis en RIVM is uitgevoerd.

Dit rapport biedt naar ons oordeel veel inzicht in wat er is misgegaan en biedt daardoor veel lessen en aanknopingspunten voor alle betrokkenen om in de toekomst beter om te gaan met veiligheidsrisico's.

De bijlagen bevatten

- 1 een plattegrond van het stadion met markeringen van enkele relevante onderdelen
- 2 een tijdslijn, waarin de belangrijkste gebeurtenissen chronologisch zijn samengevat
- 3 een overzicht van de door het Auditteam geraadpleegde bronnen
- 4 samenstelling Auditteam
- 5 een volledige weergave van de rapportage van het NIFV

Het Auditteam wil op deze plaats alle betrokken Groningse organisaties en hun vertegenwoordigers bedanken voor de volledige medewerking aan dit onderzoek.

2 Feitenreconstructie

Dit hoofdstuk bevat een puntsgewijs overzicht van de relevante gebeurtenissen tijdens de voorbereiding op de wedstrijden, op de wedstrijddag zelf. In bijlage 3 zijn de belangrijkste gebeurtenissen in chronologische volgorde geplaatst.

2.1 Voorbereiding op de wedstrijd

- 1 De wedstrijd FC Groningen - Ajax van 13 april 2008, stond van meet af aan onder grote spanning. Onder de supporters van FC Groningen bestond veel ongenoegen over de verkoop van 'hun' spelers Suarez, Silva en Lindgren aan Ajax. Met name sinds de overstap van de laatste twee in de winterstop, vielen de resultaten van FC Groningen tegen. Een plaats bij de eerste vijf was al niet meer haalbaar. De wedstrijd is als B+ gecategoriseerd door de ketenpartners. Dit houdt feitelijk in dat dezelfde tolerantiegrenzen golden als bij een wedstrijd in de C-categorie, maar dat het schenken van evenementenbier werd toegestaan, uitgezonderd het vak met de Ajaxsupporters. De B+ categorisering wordt in Groningen vaker gebruikt omdat men het stadion niet geheel wil droogleggen.
- 2 Na afloop van de vorige editie van FC Groningen-Ajax zijn de supportersbussen van Ajax bekogeld door aanhangers van FC Groningen. In de weken voorafgaand aan de actuele wedstrijd, zijn er volgens Ajax bedreigingen geuit aan spelers en directieleden van Ajax. Om redenen van veiligheid heeft de selectie van Ajax de nacht voor de wedstrijd in een ander hotel geslapen dan de voorgaande jaren. De directieleden hebben zich op de ochtend van de wedstrijddag bij het hotel van de spelers gevoegd om zo in één groep naar de Euroborg te rijden. De spelersbus en de busjes met directieleden en andere vertegenwoordigers van Ajax, werden niet bij de hoofdingang ontvangen maar op het afgescheiden terrein P4. Daar vandaan gingen de Ajaxspelers door de parkeergarage naar de kleedkamers. Bestuursleden en andere medewerkers van Ajax zijn om veiligheidsredenen door FC Groningen dit keer niet op de eretribune geplaatst maar afgeschermd in een skybox.
- 3 Op 13 maart vindt in de Euroborg een vooroverleg plaats tussen de Groningse politie, de Amsterdamse politie, de veiligheidscoördinatoren van Ajax en FC Groningen en een vertegenwoordiger van de supportersvereniging van Ajax. De regeling van het vervoer van de Ajax-supporters, het fouilleren, de dreiging van kwetsende spreekkoren en spandoeken komen op dit overleg aan de orde. In de weken die daarop volgen, hebben zowel de beide clubs als de politie Groningen en de politie Amsterdam veelvuldig onderling contact over signalen die de beide Regionale Inlichtingendiensten (RID's) afgeven over los reizende groepen supporters die uit zouden zijn op confrontaties, zowel uit Nederland als uit België. Dit overleg strekt zich uit tot de avond vóór de wedstrijd, dan wisselen de beide Algemeen Commandanten nog de laatste informatie over geruchten uit.

- 4 Op 25 maart heeft de algemeen directeur van FC Groningen op de zuid-lounge een overleg met een dertigtal supporters van verschillende doelgroepen, waaronder ook leden van de Z-side. Tijdens dit overleg, waarop de directeur het transferbeleid toelichtte, droeg een enkele supporter een T-shirt met de tekst "Fuck Ajax". De directeur heeft de supporters gewezen op de negatieve gevolgen voor de club wanneer er kwetsende spreekwoorden zouden klinken bij Groningen - Ajax, wanneer er voorwerpen op het veld zouden worden gegooid, of wanneer supporters het veld zouden betreden. Tijdens het overleg, dat overigens net als andere overleggen tussen de leiding van FC Groningen en diverse supportergroepen in een goede sfeer verliep, gaven supporters aan dat zij niet konden garanderen dat kwetsende spreekwoorden uit zouden blijven tijdens Groningen - Ajax. Terzijde: in dit kader heeft de directie kort voor de wedstrijd pamfletten opgesteld waarin de supporters met klem wordt ontraden kwetsende spreekwoorden ten gehore te brengen. Ook in de wekelijkse nieuwsbrief is de zorg alsook een waarschuwing richting supporters over dergelijke spreekwoorden verwoord. Na afloop van het overleg van 25 maart bespreken enkele supporters van de Groningen Fanatics met de veiligheidscoördinator van de club een voorstel voor een sfeeractie bij de wedstrijd tegen Ajax. De supporters zijn van plan twee spandoeken te tonen met teksten en spotprenten die kwetsend en beledigend verwijzen naar de overstap van de drie genoemde Groningen-spelers naar Ajax.
- 5 De *Groningen Fanatics*, een groep van circa zestig supporters die deel uitmaakt van de supportersvereniging van FC Groningen, zijn al vanaf half maart bezig met het bedenken van een sfeeractie, ook wel genoemd *tifo*-actie. Een *tifo*-actie (*tifo* is een afkorting van *tifosi*, het Italiaanse woord voor supporters) bevat sfeerverhogende onderdelen als geluidseffecten, visuele effecten, grote spandoeken met tekeningen en teksten en dergelijke. Op 2 maart 2008 had de Groningen Fanatics zijn vijfjarig bestaan gevierd met een ludieke actie bij de thuiswedstrijd tegen Heracles. Tijdens deze actie werden er vijf enorm grote doeken over de tribunevaken door het hele stadion heen naar beneden gelaten, in combinatie met een choreografie van gekleurde A4-papierjes. De brandweer was vóór 2 maart op de hoogte gebracht van een actie met doeken; niet van een actie met papier. FC Groningen is van mening dat zij de brandweer wél hebben ingelicht over de actie met papier. De grote doeken waren door een gecertificeerd bedrijf geïmpregneerd met een brandvertragend middel, iets wat standaard gebeurt als er grote doeken worden gebruikt die over de hoofden van de supporters worden getrokken. De FC Groningen ondersteunt de acties niet actief, het benodigde geld verzamelen de supporters zelf met een jaarlijkse collecte. De Groningen Fanatics (GF) leggen hun plannen voor sfeeracties altijd ter goedkeuring voor aan de veiligheidscoördinator (VC) van FC Groningen. De plannen voor de jubileum-sfeeractie van 2 maart waren vooraf op papier gesteld en aan de VC overhandigd.
- 6 Het voorstel van de GF voor de grote spotprenten, zoals op 25 maart besproken, viel bij de club niet in goede aarde. Na ruggespraak met de facility-manager van FC Groningen, heeft de VC dit plan afgewezen omdat het negatief was over de tegenstander in plaats van positief voor de eigen club. Dit is door de VC mondeling meegedeeld aan de kaderleden van de GF met het advies een positieve actie te prepareren in plaats van een negatieve. De GF gingen vervolgens nieuwe plannen ontwikkelen.

- 7 Met vele anderen zitten de GF in de sector Noord van het stadion, dat zijn zeven vakken op de eerste ring en zeven vakken op de tweede ring, samen goed voor 4763 supporters, ongeveer een kwart van de gehele capaciteit van stadion Euroborg (zie plattegrond in bijlage 2). De leden van de GF zitten in de vakken C, D en E, op de eerste ring achter het doel waar ook leden van de Z-side hun vaste plaatsen hebben. Alhoewel de termen *Fanatics* en *tifoactie* associaties oproepen met hardekernsupporters en een agressief vóórkomen, zijn de leden van de GF beter te karakteriseren als jeugdige, hartstochtelijke supporters met organisatievermogen en tevens een drang om de spelers zo luid en duidelijk mogelijk te ondersteunen. De fanatieke aanhang waar volgens insiders meer dreiging van uitgaat, zit eerder bij de Z-side. Dit is de meest fanatieke aanhang van FC Groningen waaronder de politie ook de hardekernsupporters rangschikt. De Z-side maakt geen onderdeel uit van de supportersvereniging van FC Groningen en beschikt, vlakbij het supportershome van de supportersvereniging, over een eigen onderkomen. De leden van de Z-side zijn niet betrokken bij de sfeeracties van de GF, maar zitten ook op de Noordtribune in dezelfde vakken als de GF.
- 8 De GF hebben in onderling beraad er voor gekozen om, nu de spotprenten waren afgewezen, een zogenaamde chaos-actie ("chaos" in verband met de visuele verwarring) te ontwikkelen voor 13 april. Het idee was om - op het moment dat de spelers het veld betreden - een enorme hoeveelheid papier door de lucht te gooien om een spectaculair visueel effect te bereiken. Op deze manier wilde GF de eigen ploeg positief steunen. Evenals bij vorige acties zullen de GF-leden instructies uitdelen aan de supporters van sector Noord. GF wil sfeeracties overigens altijd zo geheim mogelijk houden om het verrassingseffect maximaal te laten zijn. De GF heeft vier keer eerder een vergelijkbare actie met wc-rollen en confetti uitgevoerd. Drie van deze chaos-acties waren in het oude Oosterparkstadion georganiseerd en de laatste chaos-actie vond plaats tijdens de bekerwedstrijd tegen PSV, februari 2006. Deze voorgaande acties, waarbij zich geen incidenten hebben voorgedaan, waren qua omvang kleiner dan de chaos-actie tegen Ajax. Tijdens de laatste wedstrijd in het Oosterpark werd een grote actie gehouden, waarbij de supporters aan de lange zijde (plusminus 7000 stoelen) met wc-rollen gooiden. De GF wil bij elke nieuwe actie eerdere soortgelijke acties in omvang overtreffen.
- 9 Op 1 april 2008 diende de GF per email het nieuwe voorstel in bij de VC. Het voorstel bevatte drie onderdelen: een spandoek van 50 bij 4,4 meter met als tekst "*Come on Green White Army!*", en "*op de eerste en tweede ring wc-rollen en snippers.*" Dit voorstel is, wederom in overleg met de facility-manager, door de VC goedgekeurd en dit is door de veiligheidscoördinator mondeling meegedeeld aan de kaderleden van de GF.
- 10 In de email van 1 april schrijft de GF tevens: "*Om te voorkomen dat er brandgevaar is zetten wij in de instructies hier iets over (pas op met vlambare spullen). Verder zullen wij 35 emmers water tussen de tribune en het veld zetten. Eventueel willen wij ook nog gieters kopen, waar stewards preventief de rommel die in de 'gracht' komt mee kunnen bespreken met water*". Ook stuurde de voorzitter van de GF een sms-bericht aan de VC met de tekst: "*Wij kunnen op de instructie zetten: gooi de wc-rollen bij de spelersopkomst. Het gooien van de rollen op het veld tijdens de wedstrijd is strafbaar! Denk tijdens en na de actie om ontvlambare*

spullen. Help de actie slagen! GF". De VC van de club heeft mondeling als reactie gegeven dat de tekst iets zwaarder aangezet moest worden, waar het overtreedingen van de instructie betrof.

- 11 In de vele direct mondelinge en telefonische contacten tussen de kaderleden van de GF en de VC, is het *aantal* rollen wc-papier hooguit zijdelings aan de orde gekomen. De VC heeft er niet expliciet naar geïnformeerd, een kaderlid van de GF zegt het wel eens terloops te hebben gemeld tijdens een gesprekje, toen bleek dat de VC aanvankelijk in de gedachte verkeerde, dat er alleen wc-rollen op de eerste ring zouden worden neergezet. Op papier, sms of email, is het *aantal* te gooien rollen toiletpapier nergens genoemd. De VC ging er in gedachte vanuit dat er per stoel één rol zou liggen.
- 12 Over de snippers is iets meer informatie uitgewisseld in de aanloop naar de wedstrijd. Het zou een beperkt aantal (circa drie) vuilniszakken betreffen waarvan de inhoud zou worden verdeeld over pedaalemmerzakken die dan onder de eerste rij stoelen op de tweede ring zouden worden neergezet.
- 13 De tekst van het grote spandoek is in de voorbereiding gewijzigd in "*Noord gestoord*". Deze wijziging is telefonisch besproken met de veiligheidscoördinator. De GF heeft er in de voorbereiding voor gekozen om 15 duizend rollen wc-papier neer te zetten bij de stoelen in de sector Noord. Eerst wilde de GF 20 duizend rollen aanschaffen maar omdat dit te duur werd, is gekozen voor 15 duizend rollen. Naast de wc-rollen hebben de GF bij het Groningse bedrijf Leico perforatorafval als confetti geregeld, genoeg voor honderd pedaalemmerzakken.
- 14 De suggestie van de GF om gieters te kopen en eventueel zelf mensen op het veld te laten opruimen, wordt door de VC niet overgenomen. Hij deelt mondeling aan GF mee dat de club zelf passende maatregelen zal treffen. Na overleg met het hoofd accommodatiezaken van FC Groningen, besluit de VC zes eigen medewerkers, bovenop de zes personen van de interne dienst die standaard op het veld staan, op het veld te positioneren die na afloop van de sfeeractie het papier op één hoop zullen harken en die hoop papier vervolgens met emmers water nat zullen maken. Het betreft een voorzorgsmaatregel om te voorkomen dat, bijvoorbeeld door een brandende peuk, het papier achteraf vlam kan vatten. De club wil dit met eigen medewerkers regelen vanuit het uitgangspunt dat supporters niet op het veld mogen komen.
- 15 In het enige vooroverleg tussen club, politie en gemeente, dat plaats vond ná goedkeuring van de plannen van de GF (op woensdag 9 april 2008), is de *tifo*-actie summier aan de orde geweest. In de rondvraag van dit overleg is door de veiligheidscoördinator van FC Groningen melding gemaakt van "*een tifo-actie, die aan het begin van de wedstrijd zal worden gehouden*". Bij dit "commandantenoverleg" waren commandanten (algemeen en operationeel) van de politie aanwezig. De preventiemedewerker van de brandweer die op 13 april voor en tijdens de wedstrijd dienst heeft in het stadion, was tevens bij dit overleg aanwezig. Samen met de officier van dienst (OVD) van de brandweer, arriveerde hij later bij dit overleg; beiden hebben niet horen spreken over een 'tifo-actie'. De VC heeft geen toelichting gegeven op de actie. Niemand van de aanwezigen heeft navraag gedaan naar de aard en de omvang van de actie.

16 Eerder, ergens tussen 31 maart en 5 april, heeft de veiligheidscoördinator van FC Groningen gebeld met de preventiemedewerker van de brandweer. Volgens de medewerker van de brandweer werd in dit telefoongesprek op initiatief van de veiligheidcoördinator gesproken over een reclameactie die het Algemeen Dagblad (AD) wilde organiseren tijdens de wedstrijd FC Groningen - NAC op 6 april. Het AD wilde vóór de wedstrijd in het stadion kranten verspreiden. De VC én de preventiemedewerker vonden dit beiden niet wenselijk, omdat deze actie een grote hoeveelheid papier in het stadion zou opleveren en daarmee brandgevaar. Daarop is afgesproken de kranten ná de wedstrijd buiten het stadion uit te delen. Naar de mening van de VC is dit onderwerp wel op deze wijze besproken maar niet in dit bewuste telefoongesprek. Vervolgens is in het telefoongesprek het voornemen van de Groningen Fanatics aan de orde geweest, om op 13 april confetti vanaf de tweede ring te strooien. De hoeveelheid confetti en het opruimen ervan zijn besproken. Naar de mening van de preventiemedewerker was het de eerste keer dat er met confetti zou worden gewerkt in een sfeeractie. Volgens de VC is ook het gooien met wc-papier door hem genoemd maar dit ontkent de preventiemedewerker van de brandweer. Er is geen schriftelijke melding gedaan of vraag gesteld door de club aan de brandweer omtrent de sfeeractie en de details ervan. Naast deze thema's is ook gesproken over brandgevaar in het gastenvak en maatregelen die de club zou dienen te nemen om eventueel gegooid vuurwerk onschadelijk te kunnen maken. De preventiemedewerker van de brandweer gaf in dit verband het advies om naast de emmers water die de club neer wilde zetten, ook emmers zand neer te zetten, onder andere bij de lexan-boarding van sector Noord. Overleg tussen de club en de brandweer is overigens niet vastgelegd in een structuur. Alleen eventuele afwijkingen van de gang van zaken zoals geregeld in de gebruiksvergunning, worden van geval tot geval besproken. Overigens is er tijdens de reeds gememoreerde jubileumactie van de GF op 2 maart, ook papier gebruikt (gekleurde vellen) zonder dat de brandweer daarvan vooraf op de hoogte was. De club is echter van mening dat zij destijds de brandweer daarover wel heeft ingelicht.

De grote spandoeken die bij de betreffende actie werden gebruikt, waren wel aangemeld. De preventiemedewerker van de brandweer heeft ná de jubileumactie aan de veiligheidscoördinator meegedeeld voortaan volledig geïnformeerd te willen worden over de inhoud van sfeeracties. De club herkent zich hier niet in en is van mening dat de preventiemedewerker nooit eerder een opmerking heeft gemaakt naar aanleiding van een sfeeractie.

In de eigen reconstructies van de voorbereidingen op de sfeeractie, hebben de brandweer Groningen en FC Groningen op onderdelen verschillende lezingen. De brandweer stelt dat er niet over wc-papier en daaraan verbonden preventieve handelingen met emmers water is gesproken, maar over emmers zand als aanvullende maatregel in verband met vuurwerk (stadionfakkels) op het veld én over het weghalen van confetti. De FC Groningen meent dat het preventief plaatsen van de emmers waters en zand, is gedaan in overleg van de brandweer.

17 Daags voor de wedstrijd is door de VC een "Draaiboek wedstrijdorganisatie" opgesteld. In dit draaiboek staat bij de bijzonderheden gemeld: "*GF heeft een grote actie op Noord. Er zal bij het binnenkomen van de spelers gegooid worden met confetti en toiletpapier en er zal een groot doek hangen.*" Onder het kopje 'facilitair' meldt het draaiboek: "*- naam - zal met 5 andere vrijwilligers zorg dragen voor het opruimen van het veld*

aan de noordzijde na de actie van GF (is daarvan op de hoogte en regelt het). Het papier verzamelen en met aanwezig water het papier maximaal nat maken, achter de reclameborden. Eerst nadruk leggen op het veld en als deze opgeruimd is, ook achter de reclameborden. Zorg voor tankjes. De emmers water wordt door de technische dienst geregeld!" Dit draaiboek is niet aan de brandweer gestuurd, ook niet aan een commandant van de politie maar wel op vrijdagochtend gemaald aan de agent van de voetbalunit van de politie die op 13 april dienst heeft.

Het sectorhoofd van de Noordtribune heeft het draaiboek op donderdag of vrijdag voor de wedstrijd via de mail gekregen van de VC.

Voor de VC van de club is deze agent een van de twee vaste contacten met de politie. Deze agent van de voetbalunit (met enkele collega's opereert hij op 13 april in burger temidden van de fanatieke supporters om eventuele ongeregelde heden in de kiem te smoren) heeft het draaiboek voor kennisgeving aangenomen en niet verder verspreid onder meerderen of andere partijen. De passage over het toiletpapier heeft hij niet gelezen.

- 18 Op 10 april, de donderdag vóór de wedstrijd, levert de Jumbo-supermarkt, die aan de Noordzijde van het stadion gevestigd is, 's ochtend om 9 uur een rolcontainer en zes pallets wc-papier af bij het supportershome, totaal 15.000 rollen. Een achttal leden van GF verdeelt de balen wc-rollen over de Noordtribune op de eerste (vakken A tot en met G) en tweede ring (AA tot en met GG) en zetten de balen pal achter de achterste stoelen neer. Ook de confetti is gearriveerd: enkele industriële afvalzakken vol. De inhoud wordt verdeeld over 100 pedaalemmerzakken. Aan het eind van de ochtend gaan de houten pallets weer retour naar de Jumbo.

2.2 De wedstriiddag

- 19 Om negen uur 's ochtends arriveren 20-25 leden van de GF. Zij gaan de zakjes confetti onder de voorste stoelen op de tweede ring zetten en de balen met wc-papier openmaken. Onder elke stoel worden drie wc-rollen neergezet. De rollen worden niet in de loop neergezet maar tegen de poten onder de stoelen. In verband met een door de GF gewenste symmetrie van de actie, worden er ook wc-rollen op de vakken H (eerste ring) en HH (tweede ring) van de sector Oost neergezet. Dit wordt door de camera-observanten vanuit de commandokamer waargenomen en vervolgens door de veiligheidscoördinator verboden. Leden van de GF hebben die rollen toen weer weg gehaald. Ook worden kleine flyers gemaakt met instructies en met een waarschuwing voor brand. Tevens wordt het spandoek met de tekst 'Noord Gestoord' zodanig bevestigd achter de rand van de tweede ring, dat het bij het begin van de wedstrijd snel kan worden uitgehangen en weggehaald. Met deze werkzaamheden in de sector Noord zijn de mensen van GF bezig tot ongeveer 13.00 uur. Op dat tijdstip gaat het stadion open en moeten ze stoppen. Het lukt niet om de flyers over de stoelen te verdelen en deze worden nu bij de ingang van Noord, ingang 1, uitgedeeld.

- 20 De flyer bevatte de tekst: "*Opgelet sfeeractie. Vandaag zal de Noordzijde bij spelersopkomst veranderen in een complete chaos. Onder je stoel vind je een aantal wc-rollen die bij de spelersopkomst achter elkaar gooid moeten worden. We willen iedereen uitdrukkelijk verzoeken de rol*

*voor het werpen alvast een stuk af te rollen en deze pas bij de spelers-opkomst te werpen. Tot slot een verzoek om uit te kijken met brandende voorwerpen. Alvast bedankt. **Let op! Wij willen iedereen waarschuwen voor het feit dat gooien van Wc-rollen tijdens de wedstrijd bestraft zal worden door FC Groningen volgens de richtlijnen van de KNVB***.

- 21 FC Groningen heeft achter de reclameborden bij de sector Noord 35 emmers water neergezet (om het verzamelde papier na afloop van de actie nat te maken) en enkele emmers zand (om eventueel gegooid vuurwerk onschadelijk te maken). Ook zijn er twee losse kleine pomptankjes neergezet, net als de emmers water bedoeld om het verzamelde papier na afloop uit preventief oogpunt nat te maken. De zes leden van de service- en beveiligingsorganisatie van FC Groningen met de opdracht om na afloop van de actie het papier bijeen te harken en daarna nat te maken, zullen om 14.15 uur hun posities innemen, vergezeld door de zes leden van de interne dienst.
- 22 Tussen 11.30 uur en 12.00 uur arriveert de preventiemedewerker van de brandweer in het stadion. Bij de VC is niet bekend dat deze medewerker van de brandweer bij de afdeling *'handhaving en preventie'* is ingedeeld. Voor FC Groningen vertegenwoordigt de betreffende medewerker op wedstrijddagen de brandweer; voor de brandweer zelf is de medewerker niet operationeel inzetbaar maar is hij bij veel thuiswedstrijden ter plaatse om toe te zien of de bepalingen uit de gebruiksvergunning worden opgevolgd. In de commandokamer zijn als stelregel alleen operationeel verantwoordelijke functionarissen aanwezig.
- 23 Kort na zijn aankomst in de commandokamer vangt de preventiemedewerker van de brandweer aan met een schouwronde door het stadion. Deze schouw, onderbroken door tussentijds bezoek aan de commandokamer, duurt tot 14.25 uur. Veel aandacht ging tijdens de schouw uit naar de gastenvakken OO, PP en QQ, omdat er (pogingen tot) confrontaties tussen de supportersgroepen verwacht werden. De schouw is een preventieve controle, met name gericht op de toegankelijkheid van blusmiddelen en vluchtwegen en op de werking van het brandmeldsysteem. Tijdens zijn schouw heeft de preventiemedewerker eerst de nooduitgangen bij de businessbalie gecheckt. Vervolgens heeft hij via ingang 1 naar binnen gekeken. Op de hoek van de Westtribune en de Noordtribune, staande achter vak A, heeft hij de omloop achter de vakken B tot H overzien. Hierbij vielen hem geen speciale zaken op. Vervolgens is hij buitenom naar ingang 4 gelopen. Daarna langs het spelershome naar trappenhuis van de sector Zuid. Hij heeft de omgeving van ingang 3 gecheckt, bij het Noorderpoortcollege checks uitgevoerd en daarna ingang 2 gecontroleerd. Ook hier nam hij geen bijzonderheden waar. De brede lexanwand tussen vakken G en H stond nog open, mede in verband met de bevoorrading van de horeca. Hij is buitenom naar trappenhuis 2 achter de Noordtribune gelopen waar hij een afvalcontainer van Plaza Sportivo, die in de weg stond, heeft laten weghalen. Vervolgens is hij verder buitenom langs ingang 1 gelopen, is door de hoofdingang naar binnen gegaan en heeft zijn ronde vervolgd met een bezoek aan de 'technische laag', gelegen tussen de tweede ring en het dak. Hij heeft op deze technische laag het hele stadion rondgelopen. Ter hoogte van vak II zag de preventiemedewerker dat op de tweede ring van Noord mensen bezig waren met het klaarleggen van spullen, naar hij aannam confetti. Hij heeft geen wc-rollen gezien en is niet op de vakken van de Noordtri-

bune geweest tijdens zijn ronde. Tijdens zijn schouw, waarvan hij zelf de route bepaalt, maakt de medewerker geen aantekeningen. Hij onthoudt wat hem opvalt en deelt dat na afloop mee aan de VC in de commandokamer. De focus bij de inspectieronde ligt niet zozeer op de aanwezigheid van brandbaar materiaal, maar op de werking van de vluchtwegen en de toegankelijkheid van de vluchtdeuren.

24 Evenmin als de preventiemedewerker van de brandweer, hebben de veiligheidscoördinator en/of de facility-manager van de club op de Noordtribune poolshoogte genomen omtrent de precieze hoeveelheid spullen die Groningen Fanatics klaar had gezet voor de tifo-actie. De 15 duizend rollen wc-papier stonden als grote balen vanaf donderdagochtend opgesteld op de eerste en tweede ring van de Noordtribune. Wel hebben de VC en de facility-manager op donderdag de pallets zien staan bij de Noordtribune en hebben zij op de wedstrijddag een ronde door het stadion, inclusief de Noordtribune gelopen.

25 De ochtend van de wedstrijd vindt rond 11 uur de briefing plaats van de vier sectorhoofden en de kaderleden van de vier tribunes, door de veiligheidscoördinator. Het sectorhoofd van de beveiligingsmedewerkers op de Noordtribune staat aan de leiding van 39 leden van de beveiligingsorganisatie en is verantwoordelijk voor de veiligheid in brede zin van de toeschouwers op de eerste en tweede ring van de Noordtribune. Daarnaast zijn er 26 servicemedewerkers aanwezig op de Noordtribune, zij wijzen mensen de weg en geven informatie. De rol van de servicemedewerkers bestaat uit het buiten het stadion onder aansturing van politie en/of sectorhoofd mensen op afstand houden, begeleiden en informeren. De servicemedewerkers hebben dus geen actieve rol bij het blussen en vluchten.

Ook staan er enkele leden van het supportersproject in de sector Noord, ex-hooligans die erop gericht zijn mensen die dreigen te provoceren tijdig aan te spreken en tot inkeer te brengen. Het sectorhoofd staat met een portofoon in contact met zijn medewerkers en met de veiligheidscoördinator van FC Groningen.

26 In de briefing aan de sectorhoofden door de VC zijn aan het hoofd van de beveiliging in de sector Noord, geen concrete mededelingen gedaan over de omvang van de tifo-actie. Wel heeft de VC hem tijdens de briefing verteld dat "*de GF een chaosactie heeft op de Noordtribune*". Toen het sectorhoofd het vak betrad schrok hij van het grote aantal wc-rollen.

27 Om 11.30 uur hebben de facility-manager, de financieel directeur en de algemeen directeur van de club een laatste overleg. Tijdens dit overleg informeert de facility-manager de betrokkenen over de inhoud van de geplande sfeeractie. De hoeveelheid wc-rollen was bij alle aanwezigen van dit overleg onbekend.

28 In de briefing die het sectorhoofd Noord om 12 uur geeft aan de 39 beveiligers van zijn sector, is de nadruk gelegd op stringent fouilleren bij ingang 1 op vuurwerk.

29 Gelijk na 13.00 uur ontstaat bij ingang 1 al enige drukte. De spelersbus van Ajax is dan reeds bij P4 aangekomen. Tussen 13.40 uur en 14.20 uur arriveren de bussen met Ajaxsupporters bij P4. De instroom van supporters verloopt redelijk geordend. Dranghekken buiten bij ingang 1 voor-

komen dat de druk op de toegangscontrole te groot wordt.

- 30 Om ongeveer 14.15 uur worden de eerste wc-rollen vanaf de eerste ring van sector Noord op het veld gegooid. De servicemedewerkers die op het veld waren gestationeerd harken het papier bijeen. Om 14.22 uur ontstaat een kleine brandje in het papier op het veld, tussen het doel en de reclameborden. Snel ontstaat er een tweede klein brandje, een paar meter ten westen van het eerste brandje. De algemeen commandant verzoekt de VC op te treden. Direct daarop belt de burgemeester met de vraag of de brandjes geblust worden. De algemeen commandant meldt de burgemeester dat er gewerkt wordt aan het blussen van de brandjes
- 31 Tussen 14.22 uur en 14.30 uur proberen medewerkers van FC Groningen de brandjes te blussen door de brandhaarden uit de klauwen papier te trekken met een hark, door de gereed staande emmers water er over te gooien, door met het pomptankje water op de vuurhaarden te spuiten en met poederblussers, gehaald uit de spelerstunnel, het vuur te doven. Het vuur gaat niet uit en neemt langzaam in omvang toe omdat er gestaag papier vanaf de tribunes blijft neerdalen op de brandhaarden. De wind in het stadion waait in noordwestelijke richting. Volgens het KNMI was er op 13 april in Groningen sprake van windkracht 4.
- 32 Om 14.28 uur vat een spandoek met de tekst "*FC Groningen*", dat over de lexan-boarding hangt bij vak C, vlam. Supporters trekken het brandende spandoek het vak in. In vak B – beneden in de hoek van ingang 1- is ook een brandend spandoek de tribune binnen getrokken wat aldaar leidt tot een vlucht naar achteren van circa dertig supporters. Dit is geregistreerd door de auditor van de KNVB en staat ook vastgelegd op filmpjes op Youtube van supporters van vak A. De camera's in de commandokamer hebben tijdens het incident deze brand echter niet geregistreerd, omdat deze op dat moment gericht waren op andere onderdelen van de tribune.
- 33 Op verzoek van de VC is de preventiemedewerker van de brandweer (hij bevond zich op dat moment in de parkeergarage) opgeroepen zijn schouw te onderbreken. Om circa 14.27 uur arriveert hij in de commandokamer. Door de veiligheidscoördinator en de Algemeen Commandant van politie wordt hij gevraagd op te treden. Vanaf de tribune belt de burgemeester wederom naar de Algemeen Commandant van politie met het dringende verzoek er voor te zorgen dat de brandjes stoppen. Op verzoek van de VC en de Algemeen Commandant neemt de preventiemedewerker van de brandweer om 14.29 uur met zijn portofoon contact op met de meldkamer van de brandweer. In de commandokamer wordt op dat moment geen brand óp de tribune waargenomen. Hij meldt aan de centralist van de alarmcentrale dat er een klein brandje is op het veld en dat de brandweer zonder toeters en bellen diende te komen (prio 2). Omdat de brand op het veld in de buitenlucht plaats vond, maakte de centralist er een "buitenbrand-melding" van. Een "buitenbrand-melding" is automatisch prio 2 (rustig aanrijden) omdat er geen gebouwen en/of personen in gevaar zijn.
- 34 Om 14.29 uur neemt de facility-manager van FC Groningen contact op met de veiligheidscoördinator met het verzoek om de scheidsrechters en spelers het veld niet te laten betreden. De VC staat met een portofoon in contact met een beveiligingsmedewerker die de hele tijd vlakbij de vierde

official staat. Via deze weg kan hij de entree van spelers blokkeren. Terwijl de facility-manager dit verzoek doorgeeft, start de begintune en betreden de scheidsrechters en de spelers van beide teams het veld.

- 35 Als reactie op de entree van de spelers daalt een massa wc-papier van de Noordtribune neer op de bestaande brandhaarden op het veld. Binnen enkele tellen springt het vuur over naar de voorste rijen van de tribune waar het met name op de eerste rij in vak E snel heftig oplaait en de eerste stoeltjes doet branden. Op deze plek stond op de grond het overschot aan wc-papier opgesteld maar ook trommels, vlaggen en houten stokken.
- 36 Direct ontstaat er paniek op de tribune, met name vooraan vlak bij het veld. Mensen stuiven naar achteren en sommigen springen over de lexan-boarding het veld op. Deze boarding is 1 meter hoog en aan de veldkant 1.80 diep. Het vuur, gevoed door de stroom papier van boven en het materiaal ter plekke, verspreidt zich via papierflarden en overig brandbaar materiaal over de tribune van de eerste ring. De algemeen directeur van FC Groningen, die inmiddels ook op het veld staat, besluit samen met de facility-manager dat de spelers direct van het veld af moeten komen. De spelers en arbiters gaan door de spelerstunnel naar de kleedkamers. Aan de hand van de interviews met betrokkenen is niet duidelijk geworden of de stadionspeaker op dat moment ook aanwijzingen heeft gegeven aan het publiek. Ook is niet duidelijk of daartoe al dan niet opdracht is gegeven door de VC.
- 37 Omstreeks het tijdstip dat de brandweerwagen met zes man aan boord op weg ging (14.32 uur) naar de Euroborg, kwamen er vele meldingen via 112 binnen bij de centrale, waaronder ook paniekerige. De prioriteit qua urgentie is toen verhoogd in status zodat de brandweerwagen reeds na 500 meter rijden wél met urgentie en zwaailicht en sirene naar Euroborg is gereden. Om 14.34 uur had de politie de A7 tussen Europaplein en Euroborg afgesloten om hulpdiensten vrij baan te geven.
- 38 Supporters dringen zich om 14.31 uur via ingang 1 naar buiten terwijl laatkomers - zich niet bewust van de brand - nog naar binnen willen. De politie verwijderd de dranghekken buiten om ruimte te creëren voor vluchtende mensen. De meeste service- en beveiligingsmedewerkers hebben nog niet hun posities op de tribunes ingenomen omdat de werkzaamheden bij de kaartcontrole, inclusief fouilleren, nog niet afgerond waren.
- 39 Het grootste deel van de supporters op de Noordtribune heeft relatief rustig en beheerst de tribune verlaten. Op televisiebeelden van TV Noord, uitgezonden op de avond na het incident, geven sommige supporters echter wel aan dat zij hevig geschrokken zijn na het incident hoewel zij aanvankelijk bij de kleine brandjes de ernst van de situatie niet inzag.
- 40 Het spandoek "Noord Gestoord", dat meters over de rand van de tweede ring naar beneden hangt, tot vlak boven de hoofden van de supporters van de eerste ring, dreigt vlam te vatten. Het spandoek wordt tijdig door supporters naar binnen getrokken.
- 41 Om 14.35 uur arriveert de eerste brandweerwagen bij Euroborg. Een buiten opgestelde servicemedewerker stuurt deze naar ingang 1, de politie maakt aldaar ruimte voor de brandweer. De bevelvoerder van de

brandweer schaalte de brand om 14.37 op naar "middelbrand", een minuut later tot "grote brand". Meer brandweerwagens en meerdere ambulances worden daarmee opgeroepen.

- 42 Om 14.32 uur er is sprake van een grote uitstroom van mensen uit ingang 1 en van rookwolken boven het stadion. Het sectorhoofd Noord van de beveiliging probeert instructies te krijgen uit de commandokamer maar het lukt niet om continue communicatie via de portofoon te realiseren. Kort daarvoor had hij – staande op de omloop waar vandaan er geen zicht is op de onderste rijen – van een weglappende supporter gehoord dat er nu óp de tribune brand is. Van de commandokamer kreeg hij daarover geen bevestiging. Direct daarop vluchten de supporters *en masse* via de overloop en uitgang 1 door de toenemende rook naar buiten.
- 43 Het kost de bevelvoerder van de eerste brandweerauto moeite overzicht te krijgen over de situatie. De donkere rook laat niet toe om de eerste ring in te kijken. Daarnaast heeft de brandweer moeite om de Noordtribune te betreden omdat er tegelijk een stroom mensen naar buiten gaat.
- 44 Circa 50 supporters zijn het veld op gevlucht waaronder meerdere harde kernsupporters. Enkele rennen naar het uitvak en provoceren een achttal minuten zonder effect de Ajax- supporters. Beveiligers van de sector Oost betreden het veld, even later gevolgd door de voetbalcontactfunctionaris van de politie en leden van het Supportersproject. Het lukt hen vrij eenvoudig om de supporters rond 14.45 uur in de middencirkel te krijgen en daar te houden.
- 45 Intussen liggen er zowel buiten het stadion als op het veld gewonden, Twee mensen met kwetsuren aan het been, zeker één met brandwonden en velen met ernstige ademhalingsstoornissen. Medewerkers van FC Groningen en de EHBO verlenen hulp.
- 46 Toen de brand óp de tribune ontstond, probeerden supporters en beveiligers de brandslangen op de omloop uit te rollen en te blussen. Zij drukten het glaasje in van de handmelder bij de haspels, maar er kwam geen druk op het systeem. Het sectorhoofd van de beveiliging heeft geconstateerd dat er inderdaad geen druk op het systeem van de drie brandhaspels stond, ook niet na het openen van de afsluiter van de haspel. Tevens merkte hij dat voor deze brandslangen een andere gebruiksaanwijzing gold, dan voor de brandslangen waar eerder gegeven instructies op gericht waren. Hij was over de werking van de brandhaspels op de omloop, niet eerder ingelicht. BAM, verantwoordelijk voor de controle op ondermeer het brandhaspelsysteem, heeft daags na de wedstrijd ook geconstateerd dat deze brandhaspels niet naar behoren hebben gewerkt.
- 47 Op de tribune van de eerste ring, vooral in de vakken C, D en E branden meerdere stoeltjes. De rook wordt steeds zwarter als gevolg van de kunststoffen materialen waar de stoelen van gemaakt zijn. Het zicht op de omloop is aan de westzijde (bij ingang 1) zeer slecht en de mensen uit de tweede ring die via het westelijke trappenhuis naar beneden willen, komen in dikke rook terecht. De beveiligers zijn druk doende deze mensen, die deels in paniek zijn, uit het trappenhuis te geleiden en naar buiten te dirigeren. Vier beveiligers hebben boven de ontruiming van de tweede ring begeleid.

- 48 Ook willen veel mensen via de omloop langs de oostelijke zijde naar buiten (ingang 2) maar de brede lexandeur is dicht. Vanuit de commandokamer kan deze deur geopend worden maar de veiligheidsscoördinator besluit deze deur dicht te houden in verband met de dreiging van een eventuele confrontatie tussen Groningensupporters en Ajaxsupporters. FC Groningen is van mening dat dit een gezamenlijk besluit van politie en VC was, de politie bestrijdt dit. De Ajaxsupporters zitten aan de overkant van het stadion, de Zuidzijde van sector Oost, achter een andere lexanwand. Sommige mensen raken bij de brede lexandeur in paniek, er wordt geprobeerd de lexandeur open te duwen wat niet lukt. Pas toen de brandweer gevorderd was met blussen is de deur geopend.
- 49 In de tweede ring was de smalle lexandeur naar sector Oost wel geopend door een van de vier beveiligers van de tweede ring van de sector Noord, maar omdat de doorstroom stokte, konden mensen hier niet verder weg komen.
- 50 De nooddeur aan de westkant op de tweede ring, waar meer rook was, ging niet open na het inslaan van een glaasje en het indrukken van een knop. Enkele personen zijn over de tussenwand naar de sector West geklommen en hebben de deur toen vanaf de andere kant kunnen openen.
- 51 Terwijl de brandweer vanaf 14.38 uur met twee hogedrukspuiten de verschillende brandhaarden bestreed, was de situatie in de commandokamer onoverzichtelijk en rumoerig. De Algemeen Commandant van politie heeft na het uitbreken van de brandhaarden op de tribune om stilte in de commandokamer geschreeuwd en geroepen dat de sector Noord nú ontruimd moest worden.
- 52 Het sectorhoofd van de Noordtribune van de beveiliging kreeg van de VC de instructie tot ontruimen pas door op het moment dat de brandweer de situatie onder controle had en aan de oostzijde van de tweede ring enkele honderden mensen weer waren gaan zitten in afwachting van wat er komen zou. Deze mensen zijn vervolgens ook via de trappenhuisen naar buiten geleid. De communicatie tussen het sectorhoofd en de VC verloopt met lange tussenpozen. Er was geen apart kanaal voor portofoonverkeer tussen beiden vrijgehouden.
- 53 Kort nadat de Algemeen Commandant had geroepen dat de Noordtribune ontruimd moest worden, arriveerde de burgemeester bij de commandokamer en hebben de Algemeen Commandant, de intussen ook gearriveerde commandant van dienst van de brandweer en de Officier van Justitie, in gezelschap van de algemeen directeur van FC Groningen en de facility-manager op de gang bij de commandokamer driehoeksoverleg gevoerd. De leiding over de aanpak van de calamiteit was, vanaf het feitelijke besluit tot ontruiming door de Algemeen Commandant in de commandokamer, formeel in handen van de driehoek.
- 54 Tijdens dit driehoeksoverleg om circa 14.45 uur wordt besloten dat een beslissing over het eventueel beginnen met de wedstrijd, pas over een half uur zal worden genomen. Voorwaarden voor een start van de wedstrijd waren volgens de driehoek op dat moment:
- De brand moet definitief uit zijn.
  - Het brandbaar materiaal moet weg zijn.
  - De luchtkwaliteit moet goed zijn.

- Er moeten geen zwaar gewonden zijn.

55 De speaker roept om 14.47 uur om dat over een half uur wordt besloten of de wedstrijd nog gespeeld zal worden.

De bevelvoerder van de brandweer had tijdens het blussen gepoogd de watertoevoer te regelen via de brandkraan aan de noordzijde buiten het stadion. Volgens de instructies komt, na het inslaan van een handmelder in de parkeergarage, druk op dit systeem. In de praktijk kwam er geen waterdruk op deze brandkraan te staan. Deze brandkraan is bij oplevering van het stadion gekoppeld aan het brandmeldingsstelsel in de parkeergarage, waardoor een belangrijke klep in het systeem zich niet snel genoeg opent. Daar blijkt namelijk een vertraging op te zitten van 160 seconden, iets wat bij de brandweer tijdens het blussen niet bekend was. Inmiddels is dit euvel in overleg met de brandweer hersteld en is er een sleutelkast voor handmatige ontgrendeling van de klep aangebracht.

56 Om toch voldoende water te krijgen is de voorraad van 1500 liter van de inmiddels gearriveerde tweede brandweerauto, gekoppeld aan de watertankinhoud van de eerste auto. Met deze 3000 liter is de brand geblust, inclusief het nablussen.

57 De vier andere brandkranen buiten om het stadion, die standaard onder druk staan, konden niet worden benut omdat de afstand tot de brandhaard te groot was. De vier andere brandkranen hebben een ander systeem, omdat deze het eigendom zijn van waterleidingsbedrijf en direct zijn aangesloten op het waternetwerk. De kraan aan de Noordzijde is eigendom van de Euroborg NV. Bovendien liep het publiek langs het stadion in de weg, uitgezonderd bij ingang 1 waar de politie met hulp van servicemedewerkers het publiek op afstand hield. Voor de zekerheid heeft de officier van dienst van de brandweer opdracht gegeven om water te gaan pompen uit het Winschoter Diep en lange slangen uit te rollen. Deze waterlevering is uiteindelijk niet aangewend.

58 Om 14.53 uur geeft de brandweer het sein 'brand meester' en vangt het nablussen aan.

59 Om circa 15.05 uur verricht de officier Gevaarlijke Stoffen van de brandweer op de omloop van de Noordtribune, nabij ingang 1 (een locatie waar veel rook heeft gehangen) een meting op koolmonoxide. Gezien het feit dat er ook kunststoffen materialen verbrand zijn (waar koolstofverbindingen deel van uitmaken) kiest hij ervoor koolmonoxide te meten en deze meting als een *tracer* te gebruiken. Dat wil zeggen dat hij op basis van zijn vakkennis aanneemt, dat er geen andere schadelijke stoffen meer in de lucht zitten áls er geen koolmonoxide wordt aangetroffen. Er bestaan overigens geen richtlijnen voor metingen na een brand in de buitenlucht. De meting geeft uiteindelijk aan dat er geen koolmonoxide meer in de lucht zit.

60 Tussen 15.05 en 15.15 uur komt de driehoek weer bijeen en stelt op grond van rapportages van betrokken diensten vast, dat de brand definitief uit is, dat er een tijdelijke opvang voor gewonden gecreëerd in het casino (onderdeel van het stadioncomplex), dat de luchtkwaliteit in orde is en dat er geen zwaar gewonden zijn. Vooral om redenen van openbare orde geeft de driehoek, met instemming van de algemeen directeur van FC Groningen, er de voorkeur aan dat de wedstrijd alsnog gespeeld gaat

worden. Vanaf ongeveer 15.25 uur, stroomt, in overleg met de Algemeen Commandant van de politie, de Noordtribune weer vol met supporters.

- 61 In vervolg op de besluitvorming binnen de driehoek vindt er bij de kleedkamers overleg plaats tussen de driehoek en de scheidsrechter, de auditor van de KNVB en de trainers van beide clubs. De trainers geven aan dat de clubartsen het spelen van de wedstrijd ontraden omdat veel spelers last hebben van hun luchtwegen als gevolg van de rookontwikkeling in en bij de kleedkamers. De scheidsrechter schaart zich achter het advies van de clubs en geeft er de voorkeur aan niet te spelen.
- 62 Onder andere door de ventilatiekanalen is er veel rook in bepaalde gedeelten van het stadiongebouw gekomen, waaronder de kleedkamers. Eerder, om 14.51 uur, heeft de Mustee-bioscoop, ook een onderdeel van het stadioncomplex, de deuren gesloten in verband met overlast van de rook. Ook in de parkeergarage is er volgens parkeerbeheer rookontwikkeling geweest, omdat er een storing is ontstaan aan een betaalautomaat als gevolg van roetontwikkeling na de brand.
- 63 Om 15.35 uur neemt de driehoek het advies van de trainer en scheidsrechters over en besluit dat de wedstrijd niet doorgaat. Op verzoek van de Algemeen Commandant wordt bekendmaking van dit besluit tien minuten uitgesteld, enerzijds om de gewonden te kunnen afvoeren vóórdat het publiek het stadion verlaat, anderzijds om het vertrek van de Ajax-supporters over de A7 goed te kunnen voorbereiden.
- 64 Om 15.51 betreden de trainers met de algemeen directeur van FC Groningen het veld. Staande in de middencirkel delen zij het publiek mee dat de wedstrijd vandaag niet gespeeld kan worden. Het publiek verlaat daarop zonder problemen het stadion. De bussen met Ajax-supporters vertrekken om 16.10.
- 65 In totaal zijn 28 mensen gewond geraakt door de brand, waaronder drie mensen met kwetsuren aan de benen en één met brandwonden. De overigen hadden in meer of mindere mate ademproblemen door het inhaleeren van rook. Vier mensen hebben de nacht in het ziekenhuis moeten doorbrengen. Uiteindelijk zijn er drie personen gewond geraakt aan hun been, waaronder een enkelbreuk.
- 66 In het kader van het strafrechtelijke onderzoek naar aanleiding van de brand in de Euroborg, zijn in totaal drie personen aangehouden. Twee van de drie personen zijn als verdachte te beschouwen en na verhoor weer heengezonden. De politie is nu nog bezig met het opstellen van het eindproces verbaal. Daarin worden door de recherche ondermeer de uitkomsten van een brandtest van toiletrollen meegenomen. Als het eindproces verbaal compleet is wordt door het Openbaar Ministerie een beslissing genomen over het wel of niet vervolgen van deze twee verdachten.

3 Regelgeving en overige afspraken

In dit hoofdstuk worden allereerst de belangrijkste landelijke voorschriften en interne documenten van FC Groningen, die in het kader van de veiligheidsorganisatie rond voetbalwedstrijden van belang zijn, behandeld. Vervolgens zullen de belangrijkste bouwvoorschriften voor de Euroborg, regelingen met betrekking tot de gebruiksvergunning van FC Groningen en de controles daarop worden behandeld. Tevens wordt in dit hoofdstuk (met name in paragraaf 3.3) gebruik gemaakt van resultaten van het NIFV-onderzoek.

3.1 Veiligheidsvoorschriften KNVB, convenant betaald voetbal en veiligheidsverklaring Euroborgstadion

Handboek veiligheid KNVB 2007/2008.

In het handboek veiligheid van de KNVB staan veiligheidsmaatregelen opgesomd die orde en veiligheid moeten waarborgen rondom de wedstrijden in het Nederlandse betaald voetbal.

In het handboek veiligheid staan enkele artikelen genoemd die relevant zijn in deze casus en waaraan de gebeurtenissen voorafgaande, tijdens en na het incident in de Euroborg kunnen worden getoetst.

Veiligheidsmaatregelen BVO.

- Artikel 1:
De bvo's die bij een wedstrijd zijn betrokken, zijn tevens verantwoordelijk voor de voorbereiding en uitvoering van de veiligheidsmaatregelen. Zij hebben ook de taak vóór, tijdens en na een wedstrijd onmiddellijk maatregelen te nemen om ongeregeligheden te voorkomen of te beëindigen.
- Artikel 4:
De thuisspelende bvo is verantwoordelijk voor de veiligheid van de spelers, het arbitraal kwartet en de functionarissen. Die verantwoordelijkheid geldt zowel vóór, tijdens als na de wedstrijd.

Inschaling van de wedstrijden.

- Artikel 13 lid 1:
In overleg met de lokale driehoek wordt vastgesteld op welke wijze het stadion, de kaartverkoop en de distributie worden ingericht. Daarbij wordt de classificatie van de wedstrijd gehanteerd. Die kan zijn: laag risico (A), enig risico (B) of hoog risico (C).
- Artikel 16 lid 2:
Is bij een wedstrijd sprake van enig (B) of hoog (C) risico, dan wordt het stadion minimaal vier uur voor openstelling voor het publiek doorzocht op verboden of onbekende voorwerpen. Dat geldt in het bijzonder voor de tribunes.

Veiligheidsaspecten.

- Artikel 17 lid 2:
Als het noodzakelijk is, moet het stadionpersoneel direct in- en uitgaan en de vluchtwegen kunnen openen of vrijmaken die tijdens een wedstrijd normaal gesproken zijn afgesloten uit overwegingen van openbare orde en veiligheid.

- Artikel 18:
De veiligheidscoördinator van de club staat voortdurend in contact met zijn veiligheidspersoneel en de commandant van de politie. Dat gebeurt door het gebruik van toereikende communicatiemiddelen.
- Artikel 19:
Op het gehele stadionterrein en in het bijzonder op de tribunes zijn geen voorwerpen of materialen aanwezig die kunnen worden gebruikt om de orde te verstoren.
- Artikel 31 lid 1:
In de daartoe geëigende gevallen roept de omroeper bij ordeverstoringen supporters op de orde te bewaren en het ordeversturende gedrag te beëindigen. De omroeper doet dit op aangeven van de veiligheidscoördinator.
- Artikel 31 lid 3:
Functionarissen en/of spelers van de beide bvo's trachten de rust te herstellen, in het bijzonder onder de toeschouwers van hun eigen bvo. Zij gebruiken daarbij de omroepinstallatie of ondernemen andere maatregelen die binnen hun vermogen liggen.
- Artikel 31 lid 4:
Alle bij de wedstrijdorganisatie betrokken (veiligheids)functionarissen zijn direct bereikbaar ingeval van ordeverstoringen/wanordelijkheden. Dat is mogelijk met behulp van adequate communicatievoorzieningen.

Convenant betaald voetbal

Elke burgemeester van een gemeente met BVO is in Nederland, op grond van het beleidskader bestrijding voetbalvandalisme- en geweld, verplicht ervoor de te zorgen dat alle betrokken ketenpartners (BVO, gemeente, OM en politie) met elkaar jaarlijks een lokaal convenant afsluiten (2.2.3 Beleidskader).

Op 8 februari 2008 is het laatste convenant getekend tussen FC Groningen, gemeente Groningen, Regiopolitie Groningen en het Openbaar Ministerie Groningen.

In dit lokale convenant is het landelijke beleidskader bestrijding voetbalvandalisme en voetbalgeweld toegespitst op de situatie in Groningen.

In deze casus zijn vooral de belangrijkste taken en verantwoordelijkheden van FC Groningen en de gemeente relevant.

FC Groningen (§ 4.1).

- Voldoet aan de licentievoorwaarden van de KNVB (4.1.1 convenant).
- Het veiligheidsbeleid is gebaseerd op bepalingen uit het Handboek Veiligheid van de KNVB (4.1.1 convenant).
- Is in het bezit van het veiligheidscertificaat van de KNVB (4.1.1 convenant).
- Is in het bezit van alle benodigde vergunningen, zoals de gebruiksvergunning en een vergunning voor individuele wedstrijden (4.1.1 convenant).
- Is verantwoordelijk voor de veiligheidsmaatregelen in het stadion (4.1.3 convenant).
- De door de club te nemen maatregelen bevatten ook preventie en proactieve maatregelen (4.1.3 convenant).

2. De gemeente (§ 4.2).

- In overleg met de driehoek besluit de burgemeester in welke categorie (A, B of C) de te spelen competitiewedstrijden worden ingedeeld (4.2.1

- convenant).
- Voor het stadiongedeelte van de Euroborg zijn aan FC Groningen een drank- en horecaverunning en een exploitatievergunning verleend. Bij de uitgiftepunten op de omloop wordt naast niet alcoholhoudende dranken uitsluitend alcoholhoudende drank aangeboden met een maximaal alcoholpercentage van 3,5% (4.2.2 convenant).

De veiligheidsverklaring voor de Euroborg

Elke BVO is volgens het Beleidskader bestrijding voetbalvandalisme- en geweld verplicht om een door de convenantpartners getekende veiligheidsverklaring in het bezit te hebben (2.2.2 Beleidskader). Het beschikken over een getekende veiligheidsverklaring valt onder de licentieverkrijgingsvoorwaarden.

Op 11 februari 2008 is door de KNVB op basis van de laatste veiligheidsverklaring, de licentie afgegeven aan het stadion Euroborg voor FC Groningen. Het doel van de verklaring is het waarborgen van de wettelijke veiligheidseisen tijdens betaaldvoetbalwedstrijden en het bevorderen van de kwaliteit van de integrale wedstrijdorganisatie.

Hieronder staan de belangrijkste taken en verantwoordelijkheden per ketenpartner zoals deze staan opgesomd in de Veiligheidsverklaring, die relevant zijn in deze casus.

FC Groningen:

- De club is organisator van het evenement en daarmee eerst verantwoordelijke om de veiligheidsbelangen te behartigen en voorzieningen te treffen waarbij de lokale autoriteiten in eerste instantie een ondersteunende rol hebben.

Burgemeester:

- Als verantwoordelijke voor de openbare orde en veiligheid toetst de burgemeester de maatregelen en organisatie van de club.
- De burgemeester is verantwoordelijk voor de inzet en de paraatheid van alle hulpdiensten.

Politie:

- De politie heeft in de eerste plaats een adviserende rol ten aanzien van de wedstrijdorganisatie richting de burgemeester.
- In de operationele uitvoering van de wedstrijdorganisatie heeft de politie in beginsel een ondersteunende rol.

Brandweer:

- Is verantwoordelijk voor controle op de brandveiligheid. De brandweer voert op regelmatige basis inspecties uit op de naleving van de gebruiksvoorschriften en de bijbehorende gebruiksvergunning. De club heeft in dit kader nadrukkelijk een eigen verantwoordelijkheid bij de handhaving van de aan de gebruiksvergunning verbonden voorschriften.
- In het kader van de gebruiksvergunning dient er in ieder geval een jaarlijkse inspectie plaats te vinden ter controle van de afspraken en de bijbehorende gebruiksvoorschriften. Deze wordt door de brandweer uitgevoerd.

3.2 Overige beleidsdocumenten FC Groningen

Bedrijfshulpverleningsplan; taken en verantwoordelijkheden

Volgens het Beleidskader bestrijding voetbalvandalisme- en geweld, dient in de door de gemeente ondertekende veiligheidsverklaring ook de verplichting te zitten om te beschikken over een calamiteiten- en ontruimingsplan (2.2.2 Beleidskader).

FC Groningen heeft een zogenaamd bedrijfshulpverleningsplan opgesteld, waarin een dergelijk calamiteiten- en ontruimingsplan is opgenomen. Het doel van een bedrijfshulpverleningsplan is om de heldere en uniforme werkwijze aan te geven voor de medewerkers van FC Groningen in geval van een incident of calamiteit.

De belangrijkste taken en verantwoordelijkheden van de betrokkenen tijdens een ontruimingsprocedure staan in hoofdstuk 2 van het bedrijfshulpverleningsplan genoemd. Hieronder is daarvan een samenvatting gemaakt.

1. Het coördinatieteam plaats incident (CORT, §2.1).

Bij een calamiteit wordt de beslissing tot ontruimen genomen door het coördinatieteam plaats incident (CORT). De leiding over een ontruiming is in handen van de CORT. Het CORT bestaat uit de volgende personen:

- De veiligheidscoördinator (VC).
- Algemeen commandant van de politie.
- Officier van dienst geneeskundig.
- Security manager FC Groningen.

De VC is tijdens de ontruiming continu in de commandokamer aanwezig en zowel telefonisch als portofonisch bereikbaar.

Wanneer de situatie dusdanig is dat de openbare orde in en om het stadion niet meer gewaarborgd kan worden, wordt de leiding door de politie overgenomen. Hetzelfde geldt voor de brandweer in geval van brand.

2. De veiligheidscoördinator (§2.2)

- De veiligheidscoördinator is tijdens wedstrijden operationeel verantwoordelijk voor de veiligheid van de toeschouwers en het personeel in en rond het stadion. In geval van calamiteiten stelt hij direct de security manager (Facilitair Manager) van FC Groningen op de hoogte.
- De beslissing om het stadion geheel of gedeeltelijk te ontruimen, wordt genomen door de veiligheidscoördinator.
- Dit signaal wordt gecommuniceerd naar:
  - De supervisor beveiliging.
  - Sectorhoofden.
  - De stadionspeaker, waarbij de VC aangeeft welke zinnen door de speaker moeten worden uitgesproken.
- Contact zoeken met scheidsrechter en vierde official.
- De VC moet in samenspraak met het CORT een hulpverleningsroute aanwijzen zodat de plaats van de calamiteit door de hulpdiensten eenvoudig kan worden bereikt, zonder dat deze te veel hinder ondervinden van de vluchtende mensen.
- De vastgestelde route wordt door de VC gecommuniceerd naar het sectorhoofd waar de calamiteit is, politie, brandweer en GHOR/EHBO.
- In geval van een wedstrijdsituatie dient de VC of de FM de externe instanties te alarmeren in geval van calamiteit (H 4).

3. Het sectorhoofd (§ 2.4).
  - Ervoor zorg dragen dat de vluchtwegen in de sector vrij zijn van obstakels.
  - Ervoor zorg dragen dat alle uitgangen in de sector onmiddellijk worden geopend.
  - Instrueren van de beveiligers, zodanig dat de route naar de calamiteit vrij is van obstakels voor de hulpverlenende instanties. Dus deze route is geen vluchtroute voor het publiek.

4. Beveiligers (§ 2.5)
  - Ervoor zorgen dat de vluchtdeuren of lexendeur in de sector niet versperd of geblokkeerd is.
  - Opletten waar de rook heen gaat en het publiek vervolgens van de rook af sturen.
  - Het voorkomen dat personen terugkeren naar de sector.

5. De politie (§ 2.7)
  - Afschermen van het ongevalterrein en begeleiden van de toeschouwers.
  - Coördinatie van het verkeer rond het stadion.
  - Begeleiden van het uitstromende publiek.
  - Zorgen dat de brandweer en/of GHOR niet worden belemmerd in hun werkzaamheden.

6. De brandweer (§ 2.8)
  - De brandweer dient bij elke vorm van brand- of instortingsgevaar onmiddellijk te worden opgeroepen.

Bedrijfshulpverleningsplan; ontruimingsprocedure

In hoofdstuk 5 van het hulpverleningsplan staat de procedure beschreven die moet worden gevolgd wanneer er zich een situatie voordoet dat het stadion ontruimd moet worden.

De volgende stappen moeten daarbij achtereenvolgens worden doorlopen (§ 3.2):

- Calamiteit.
- Melding calamiteit aan de veiligheidscoördinator of supervisor beveiliging in de commandokamer.
- Bijeenroepen CORT.
- Overleg CORT over wel/niet ontruimen. De veiligheidscoördinator geeft uiteindelijk het signaal tot ontruimen.
- Veiligheidscoördinator licht sectorhoofden in over ontruiming per portofoon.
- Sectorhoofden geven de instructies door aan hun medewerkers.
- De veiligheidscoördinator verzoekt de scheidsrechter, via de vierde official, de wedstrijd te stoppen.
- De veiligheidscoördinator geeft tegelijkertijd de omroeper de opdracht het publiek te informeren.
- Beveiligers geven aan het publiek instructies over de vluchtwegen.
- Het sectorhoofd van de getroffen sector vangt de hulpdiensten op.
- De beveiligers stellen zich buiten de vakken op om te voorkomen dat onbevoegden de sector weer op gaan.
- De sectorhoofden blijven via de porto op de hoogte van de ontwikkelingen.

- Het sein 'veilig' wordt door de veiligheidscoördinator gegeven als het gevaar geweken is.
- Na afloop vindt er een evaluatie plaats, zowel intern als extern.

Bedrijfshulpverleningsplan; werkwijze bij een brand

Uit het protocol voor het ontruimen van de sector Noord bij brand, dat is opgenomen in paragraaf 3.3.1 (hoofdstuk 5) van het Bedrijfshulpverleningsplan van FC Groningen, staan de volgende stappen weergegeven die achtereenvolgens moeten worden doorlopen bij brand:

- Kijk naar de rookvorming, welke zijde gaat deze op?
- Dichtstbijzijnde trappenhuis waar de rook naar toe gaat wordt op de 2e ring door de beveiliging gesloten gehouden. Gaat de rook naar hoek 1, dan trappenhuis T1 dichthouden (2e ring), vluchtroute publiek T3.
- Grote lexanafscheiding tussen Noord en Oost wordt geopend.
- Alle vluchtdeuren van de hoeken 1 en 2 moeten open gezet worden.
- Publiek kan aan twee zijden vluchten.
- Sectorhoofd Oost draagt zorg dat het publiek van sector Noord afkomstig ook naar buiten gaat en niet de omloop gaat blokkeren.
- Brandweer zal hoek 1 als benaderingsroute kiezen.
- Sectorhoofd Noord houdt een vluchtdeur van hoek 1 vrij voor benadering van de hulpverlenende instanties.
- Brandweer ter plaatse moet bij benadering wel rekening houden met de tegengestelde publieksstroom (met name indien er bij T1 nog publiek uitkomt levert dit bij de benadering mogelijk problemen op).

Organisatorische beveiligingsmaatregelen, vastgesteld door de directie van FC Groningen

Naast het bedrijfshulpverleningsplan met bijbehorend calamiteiten- en ontruimingsplan, heeft de directie van FC Groningen ook een intern handboek opgesteld waarin taken en verantwoordelijkheden staan beschreven van de medewerkers die rond wedstrijden een verantwoordelijkheid/taak hebben bij het ordelijk laten verlopen van de evenementen.

Belangrijkste taken en verantwoordelijkheden betrokkenen (2.4).

- Directie FC Groningen: algemene leiding van stadion Euroborg, verantwoordelijk voor het beveiligingsbeleid en eindverantwoordelijk voor de organisatie van de beveiliging.
- Facility Manager (Security Manager): onderdeel van het management en belast met de voorbereiding van het beveiligingsbeleid en verantwoordelijk voor de coördinatie en implementatie van alle beveiligingsactiviteiten.
- Veiligheidscoördinator: Belast met de voorbereiding en uitvoering van maatregelen en procedures ten behoeve van de orde en rust binnen Stadion Euroborg.
- FC Groningen beveiliging: Wettelijk bevoegde geüniformeerde beveiligingsbeambten in dienst van een beveiligingsorganisatie.
- Servicemedewerkers: Op parttime basis in te zetten personen met als hoofdtak het optreden als gastheer/gastdame voor gasten van het stadion.

Taken en verantwoordelijkheden overige betrokkenen.

- Sectorhoofd (pg. 29 - 31):
  - Aansturen van de beveiligers en servicemedewerkers in een sector
  - Het verzorgen van een voorbespreking/briefing voor de beveiligers en servicemedewerkers in de sector.
  - Zorgt dat bepaalde beveiligers in het bezit zijn van relevante sleutels voor de juiste uitvoering van hun taak.
  - Leidt de inspectieronde en meldt iedere bijzonderheid of afwijking die relevant is aan de supervisor van de beveiligingsorganisatie. Ook wordt er een rapport opgemaakt van de bevindingen tijdens de inspectieronde.

- Beveiligers (pg. 34 – 36):
  - Alle taken die de beveiligers uitvoert zijn gericht op veiligheid in en rond het stadion.
  - Adviseert het sectorhoofd over incidenten van meer dan geringe impact en legt deze vast in een speciaal incidentenformulier
  - Voor de wedstrijd wordt een inspectieronde gelopen waarbij gelet wordt op onder andere losliggende voorwerpen, kwaliteit hang- en sluitwerk, kwaliteit sectorafsluitingen, aanwezigheid en werking van de aanwezige blusmiddelen, etc.
  - Helpt opstoppingen van publiek te voorkomen en meldt eventuele verstoppingen direct aan het sectorhoofd.

- Interventieteam (pg. 38):
  - De taken van een lid van een interventieteam zijn gericht op het beveiligen van het stadion tegen alle invloeden die schade kunnen toebrengen aan de orde en rust in het stadion en daar aanwezige personen.
  - Heeft een signalerende rol ten aanzien van zich ontwikkelende calamiteiten.
  - Neemt zoveel mogelijk maatregelen om escalatie van de calamiteit te voorkomen en een snelle hulpverlening te bewerkstelligen conform de lokale calamiteiten regeling.
  - Waarschuwt in geval van dreigende calamiteiten de verantwoordelijke interne en externe functionarissen.

Hoe te handelen bij brand?

Daarnaast zijn er door de directie van FC Groningen gedragsregels opgesteld over 'hoe te handelen bij brand', welke ook deel uitmaken van het interne handboek.

Enkele belangrijke punten uit deze gedragsregels staan hieronder weergegeven.

1. FC Groningen heeft zich ten doel gesteld om het ontstaan van brand zoveel mogelijk te voorkomen. Om deze doelen te bereiken zijn een drietal prioriteiten opgesteld (Inleiding, pg. 2):

- Het onder alle omstandigheden vrijhouden van de vluchtroutes in geval van brand.
- Het beheersen van de brand door middel van:
  - Het weren van brandgevaarlijke materialen.
  - Tijdig alarmeren en voortdurend informeren van de brandweer.
  - Het treffen van technische voorzieningen.

- Het tot zich nemen van de kennis van de voorzieningen en het beheer en onderhoud ervan.
- Organisatie voor het blussen van beginnende branden.
- Organisatie voor het begeleiden van een ontruiming.
- Training en opleiding van de beveiligingsorganisatie; de beveiligers moeten weten waar de blusmiddelen zich bevinden, hoe deze werken en wat de vluchtroutes zijn. De beveiligers moeten hiertoe worden getraind en opgeleid.

2. Gedragsregels voor het aanwezige personeel (H1).

- Het regelmatig op de hoogte stellen van de bediening van de handmelders, vluchtwegen en nooduitgangen en plaats en bediening van de blusapparaten.
- Vrijhouden van gangen en vluchtwegen.
- Het melden van defecten aan de blusmiddelen aan de technische dienst/veiligheidscoördinator.

3. Instructies voor de Supervisor beveiliging en de veiligheidscoördinator (H4).

- De supervisor beveiliging stuurt het sectorhoofd van de betreffende sector naar de brand en waarschuwt de VC.
- De VC neemt contact op met de officier van de dienst van de brandweer.
- Ook alarmeert de VC de politie, GHOR en overige beveiligers in verband met de mogelijke ontruiming.
- De VC stuurt de sectorhoofden aan en volgt de instructies van de brandweer op.
- In overleg met de brandweer wordt er besloten tot gehele of gedeeltelijke ontruiming.

In de instructies die FC Groningen gebruikt om de leden van de beveiligingsorganisatie bekend te maken met het gebruik van blusmiddelen, staat alleen een instructie opgenomen voor het type brandhaspels dat in de gebouwen gemonteerd is. Dit type brandhaspel verschilt van de brandhaspels op de omloop bij de Noordtribune, omdat laatstgenoemden geactiveerd moeten worden door een drukknopmelder.

Uit "Hoe te handelen bij brand", instructies voor de leden van de beveiligingsorganisatie van FC Groningen, pagina 9: *Het gebruik van de brandhaspelslang*, is als volgt:

- 1a: het opendraaien van de hoofdkraan
- 1b: een proefstoot om te controleren of er water op staat
- 2: de slang afrollen
- 3: de straalpijp openen.

Huisreglement FC Groningen

In het Beleidskader bestrijding voetbalvandalisme- en geweld is ook de verplichting opgenomen dat elke BVO een huisreglement opstelt wat de rechten en verplichtingen zijn van supporters en welke sancties er staan op niet naleving van deze voorschriften (2.2.2. Beleidskader).

De voor deze casus belangrijkste artikel uit het huisreglement van FC Groningen zijn:

- Artikel 4.3:
Het is verboden in Stadion Euroborg te gooien met enig voorwerp dan

wel enige vloeistof.

- Artikel 4.5:
Het is verboden in het Stadion Euroborg middelen aan te wenden dan wel voorhanden te hebben die naar het oordeel van de medewerkers, onnodige overlast of hinder veroorzaken aan derden dan wel de mogelijkheid hebben om gevaar te doen ontstaan voor, schade toe te brengen aan een persoon of goed.
- Artikel 5.2:
Het is verboden om op de stoelen te staan.

Draaiboek voor de wedstrijdorganisatie

In het draaiboek voor de wedstrijdorganisatie staan alle afspraken, taken en verantwoordelijkheden van alle medewerkers van de service- en veiligheidsorganisatie met betrekking tot de wedstrijd tegen Ajax.

Het vooraf vastgestelde tijdschema voor de werkzaamheden ziet er als volgt uit:

- 09.00 uur: Overleg VC met supervisor.
- 10.00 uur: Overleg VC met Sectorhoofden.
- 11.45 uur: Sectorhoofd doet zijn check op zijn sector.
- 12.00 uur: Briefing sectorhoofden met assistenten.
- 12.15 uur: Algemene schouw door beveiliging.
- 12.30 uur: Algemene briefing, beveiliging en servicemedewerkers apart.
- 12.55 uur: Laatste check supervisor.
- 13.00 uur: Opening stadion.

Voor de medewerkers van de Noordtribune zijn in het wedstrijddraaiboek de volgende taken/aandachtspunten opgesteld:

- Noord levert zes mensen voor op het veld.
- Er zijn zes porto's voor sector Noord.
- Beleid: strenge foullering.
- Schouw voor en na afloop moet strak gebeuren.

Tot slot staan er in het wedstrijddraaiboek nog enkele bijzonderheden genoemd:

- Er komt een interventieteam van Condor op het veld. Dat zijn vijf personen; drie nemen er plaats achter de dug-out van FC Groningen en twee tegenover aan de Oostzijde van het veld.
- Als er maximaal 4 personen op het veld komen, dan blijft het personeel van 'preventief' op hun locatie staan om eventueel andere supporters te blokkeren en zal het interventieteam de veldbetreders afvoeren.
- Komen er meer dan vier personen op het veld, dan de beveiliging zich richten op de bescherming van de spelers, arbitrage en de staff. Nadat de voorgenoemde personen veilig van het veld zijn, stelt de hele veldbeveiliging zich in linie op voor de spelerstunnel.
- GF heeft een grote actie op Noord. Er zal bij het binnenkomen van de spelers gegooid worden met confetti en toiletpapier en er zal een groot doek hangen
- Zes vrijwilligers dragen zorg voor het opruimen van het veld na de actie van GF. Het papier verzamelen en maximaal nat maken, achter de reclameborden. Eerst nadruk leggen op het veld en als deze opgeruimd is, ook achter de reclameborden.
- Zorg voor tankjes. De emmers water worden door de technische dienst geregeld.

3.3 Bouwvoorschriften, gebruiksvergunning en controles

Eigendom Euroborg

Euroborg is eigendom van de NV Euroborg, die het stadion permanent verhuurt aan FC Groningen. Euroborg NV is het volle eigendom van de gemeente vanaf 20-11'07. Daarvoor was Euroborg NV voor 50% mede-eigenaar van de G4-ontwikkelingsmaatschappijen. De overige appartementen in het kerngebouw (parkeergarage, bioscoop, kantoren Zuid, Wokrestaurant, casino en school) zijn in handen van afzonderlijke eigenaren. De gemeente is ook verantwoordelijk voor het dagelijkse management van het Europapark en Euroborg.

Alle operationele kosten, die voortvloeien uit de exploitatie van het stadion, zoals de supermarkt en de kantoren, worden gedragen door de individuele gebruiker. De afzonderlijke eigenaren zijn verenigd in een Vereniging van Eigenaren.

De controle op het gebruik en op de uitvoering van de veiligheidsvoorzieningen in het appartement stadion, zijn de dagelijkse verantwoordelijkheid van de Veiligheidscoördinator en het Hoofd accommodatie van FC Groningen.

Bouwregelgeving

Bouwwerken als het Euroborg stadion moeten voldoen aan landelijke en plaatselijke regelgeving met betrekking tot brandveiligheid. De voorschriften die van belang zijn voor dit onderzoek zijn opgenomen in de onderstaande regelgeving:

- Het Bouwbesluit 2003.
- Model-bouwverordening (VNG), integraal overgenomen door de gemeente Groningen als lokale verordening, waarin onder meer het brandveilig gebruik van bouwwerken, het vluchten bij brand en de verlening van de gebruiksvergunning is geregeld. In deze verordening wordt verwezen naar de in de bijlagen opgenomen geldende gebruikseisen (waaronder Uitgangen en vluchtroutes) en de praktijkrichtlijnen voor toepassing van brandbeveiligingsinstallaties van de brandweer (NVBR).

Overige, "pseudo" regelgeving:

- Brandveiligheidseisen met betrekking tot toeschouwers accommodaties, Inspectie voor het Brandweerwezen BIZA, januari 1986.
- Aanbevelingen voor een veilig voetbalstadion, Ministerie WVC. Directie Sportzaken, Werkgroep Veilige Voetbalakkommodatie, 1991.
- Brandbeveiligingsinstallaties, NVBR, september 2002.

Bouwvergunning

De bouwvergunning voor het stadion is verleend op 15 december 2003. Het ontwerp en de bouw van het stadion passen niet binnen de grenswaarden van gebouwen/bouwwerken waarvoor prestatie-eisen zijn beschreven in het Bouwbesluit 2003. Bij het gebouw is dan ook gebruik gemaakt van gelijkwaardige veiligheid om te kunnen voldoen aan het veiligheidsniveau zoals het bouwbesluit dat beoogd.¹

Noot 1 Hierbij moet gedacht worden aan brandbeveiligingsinstallaties, zoals een sprinklerinstallatie, een rook-warmte-afvoer installatie, een brandmeldinstallatie, maar ook aan een berekening met

Het bouwwerk moet naast de voorschriften van de bouwvergunning ook voldoen aan de voorwaarden zoals opgenomen in de bouwverordening (hoofdstuk 6, brandveilig gebruiken). Het betreft hier voorwaarden die het brandveilige gebruik beschrijven. In deze vergunning kunnen naast de standaard van kracht zijn gebruiksvoorschriften (bijlage 3 en 4 van de gemeentelijke bouwverordening), extra voorschriften zijn opgenomen met betrekking tot het brandveilig gebruiken van het stadion.

De randvoorwaarden met betrekking tot het materiaal gebruik zijn geregeld in de bouwvergunning, voor onder andere de Noordtribune:

- Tribunestoeltjes: niet brandgevaarlijk, volgens bijlage 1 van de voorschriften 'brandveilige stadions'.
- Op de tribune algemeen: geen variabele vuurbelasting (dus geen losse brandbare goederen).²
- Vloeren: Brandvoortplantingsklasse T-1.
- Wanden en plafonds: Brandvoortplantingsklasse 2.

De voorwaarden in de bouwvergunning voor het vluchten vanaf de Noordtribune zijn als volgt verwoord:

- Naar boven vanaf de onderring en vanaf de bovenring naar beneden via de trappenhuizen. Op de omloop twee kanten op, naar uitgang 1 en uitgang 2.

Het ministerie van BZK heeft in 1986, na de rampzalige brand in het voetbalstadion in Bradford (Groot-Brittannië, 1985), een richtlijn opgesteld met betrekking tot de brandveiligheid van voetbalstadions. Een opmerkelijke eis in die richtlijn is de ontruimingstijd: 4 minuten indien gebruik wordt gemaakt van en brandbare overkapping en 6 minuten bij een niet brandbare overkapping.

Op basis van de berekeningen van de onderzoekers van het NIFV is de tribune ontruimd na 6 minuten. Volgens de ontwerpers van het stadion zal een verblijf van 2 minuten op de omloop, veilige zone, volgens de richtlijn "brandveilige voetbalstadions" acceptabel zijn. Verder is door de onderzoekers aangegeven dat een lichte overschrijding acceptabel is, omdat de omloop (i.v.m. de RWA) kan worden gezien als niet besloten ruimte, lees buiten.

Bij deze redeneringen en berekeningen is er wel steeds vanuit gegaan dat de beide uitgangen 1 en 2 daadwerkelijk beschikbaar zijn als vluchtroute.

In de update van het brandveiligheidsplan, rapportage van DGMR Raadgevende Ingenieurs (rapport nr. B.2001,0523.14.R001, van 22 februari 2005) is aangegeven dat:

- Bij de Noordtribune worden beide uitgangen (1 en 2) gebruikt om te vluchten. De vluchtrichting van de trappenhuizen van de tweede ring staan daarbij ook aangegeven.
- De segmentscheidingen (lexanwanden) moeten bij brand door vluchtende bezoekers zonder sleutel eenvoudig te openen zijn.

---

betrekking tot ontruimingstijden in combinatie met een goed functionerende calamiteiten organisatie.

Noot 2 De permanente vuurbelasting is de vuurbelasting van de constructieonderdelen van een ruimte of van een gebouw, met uitzondering van: - constructieonderdelen die geen deel uitmaken van een bouwconstructie en die binnen een verblijfsgebied liggen; - constructieonderdelen die tot de afbouw behoren. De variabele vuurbelasting is de rest, namelijk: de totale vuurbelasting minus de permanente vuurbelasting.

In de bouwvergunning zijn met betrekking tot het Noordtribune deel geen extra brandveiligheidsvoorwaarden opgenomen, anders dan al waren aangegeven in de bouwvergunningaanvraag.

Gebruiksvergunning en brandveilig gebruik

Het NIFV heeft de oorspronkelijke gebruiksvergunning (afgegeven op 12 januari 2006) niet ontvangen, maar wel de aanvulling op gebruiksvergunning die door de gemeente Groningen (lees gemandateerd door de brandweer Groningen) is afgegeven op 8 november 2006.

Hierin is opgenomen dat de gebruiker van het gebouw voldoet aan onder andere de volgende in dit kader belangrijke algemene artikelen van de bouwverordening van de gemeente Groningen.

- Artikel 6.3.2 Gebruik middelen en voorzieningen:
Het is verboden voorwerpen of stoffen op zodanige wijze te plaatsen of te hebben dat daardoor het onmiddellijke gebruik of de zichtbaarheid ervan wordt belemmerd van:
  - A) middelen en voorzieningen tot melding van alarmering bij en bestrijding van brand;
  - B) middelen en voorzieningen tot ontvluchting en redding van personen en dieren bij brand.
- Artikel 6.4.1 Hinder in verband met de brandveiligheid:
Onverminderd het bepaalde in of krachtens de artikelen 6.1.1 tot en met 6.3.2 is het verboden in, op, of aan een bouwwerk of op een open erf of terrein voorwerpen of stoffen te plaatsen, te werpen of te hebben, handelingen te verrichten of na te laten of werktuigen te gebruiken, waardoor:
  - A) op voor de omgeving hinderlijke of schadelijke wijze rook, roet, walm of stof wordt verspreid;
  - B) brandgevaar wordt veroorzaakt;
  - C) het gebruik van vluchtmogelijkheden wordt belemmerd.

Controle brandweer

De club is verantwoordelijk voor het naleven van de hierboven geformuleerde voorschriften die neergelegd zijn in de gebruiksvergunning.

Eens per jaar voert de brandweer in opdracht van de burgemeester een grote controle (inspectie) uit op de naleving van de voorwaarden in de gebruiksvergunning. De brandweer controleert dan wie en wanneer de blusmiddelen heeft gecontroleerd. Brandhaspels en slangen in het stadion en de brandkraan buiten aan de Noordzijde die vallen onder de installaties van Euroborg NV, worden niet in praktische zin getoetst op bijvoorbeeld feitelijke werking van de waterdruk maar in administratieve zin.

Dat houdt in dat de brandweer controleert of de controles door gecertificeerde bedrijven zijn uitgevoerd en baseert mede daarop een oordeel over continuering of aanpassing van de gebruiksvergunning. De brandweer heeft de inspectie uitgevoerd waarbij een ronde is gemaakt door het gehele stadion. De brandkraan van Euroborg NV aan de noordzijde is in september 2007 door een bevoegd bedrijf gecontroleerd. Alle brandhaspels op de omloop van de eerste ring zijn beveiligd met een brandmeldingssysteem. Als iemand de haspel wil gebruiken, moet eerst de handmelder worden ingedrukt waarna er druk op het systeem hoort te komen. De brandhaspels in de ge-

bouwen staan zonder handeling vooraf onder druk. Voor de extra handeling bij de haspels op de omloop is gekozen om misbruik te voorkomen. Ook deze haspels zijn in augustus 2007 door een gecertificeerd bedrijf gecontroleerd, inclusief de drie brandhaspels op de omloop van de sector Noord. De controle van de brandweer op de gebruiksvergunning wordt niet uitgebreid beschreven in één document. Wel maakt de brandweer een logboek met daarin een overzicht van de noodzakelijke controles en onderhoudswerkzaamheden die hebben plaatsgevonden in het kader van de gebruiksvergunning. Dit logboek dient als basis voor de jaarlijkse Veiligheidsverklaring voor de KNVB. Met betrekking tot de controles op de gebruiksvergunning, zijn de volgende controles genoemd in het logboek.

Tabel 1 Uitgevoerde controles gebruiksvergunning

Type Controle	Uitgevoerd door	Datum
Brandveiligheid	Brandweer	11-01-2008
Sprinklerinstallatie	Nagtglass Versteeg en de brandweer	08-01-2008
Brandmeld- en ontruimingsinstallatie	Tyco en de brandweer	16-08-2007 en 12-01-2008
Vluchtroutes	Brandweer	23-01-2008

De brandweer heeft een checklist opgesteld voor deze jaarlijkse inspectieprocedure op de gebruiksvergunning:

- Bereikbaarheid complex en bluswatervoorziening.
- Controle op de brandweeringangen.
- Controle op het vrijhouden van de noodgangen van obstakels.
- Controle op eventuele storingen van het brandmeldingssysteem.
- Controle op brand- en rookcompartimentering.
- Controle op de vluchtwegen.
- Controle op materiaalgebruik; op de omloop mogen geen makkelijk brandbare materialen worden toegepast.

De brandweer geeft aan dat de controles op de vluchtwegen veel vaker, vooral voorafgaand aan de wedstrijden, worden gecontroleerd. Daarvan houdt de brandweer een controlelijst bij.

De brandweer heeft ook een document opgesteld met daarin de belangrijkste taken en werkzaamheden van de preventiemedewerker tijdens een preventieve controle op wedstrijddagen.

- Bereikbaarheid van de buitenring van het stadion.
- Controle op de nooduitgangen.
- Controle op het brandmeldsysteem en de ontruimingsinstallatie.
- Controleren van het stadion op vuurwerk.

4 Veiligheidssituatie Euroborg

Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op het onderzoek dat in opdracht van het Auditteam door het NIFV is uitgevoerd.

Het NIFV heeft getracht antwoord te geven op de volgende vragen:

- 1 Hoe was de situatie van de bouwkundige brandveiligheid, voor zover die direct betrekking heeft op het incident en het incidentverloop (brandbaarheid stoeltjes, blusmiddelen, evacuatie routes)?
- 2 Hoe was het gedrag van publiek en begeleiders (beveiligingsmedewerkers en stewards) tijdens het incident?

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van studie van de locatie, interviews met betrokken functionarissen ter plaatse en studie van door de opdrachtgever beschikbaar gestelde documenten. De bevindingen van het NIFV zijn verder aangevuld met gegevens van de onderzoekers van het Auditteam.

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen uit de NIFV-rapportage weergegeven; het volledige NIFV rapport is opgenomen in bijlage 5. Daarnaast worden in dit hoofdstuk de belangrijkste bevindingen gepresenteerd van het onderzoek naar de stoffen die vrijkomen bij verbranding van de tribunestoeltjes dat is uitgevoerd door TNO/Efectis en het RIVM.

4.1 Ontwerp

Ontwerp

Het Euroborgstadion is opgeleverd in 2006, bestaat uit twee ringen en biedt plaats aan circa 20.000 toeschouwers. Het stadion heeft een open ontwerp en voldoet aan de modernste normen waaraan voldaan kan worden, biedt alle comfort en beschikt over de allernieuwste technieken. De tribunes bevinden zich dicht bij het veld zodat het visueel volgen van de wedstrijd door supporters in alle opzichten optimaal is. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door het ontbreken van hekken.

De 20.000 bezoekers betreden het stadion door vier brede ingangen van elke twaalf hoge deuren op de vier hoeken van het stadion. De hoofdingang geeft toegang tot de westzijde. De entree en uitgang van de noordzijde verloopt normaal via ingang 1. Ingang 2, waar overigens geen kaartcontrole voor de Noordtribune plaats kan vinden, kan ook worden benut maar dan dient een brede lexaanwand tussen de vakken G en H te worden geopend. Vanaf de entree betreden de supporters een zes meter brede omloop die achter de tribunevakken A tot en met G loopt. Vanaf de omloop lopen de tribunevakken van de eerste ring schuin naar beneden, tot aan de boarding langs het verdiept gelegen speelveld. Tussen de omloop en de tribunevakken A tot en met G zijn geen muren of deuren geplaatst, het is één grote open ruimte met circa 3000 zitplaatsen. In de achterwand van de omloop zijn twee horeca-punten en twee trappenhuisen die leiden naar de bovengesloten tweede ring. Elk trappenhuis heeft twee hoge deuren. Op dit begane grondniveau van de omloop bevinden zich geen extra nooddeuren omdat de toe/uitgangen 1 en 2 voldoende doorgangscapaciteit bieden. Het veld is officieel geen vluchtroute maar in de praktijk is het vluchten naar het veld

door een sprong over de precies één meter hoge boarding, een reële optie in geval van nood. Aan de buitenzijde van de omloop hangen op drie plekken brandhaspels. Beneden aan de veldzijde bevinden zich geen permanente blusmaterialen.

De tweede ring met circa 2000 zitplaatsen kent een smallere omloop van circa twee meter. Ook hier zijn geen tussenmuren en deuren. Naast de twee trappenhuisen zijn er twee nooddeuren aan de uiteinden van de smalle omloop. Aan de Oostzijde is een gewone deur in de lexanafscheiding tussen de vakken GG en HH. Aan de westzijde is een deur in de muur tussen vak AA en de skyboxen boven de hoofdingang. Om deze laatste deur te openen moet een noodmelder, die naast de deur hangt, in werking worden gesteld. Op de tweede ring bevinden zich geen blusmaterialen.

4.2 Veiligheidsvoorzieningen

Algemeen

De situatie bij het gebruik van het stadion is met betrekking tot de brandpreventievoorzieningen anders dan bij het stadion "in ruste". Als het stadion in ruste is zijn bijvoorbeeld de (nood)uitgangen (af)gesloten, doorgangen tussen tribunes e.d. zijn open en de verkoopkraam van de supportervereniging staat op de tribune rondgang.

Als het stadion in gebruik is, is de grote lexandeur op de omloop, ter hoogte van vak G gesloten, is de verkoopkraam van de supportersvereniging verplaatst naar buiten het stadion, zijn de doorgangen tussen de tribunes (af)gesloten en zijn de deuren van de omloop op laag 0 (begane grond) naar de tweede ring ontsloten tijdens de wedstrijd.

Tijdens de instroom van de supporters zijn de deuren van uitgang 1 en 2 geheel in geopende stand vastgezet. Het is voor de onderzoekers niet duidelijk geworden of en wanneer en door wie deze deuren worden gesloten, na het begin van de wedstrijd.

Overigens heeft de brandweer aangegeven dat er vanaf het moment van ingebruikneming voortdurend verbouwingen en aanpassingen worden gedaan aan het gebouw, waardoor het bouwwerk nog steeds niet in een eind-situatie is gekomen. Dat leidt in de praktijk weer tot een hoge frequentie van overleggen tussen de gemeente (bouwen en brandweer), Euroborg, politie en club.

Veiligheidsmaatregelen Noordtribune

De Noordtribune, het stadiongedeelte tussen de vakken A tot en met G, is onder andere voorzien van twee vluchtroutes (uitgangen 1 en 2), noodverlichting, ontruimingsalarminstallatie, transparanten (vluchtroute aanduiding), kleine blusmiddelen (slanghaspels) en een sprinklerinstallatie boven de brede omloop achter de eerste ring van de tribune.

De sprinklerinstallatie dient te voorkomen dat op of naast de omloop een eventuele brand zich verder ontwikkelt (daarom geen of minder zware eis met betrekking tot grootte van brandcompartimentering).

Ook is er een rook/warmteafvoer installatie (RWA-installatie) boven de omloop achter de tribunes, met rookschotten (2,9 meter + vloerhoogte) gepland. Door deze RWA wordt de omloop als rookvrij gebied beschouwd en gezien als veilige plaats (rookvrije plaats, niet besloten ruimte). De RWA

wordt gebruikt als gelijkwaardigheid voor de overschrijding van loopafstanden (zoals geregeld in de bouwregelgeving). Bij de berekeningen van de RWA-installatie is geen scenario van brand op de tribune toegepast. Daardoor heeft de RWA-installatie tijdens de brand op de tribune niet gefunctioneerd zoals gesteld in de uitgangspunten van het brandveiligheidsplan van DGMR.

Aangetroffen brandveiligheidsituatie bij schouw van stadion 'in ruste'

Tijdens een schouw van medewerkers van het NIFV in de week na het incident, zijn enkele zaken door hen geconstateerd. De belangrijkste daarvan zijn:

- De slanghaspels op de omloop zijn niet voorzien van een aanwijzing die aangeeft dat de drukknopmelder (brandmelder) moet worden ingedrukt bij brand om waterdruk op de haspel te kunnen krijgen.
- Naast de "openbaar" bereikbare slanghaspels zijn er kleine blusmiddelen geplaatst in de verkooppunten aan de omloop van de eerste ring. Iedere verkoopruimte heeft drie blustoestellen.
- In omloop tussen de sectoren Noord en Oost is een draaibare lexanwand met loopdeur aangebracht. De doorgang is aangemerkt als nooduitgang. Wand en/of deur zijn vanaf de Oostsector te openen maar niet vanaf de Noordsector. Ook kunnen wand en/of deur met een minuut vertraging geopend worden vanuit de commandokamer. De vluchtende mensen van de Noord-tribune zijn dus afhankelijk van het handelen van de veiligheidsorganisatie. uit interviews die het NIFV gehouden heeft is gebleken dat de aanwezige beveiligers in de Oostsector geen sleutel hadden van de lexanwand.
- Ook tussen de vakken op de bovenring zijn lexanwanden met loopdeuren aangebracht. Deze lexanwanden bevinden zich tussen de Noordtribune en de Westtribune en tussen de Noordtribune en de Oosttribune. In een wedstrijdssituatie kunnen de beveiligers van Sector Noord. De deur tussen de Noord- en Oostzijde openen met een sleutel. Via deze route kunnen de supporters door naar het eerstvolgende trappenhuis vanwaar ze via uitgang 2 het stadion kunnen verlaten. De deur tussen de Noord- en Westzijde kan in een wedstrijdssituatie alleen vanuit de commando elektrisch ontgrendeld worden met een vertraging. Het publiek kan na vertraging vluchten naar de gang achter de skyboxen naar het hoofdgebouw.
- BAM heeft in augustus 2007 voor de laatste maal gecontroleerd of de brandhaspels naar behoren werkten. Dat was toen het geval. Na augustus zijn er door FC Groningen nog verschillende werkzaamheden uitgevoerd in ruimtes in de Euroborg. BAM vermoedt dat een programmeur/installateur bij deze werkzaamheden nadien nog iets veranderd aan het softwaresysteem, waardoor het systeem het uiteindelijk niet heeft gedaan (juist geen druk op de leiding na indrukken knop) Dit is echter door de BAM niet met zekerheid meer te achterhalen. Het euvel is intussen verholpen.
- De westelijke nooddeur op de tweede ring, tussen AA en de skyboxgang van FC Groningen, kan via een knop achter een ruitje - dat in geval van nood moet worden stuk geslagen - indirect worden geopend. Wanneer op de knop wordt gedrukt, gaat namelijk een minuut voorbij voordat de deur feitelijk geopend kan worden. In deze minuut kan vanuit de commandokamer, waar in dat geval een waarschuwingssignaal afgaat, via een camera worden gekeken wat er aan de hand is ter plekke. Mocht er sprake zijn van misbruik, dan kan vanuit de commandokamer het openen van de

- nooddeur worden tegengegaan.
- Meerdere deuren in de sector Noord functioneren bij een controle op 23 april 2008 niet naar behoren. Bij één deur van uitgang 1 en meerdere deuren van uitgang 2 waren de vastzetinrichtingen defect, waardoor deze niet kon worden geopend. Bij één van de benedendeuren van trappenhuis 3 treedt veelvuldig blokkade op wanneer er tegen de dichte deur geduwd wordt, een gevolg van een ontbrekende schroef in de slotplaat. De veiligheidscoördinator heeft aangegeven dat de deur bij trappenhuis 3 gedurende de hele wedstrijd open stond, zodat het probleem met het in het slot vallen van deze deur zich tijdens het incident niet heeft voorgedaan.
Ook problemen met de nooddeur tussen AA en de kantoren, kunnen geweten worden aan blokkade wanneer er tegen de deur geduwd wordt (voordruk) terwijl op hetzelfde moment gepoogd wordt hem te openen.

Grote Lexanwand

Bij de gebruiksvergunning is het basisdocument brandveiligheid (BdB) gevoegd. Volgens het BdB is de besturing van de grote lexanwand op de omloop niet gekoppeld aan de brandmeldinstallatie, maar kan de wand alleen vanuit de commandoruimte handmatig worden gestuurd.

In een ander document (het vluchtwegen, brandweertoegangen en bijbehorende voorzieningen plan van 21-04-2005 met bijlagen van 12-04-2005) staat echter dat de lexandeur op de omloop van de Noordtribune te openen is met een sleutel vanaf de niet vluchtzijden én elektrisch vanuit de commandoruimte.

Door het plaatsen van de grote lexanwand is volgens het NIFV op zichzelf geen situatie ontstaan die niet voldoet aan het brandveiligheidsplan van DGMR. Maar deze scheidingswand was echter niet door vluchtende bezoekers te openen in de vluchtrichting. De toegang tot uitgang 2 wordt daardoor geblokkeerd en er kan niet meer worden voldaan aan de vluchttijden (en dus vluchtveiligheid).

Hierdoor voldeed de bouwkundige brandveiligheid niet meer aan de eisen van brandveilig gebruik, die gesteld zijn in de bouwvergunning.

Vluchtdeurvoorzieningen Noordtribune

Tijdens de schouw op 23 april 2008 werd op de Noordtribune geconstateerd door de onderzoekers dat de vluchtdeuren van de twee trappenhuisen tussen niveau 0 en +1 (onderste en bovenste tribune) niet als vluchtdeur zijn uitgevoerd maar als nooddeur. Hetzelfde geldt voor vrijwel alle deuren van de uitgangen 1 en 2.

Van een nooddeur is sprake wanneer de deur- en gebouwsituatie bekend zijn bij een relatief klein aantal gebruikers. De term vluchtdeur is meer van toepassing in gebouwen met een publieksfunctie, waarbij sprake is van meer dan honderd vluchtenden. Deze scheiding in termen en functie sluiten aan bij Brandveilig gebruik en Gebruikseisen voor bouwwerken van de Model Bouwverordening.

Voor het gebruik van nooddeuren gelden deurvoorzieningen volgens de landelijk geldende norm NEN-EN 179 en voor vluchtdeuren gelden de voorzieningen volgens de landelijk geldende norm NEN-EN 1125.

De in de bouwverordening genoemde NVBR-publicatie "Brandbeveiligingsinstallaties", vermeldt in hoofdstuk 10 "Voorzieningen aan deuren":
Voor die situaties waarbij, in verband met het grote aanbod van vluchtende personen, een deurdruk niet meer wenselijk is, zal een zogeheten panieksluiting noodzakelijk zijn. Voor deze vorm van deurontgrendeling is een norm opgesteld, te weten: NEN-EN 1125. Over de noodzaak van deze voorziening geeft de Modelbouwverordening uitsluitend.

In de gemeentelijke bouwverordening staat in bijlage 4 artikel 1 het volgende:

- Artikel 1 Uitgangen en vluchtroutes, lid 1:
Een deur in de vluchtroute wordt bij aanwezigheid van personen in het bouwwerk uitsluitend zodanig gesloten, dat de deur ten behoeve van deze personen van binnen uit ogenblikkelijk over de minimaal vereiste breedte kan worden geopend zonder dat hiertoe gebruik moet worden gemaakt van een sleutel of een ander los voorwerp.
- Artikel 1 Uitgangen en vluchtroutes, lid 3:
*Een deur die in een vluchtroute ligt van een ruimte waarin meer dan 100 personen zullen verblijven en een deur in een doorgang of uitgang bestemd voor ontvluchting van meer dan 100 personen wordt niet anders gesloten dan door middel van a) een sluiting, waarbij de deur opengaat door een lichte druk tegen de deur, in de vluchtrichting gezien of b) een sluiting waarvan de bedieningsinrichting bestaat uit een op de deur, in de vluchtrichting gezien, op minimaal één meter boven de vloer, over de volle breedte van de deur aangebrachte stang, waarbij de deur opengaat door een lichte druk tegen deze stang (panieksluiting).
De voorziening moet voldoen aan het gestelde in de publicatie 'Brandbeveiligingsinstallaties' van de Nederlandse Vereniging voor Brandweezorg en Rampenbestrijding (NVBR). Prestatie-eisen aan de bedieningsinrichting worden tevens gegeven in NEN-EN 1125 'Hang- en sluitwerk - Panieksluitingen voor vluchtdeuren met een horizontale bedieningsstang voor het gebruik van vluchtroutes - Eisen en beproevingsmethoden.*

Belangrijk aandachtspunt voor de uitvoeringspraktijk is dat bedoelde deursluiting in het concrete geval daadwerkelijk overeenkomstig de instructies van de fabrikant/leverancier van de betreffende sluiting wordt aangebracht. Verkeerd aanbrengen van de sluiting kan de beoogde werking daarvan namelijk teniet doen of bemoeilijken, met alle veiligheidsrisico's van dien.

De bedieningsinrichting moet op een hoogte tussen 0,9 - 1,1 meter gemeten vanaf de vloer worden aangebracht. Wanneer er aanwijsbare redenen zijn om hiervan af te wijken (bijvoorbeeld in een kinderdagverblijf) kan dit overlegd worden met de brandweer. Hierbij wordt aan de basiseisen voldaan, dat de deur opengaat door een lichte druk tegen de voorziening. Met andere woorden: "als je tegen de deur aanloopt, moet deze open gaan."

Conclusie onderzoekers NIFV

De toegepaste voorzieningen aan vluchtdeuren op de Noordtribune (in de trappenhuizen) en de uitgangen van 1 en 2 voldoen niet aan eisen die zijn vastgelegd in de gemeentelijke bouwverordening.

Ook de lexanwanden op de Noordtribune, als gevolg van het niet makkelijk kunnen openen door vluchtenden, voldoen niet aan de vereisten die voortvloeien uit de gemeentelijke bouwverordening.

Materiaal stoeltjes

De stoelen van de Euroborg zijn van het type Berlin en vervaardigd van slagvast polyamide. De stoelen zijn moeilijk brandbaar volgens de Duitse classificatie DIN 4102 B1. TNO heeft in juli 2005 het brandgedrag van deze stoelen onderzocht. Hierbij zijn drie proefnemingen verricht met een stoeltje:

- Stoeltje mag niet in brand geraken door achteloos weggeworpen brandende lucifers of nog smeulende sigaret of andere rokerswaar.
- Een stoeltje moet bij opzettelijke poging tot in brand steken met eenvoudige hulpmiddelen (aansteker, lucifervlam e.d.) zeer moeilijk in brand geraken.
- Als een stoeltje om wat voor reden dan ook toch in brand geraakt, mogen de naastgelegen stoeltjes binnen een gestelde periode niet mee gaan branden.

De stoeltjes voldeden aan deze formele vereisten. Een analyse van gassen die vrijkomen bij smeulen en gedeeltelijke of gehele verbranding, is eerder niet gemaakt. Bij de brand in de Euroborg zijn 70 stoelen verbrand en 465 stoeltjes beschadigd.

Uitgevoerde oefeningen in de Euroborg

- Op 15 en 16 september 2005 (tijdens de bouw) heeft de brandweer twee dagen meegewerkt aan de beproeving van het rookbeheersings-/ brandmeldsysteem in de parkeergarage van de Euroborg.
- In november 2005 is er een presentatie gegeven aan de drie ploegen van de brandweer en ze hebben allen een rondleiding gehad door het Euroborgcomplex. Idem voor de leden van de commandovoering.
- Op 8 december 2005 is er een multidisciplinaire ontruimingsoefening geweest in de Euroborg. De brandweer was hier wel bij aanwezig, maar heeft vanwege een staking geen actieve rol gespeeld. De andere disciplines (politie, GHOR en club) deden wel actief mee.
- In 2006 hebben de drie ploegen van de brandweer controles gehouden van het aanvalsplan van de Euroborg.
- Op 17, 18 en 19 april 2007 is er een herhaling geweest van de oefening van november 2005. Opnieuw een presentatie + rondleiding. (Indien gewenst is hiervan een cd beschikbaar).

In mei 2008 hadden de politie, brandweer en FC Groningen een grote oefening willen houden.

Oefeningen en voorlichtingsbijeenkomsten van FC Groningen

- Op 10 oktober 2005 is er een bijeenkomst geweest voor alle medewerkers. Tijdens deze bijeenkomst is informatie gegeven over het stadion, waarbij de medewerkers wegwijs zijn gemaakt in het stadion en alle relevante procedures zijn besproken.
- Er vindt één keer per maand een praktijkles plaats. Tijdens deze bijeenkomsten wordt de theorie in de praktijk geoefend.
- Op 7, 14, 28 maart 2007 zijn er sector oefeningen geweest.
- Op 8 mei 2007 is er een presentatie gegeven van het nieuwe Bedrijfhulpverleningsplan.

5 Conclusies en aanbevelingen

Op grond van de bevindingen die in de hoofdstukken 2 tot en met 4 zijn gepresenteerd, worden in dit laatste hoofdstuk de belangrijkste constatering samengevat, conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in de onderstaande aspecten:

- de beoordeling van de sfeeractie
- de inschatting en beoordeling van de beginnende branden
- de organisatie van de ontruiming
- het blussen van de brand en de opvang van gewonden
- het afgelasten van de wedstrijd
- de informatie-uitwisseling
- afspraken tussen de brandweer en FC Groningen
- de positionering van de regie
- het stadion, de inrichting en de blusmiddelen
- de stoelen
- het voorkomen van wanordelijkheden tussen supporters
- de balans tussen *safety* en *security*

De beoordeling van de sfeeractie

Nadat FC Groningen een eerder plan van de Groningen Fanatics heeft afgewezen, heeft deze supportersgroep op 1 april 2008 de sfeeractie met een email bij de veiligheidscoördinator van FC Groningen aangekondigd. In deze aankondiging is op hoofdlijnen de actie beschreven en is aangegeven dat zij ter preventie van brandgevaar maatregelen willen treffen en dat zij op de instructie zullen aangeven dat de rollen bij de opkomst van de spelers gooid moeten worden en niet tijdens de wedstrijd. Het aantal wc-rollen is niet vermeld en hier is door FC Groningen ook geen navraag naar gedaan. Vanwege het toelaten van brandbaar materiaal is het geven van toestemming voor de actie strijdig met bepalingen in de bouwverordening, de gebruiksvergunning en de bouwvergunning.

Met relevante samenwerkingspartners (politie, gemeente, brandweer) heeft FC Groningen in de weken voorafgaand aan de wedstrijd en ook op de wedstrijddag zelf niet toereikend gecommuniceerd over de geplande sfeeractie. Dit geldt niet alleen voor het vooroverleg waarvan geen schriftelijk verslag beschikbaar is. Ook het draaiboek voor de wedstrijdorganisatie van de club is niet ter beschikking gesteld aan de personen(ketenpartners) die daarover behoren te beschikken en de informatie in het draaiboek over de actie was minimaal. Gegeven de verantwoordelijkheid die bij de club ligt voor een goede veiligheidsorganisatie en de daarbij behorende deugdelijke informatievoorziening, kunnen naar het oordeel van het Auditteam degenen naar wie onvoldoende is gecommuniceerd daar niet mede voor verantwoordelijk gehouden worden. Ook de betrokken medewerkers uit de eigen veiligheidsorganisatie zijn niet tijdig en afdoende ingelicht over de plannen. Door deze ontoereikende communicatie is er geen gelegenheid geboden aan interne en externe partijen om zich te beraden op de actie, deze actie alsnog af te raden dan wel om adequate maatregelen te treffen.

De maatregelen die FC Groningen getroffen heeft om brand te voorkomen, waren niet adequaat. FC Groningen heeft het risico op brandgevaar, verbonden aan de sfeeractie, niet onderkend, niet na de suggestie over de preventie van brandgevaar in de email van de GF en ook niet nadat de 15 duizend rollen de donderdag vóór de wedstrijd op de Noordtribune zijn opgeslagen in pallets.

In een bespreking tussen de verantwoordelijke bestuurders van de Groningse ketenpartners en het Auditteam, heeft de directeur van FC Groningen aangegeven geen toestemming meer te zullen geven voor dergelijke acties.

Conclusie 1

Zowel op formele gronden als op basis van een professionele inschatting van risico's, had FC Groningen de sfeeractie met brandbaar materiaal, niet mogen toestaan. In de voorbereiding heeft FC Groningen nagelaten zich volledig te (doen) informeren over de sfeeractie, de uitvoering en de omvang daarvan, heeft zij de interne en externe communicatie hierover veronachtzaamd én heeft vervolgens nagelaten vooraf adequate voorzorgsmaatregelen te treffen, passend bij de te vermoeden omvang van de sfeeractie.

De beoordeling van de beginnende branden

Tussen het uitbreken van de eerste brand (14.22 uur) en het feitelijk bellen van de brandweer (14.29 uur), verstreken zeven minuten. Conform het Bedrijfshulpverleningsplan van FC Groningen (paragraaf 2.8) had om 14.22 uur de brandweer gebeld moeten worden ("*De brandweer dient bij elke vorm van brandgevaar onmiddellijk opgeroepen te worden*"). In deze zeven minuten is de brand aanzienlijk verhevigd en verspreid. Na zeven minuten waren er branden óp de Noord tribune en op het veld op meerdere plekken voor en achter de reclameborden aan de Noordzijde. Bij de beoordeling van de brand vanuit de commandokamer, werd de omvang en de mogelijke escalatie van de brand door de veiligheidscoördinator onderschat. De brand werd slechts gedeeltelijk met camera's in beeld gebracht en een deel van de camera's bleven op andere delen van de tribune gericht en niet op de brand. Daarmee bestond onvoldoende zicht op de feitelijke situatie met betrekking tot de brand. Op het veld bleef de bestrijding beperkt tot vuurhaarden uit elkaar harken, water gooien/spuiten en met poederblussers proberen de brand te blussen. Meer mogelijkheden hadden de betrokken medewerkers overigens niet tot hun beschikking. Aangezien de veiligheidscoördinator als enige in de commandokamer beschikte over de wetenschap dat bij het betreden van het veld door de teams, een forse hoeveelheid brandbaar materiaal zou neerdalen op de reeds bestaande brandhaarden, had hij direct bij het ontstaan van de eerste brandjes, aan de vierde official moeten opdragen dat de beide teams het veld niet mochten betreden alvorens de branden uit waren. Het feitelijke verzoek daartoe van de facilitymanager kwam te laat. Tevens heeft hij niet gebruik gemaakt van de omroepinstallatie om het gooien van de rollen in te dammen teneinde verdere escalatie van de brand te voorkomen.

Ten onrechte bestond in de commandokamer de indruk dat de preventiemedewerker van de brandweer een operationele rol had in de melding en bestrijding van de brand. De aanwezigheid van deze medewerker in het stadion en de commandokamer, wekte deze verwarrende indruk. Feitelijk had hij

echter geen formele operationele rol of verantwoordelijkheid en daarmee was zijn aanwezigheid formeel niet van belang.

Conclusie 2

FC Groningen heeft de ernst van de branden, tot het moment dat de spelers het veld betraden, onderschat. Ten onrechte heeft geen onmiddellijke melding van de brand plaatsgevonden, waardoor de veiligheidsrisico's voor het publiek toenamen. Doordat de spelers niet zijn binnengehouden en dientengevolge massaal met wc-rollen is gegooid, is dit veiligheidsrisico verder toegenomen.

De organisatie van de ontruiming

Nadat de teams het veld betreden hadden, nam de brand snel in omvang en hevigheid toe. Toeschouwers vluchten massaal over de omloop via ingang 1 naar buiten en sommigen springen het veld op. In de commandokamer heerst verwarring, ontstaat rumoer en ontbreekt kenbare leiding. Het besluit tot en een opdracht om te komen tot een gecoördineerde ontruiming, wordt niet door de VC gegeven. Hij informeert op dat moment ook niet het sectorhoofd Noord hoe te handelen. Dit terwijl er specifiek voor de ontruiming van de Noordtribune stappenplannen zijn opgenomen in het Bedrijfshulpverleningsplan (hoofdstuk 5, paragraaf 3.3.1). Omdat er geen acht wordt geslagen op de windrichting moeten de toeschouwers door de donkere rook heen, via ingang 1, het stadion ontvluchten. De toeschouwers hebben op eigen initiatief de tribune verlaten, daarbij ondersteund door veiligheidsmedewerkers en servicemedewerkers van de sector Noord. Van een geregisseerde ontruiming conform het ontruimingsplan is geen sprake geweest. Het sectorhoofd van de beveiliging op de Noordtribune heeft de commandokamer om instructies gevraagd, maar kon via de portofoon geen continue verbinding krijgen. In tegenspraak met het ontruimingsplan (hoofdstuk 5, par. 3.3.1 "*Alle vluchtdeuren moeten open gezet worden*") blijft de brede lexandeur tussen vak G en H 1^e ring gesloten. Daardoor is uitgang 2 voor vluchtenden onbereikbaar. Hierdoor kan uitgang 1 ook niet worden vrijgehouden voor de brandweer. Deze deur werd dichtgehouden om een confrontatie met de Ajaxsupporters te voorkomen. Vooral in het westelijke trappenhuis hangt veel zwarte rook waar doorheen supporters van de tweede ring zich een weg naar beneden banen, richting overloop van de eerste ring. De instructie in het ontruimingsplan waarin juist het trappenhuis met de minste rook wordt ingezet voor een ontruiming, wordt niet toegepast.

Conclusie 3

FC Groningen heeft de bestaande instructies voor een ontruiming bij brand ten onrechte niet gehanteerd: Er is geen tijdig besluit tot ontruiming genomen en ook is er door de VC geen opdracht tot ontruiming gegeven. Bovendien is de brede lexandeur naar uitgang 2 in strijd met de voorschriften dichtgehouden.

Het blussen van de branden en de opvang van gewonden

De brandweer heeft na binnentreden van het stadion op accurate wijze de branden geblust. De medewerkers van de veiligheidsorganisatie en de servicemedewerkers van FC Groningen hebben naar vermogen geholpen in het veilig weggeleiden van vluchtende toeschouwers en het bieden van eerste hulp aan gewonden. Ook als ondersteuning van de politie voor het vrijhouden van ingangen en toegangswegen voor ambulances en brandweervoertuigen, hebben zij conform de richtlijnen uit het Bedrijfshulpverleningsplan nuttig werk verricht.

Conclusie 4

De inzet van de brandweer voor de brandbestrijding en de medewerkers van FC Groningen voor het helpen van vluchtende toeschouwers, de eerste zorg voor gewonden en het assisteren van de politie, is accuraat verricht en doeltreffend geweest.

Afgelasting van de wedstrijd

De besluitvorming over het afgelasten van de wedstrijd door de driehoek op advies van de beide clubs, is zorgvuldig genomen nadat de relevante informatie was ingewonnen. Na afloop van de brand was ook de informatieverschaffing aan de toeschouwers over het afgelasten van de wedstrijd accuraat.

Conclusie 5

De besluitvorming en informatieverstrekking over het afgelasten van de wedstrijd is zorgvuldig geweest.

De informatie-uitwisseling

De overleggen die door de betrokken partijen zijn gevoerd in de voorbereiding op de wedstrijd van 13 april 2008, alsmede de daarin gemaakte afspraken, zijn slechts zeer ten dele schriftelijk vastgelegd. Als gevolg hiervan ontstaan misverstanden en wordt informatie niet gedeeld. Schriftelijk vastlegging is geboden. Ook met het oog op de evaluatie na elke wedstrijd, halverwege en aan het eind van het seizoen, is het zinvol om de afspraken en de praktische nakoming daarvan te toetsen.

Conclusie 6

De communicatie tussen de ketenpartners in Groningen wordt onvoldoende schriftelijk vastgelegd. De mate waarin de betrokken partijen (FC Groningen, brandweer, politie en gemeente) voor adviezen en operationele afspraken vertrouwen op mondelinge contacten zonder schriftelijke vastlegging, brengt risico's met zich mee voor de kwaliteit van de uitvoering van het veiligheidsbeleid.

Aanbeveling 1

De inhoud van overleggen en de gemaakte afspraken worden schriftelijk vastgelegd en verspreid onder de relevante verantwoordelijke functionarissen van de Groningse ketenpartners. Aard en inhoud van acties dienen per definitie gecommuniceerd te worden met ketenpartners, aangezien deze een afwijking vormen op de gebruikelijke gang van zaken.

De afspraken tussen de brandweer en FC Groningen

Los van het feit dat brandweer en FC Groningen op onderdelen verschillende lezingen hebben over de gebeurtenissen, ontbreekt het tussen deze partijen aan heldere afspraken over de onderlinge taken en rollen op zowel strategisch niveau (beleidsafspraken over o.a. communicatie) als op operationeel niveau (praktische uitvoering controles en inwinnen/verstrekken van adviezen). Het ontbreken daarvan zowel op het gebied van de communicatie als op het gebied van de operationele uitvoering, heeft bijgedragen aan het niet goed kunnen functioneren van de veiligheidsorganisatie bij brand.

Conclusie 7

De ketenpartners brandweer en FC Groningen missen een heldere set aan samenwerkingsafspraken.

Aanbeveling 2

Brandweer Groningen en FC Groningen maken heldere afspraken over samenwerking, beleidsmatig zowel als operationeel, en voegen deze afspraken toe aan het lokale convenant.

De positionering van de regie

De regie en verantwoordelijkheid voor de veiligheid van de toeschouwers, was in handen van FC Groningen, als organisator van het evenement. Uit het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat aan die regierol door de VC onvoldoende invulling is gegeven. Uit de NIFV studie is op te maken dat het vertrouwen van beveiligers in het functioneren van de commandokamer is geschaad.

Achteraf valt te constateren dat er feitelijk een overdracht van verantwoordelijkheid plaats vond op het moment dat de politie in de commandokamer (ca. 14.33) de leiding overnam onder meer door de ontruiming van de Noordtribune te eisen en de driehoek vervolgens de regie voerde. Op het moment zelf was dit evenwel niet duidelijk voor alle betrokkenen. Er was in het stadion ook nog nooit een integrale oefening van een calamiteit en bijbehorende ontruiming gehouden. Verwezen wordt naar het Beleidskader bestrijding voetbalvandalisme en geweld 2005 (blz. 57), waarbij is voorgeschreven dat het calamiteiten en ontruimingsplan jaarlijks dient te worden geoefend

Conclusie 8

Ten tijde van het incident was niet altijd duidelijk wie de regie in handen had.

Aanbeveling 3

Geadviseerd wordt oefeningen te houden waarin onder andere de ketenpartners geïntegreerd worden ingezet en waarbij o.a. overdrachtsituaties van bevoegdheden en verantwoordelijkheden als oefendoel gelden. Bovendien dient FC Groningen in samenwerking met de andere ketenpartners initiatieven te nemen om het vertrouwen bij beveiligers in het functioneren van de commandokamer te herstellen.

Het stadion, de inrichting, de voorzieningen en de blusmiddelen

De open structuur van het stadion gaf veel toeschouwers van de onderste ring de mogelijkheid snel te vluchten via uitgang 1. Ook het veld als vluchtweg bood uitkomst. De toeschouwers van de bovenste ring dienden door twee trappenhuizen een veilig heenkomen te vinden. De aangebrachte voorzieningen leverden problemen op. Zo functioneerde de nooddeur op de bovenste ring naar de Westtribune niet als veilige vluchtweg vanwege de systematische vertraging. En vluchten door een smalle lexandeur op de bovenste ring naar de oostzijde, was niet mogelijk omdat de doorstroming van het publiek stakte. De bovenste ring is daarmee moeilijk snel te ontruimen bij brand. Daarbij constateert het auditteam dat zich op deze bovenste ring geen blusmiddelen bevinden.

Voor de onderste ring was een belemmering dat de beveiligingsmedewerkers ter plekke niet in staat waren om de brede lexandeur naar uitgang 2 te openen. Dit is in strijd met de voorschriften uit het brandveiligheidsplan. Hierdoor kon ook geen kanalisatie van de vluchtstroom naar uitgang 2, zoals is opgenomen in het ontruimingsplan, worden gerealiseerd. Bovendien voldoen de toegepaste voorzieningen aan vluchtdeuren op de Noordtribune niet aan de eisen die zijn vastgelegd in de gemeentelijke bouwverordening.

Aparte aandacht verdienen de watertoevoer- en blusmiddelen. Ondanks recente keuringen door gecertificeerde bedrijven bleken twee typen toevoer en blusmiddelen tijdens de brand niet bruikbaar.

- Ten eerste de brandkraan buiten het stadion aan de Noordzijde. De brandweer merkte bij de waterwinning dat er geen druk kwam op het systeem zodat ze andere wegen moest bewandelen om de waterwinning veilig te stellen. Dit systeem is bijna drie jaar geleden aangelegd en sindsdien bij controles akkoord bevonden. Het euvel aan deze brandkraan is na de brand snel verholpen.
- Ten tweede de brandhaspels op de omloop, waar na het inslaan van de melder geen waterdruk op bleek te staan. Hierbij zou sprake zijn van een softwarefout.

Ongeacht de redenen voor de feilen van deze twee systemen, blijkt dat de certificering en uitgevoerde administratieve controles geen garanties bieden en niet automatisch betekenen dat de betreffende apparatuur in de praktijk naar behoren functioneert. Daarnaast bleken de beveiligers van de sector Noord te zijn geïnstrueerd voor een ander type brandhaspel met een afwijkende handleiding.

Aanbeveling 4

Gericht op het verhogen van de brandveiligheid, beveelt het Auditteam FC Groningen de volgende maatregelen aan:

- De trappenhuizen worden voorzien van deuren die open gaan door er tegen aan te lopen(in de vluchtrichting).
- De nooddeuren van de tweede ring zijn direct te openen in geval van nood. Misbruik kan worden tegengestaan door hier beveiligers te positioneren tijdens wedstrijden.
- Op de bovenste ring worden blusmiddelen aangebracht.
- De instructies voor het hanteren van blusmiddelen worden gecorrigeerd en daadwerkelijk geoefend.
- Beveiligers van de sector Noord worden in staat gesteld de brede lexandeur naar uitgang 2 in geval van nood direct te openen.
- Aan de inspecties van blusmiddelen, zoals deze worden verricht door gecertificeerde bedrijven, wordt toetsing op praktische werking toegevoegd.
- Ook de aanbevelingen uit het rapport van het NIFV die betrekking hebben op andere voorzieningen (zoals de RWA-installatie) en blusmiddelen dienen te worden overgenomen.

De stoelen

De stoelen in het stadion zijn drie jaar geleden door TNO getest op brandwerendheid en brandvertraging. Deze stoelen voldoen aan de formele vereisten. Ondanks het feit er circa 70 stoelen geheel of gedeeltelijk zijn verbrand, kan worden vastgesteld dat de brand zich niet in hoog tempo via de stoelen zelf heeft verspreid. Bij de testen van drie jaar geleden is door TNO niet onderzocht welke stoffen vrij komen bij geheel of gedeeltelijke verbranding. Gegeven de opgetreden ademhalingsproblemen en de aard van de vrijkomende gassen heeft het Auditteam in juni 2008 hier onderzoek naar laten uitvoeren.

In een gecoördineerde onderzoeksaanpak door Efectis (TNO) en het RIVM zijn 20 representatieve stoeltjes uit het Euroborgstadion op brandgedrag en daarbij vrijkomende stoffen getest. Het betrof 4 afzonderlijke brandproeven in een testopstelling vergelijkbaar met de situatie van de eerste rijen stoeltjes in de vakken D en E van het stadion, direct achter de glasbalustrade. Aanleiding voor het onderzoek was dat na het Euroborg-incident bleek dat 70 van de destijds als 'moeilijk brandbaar' aangeschafte stoeltjes volledig waren verbrand. Daarnaast bleken 465 (aangebrande) stoeltjes ernstig te zijn beschadigd.

Bekend is dat de uit polyamide vervaardigde producten moeilijk brandbaar zijn, maar dat bij smelten, smeulen en verbranden giftige rookgassen kunnen vrijkomen.

Uit de metingen en analyses van het RIVM blijkt vooreerst dat er meerdere giftige gassen zijn vrijgekomen, waarbij opgemerkt dat de eventuele gezondheidsschade afhankelijk is van de concentratie en de blootsteldingsduur. Tot de vrijgekomen gassen behoren koolmonoxide (CO), blauwzuur (HCN) en stikstofmonoxide (NO). NO is hierbij, gezien de gemeten concentraties, het meest risicodragend. Voor de genoemde stoffen geldt dat zij met name korte termijn effecten veroorzaken. Blijvend nadeel voor de betrokkenen van de Euroborgbrand die blootgesteld zijn aan de rookgassen is derhalve niet te verwachten.

Er lopen nog nadere analyses, reden waarom het definitieve rapport van het RIVM nog niet is verschenen.

Aanbeveling 5

Met de bevindingen tot nu toe wordt door het Auditteam Voetbalvandalisme aan de minister van Volksgezondheid geadviseerd het RIVM in de gelegenheid te stellen verdergaand onderzoek te doen of te laten doen om te komen tot kengetallen voor het gezondheidsrisico bij brand in stadionstoeltjes en aanverwante inrichtingsproducten. Op grond daarvan kan de praktijkrichtlijn voor de brandveiligheid van de stoeltjes zo nodig worden aangepast. Hiervoor is het nodig om aan de hand van de gemeten brontermen verschillende scenario's te onderzoeken.

Het voorkomen van wanordelijkheden tussen supporters

In de aanloop naar de wedstrijd hebben FC Groningen, de politie Groningen en de gemeente Groningen veel onderling overleg gehad en ook afdoende overleg gevoerd met hun 'counterparts' uit Amsterdam. Kwesties als het vervoer en de ontvangst van de Ajax-delegatie en Ajax-supporters zijn uitvoerig besproken en hiervoor zijn maatregelen getroffen die de veiligheid ten goede kwamen. Binnen de politieorganisaties van beide korpsen is scherp gereageerd op diverse geruchten en op signalen over los reizende groepen die een risico zouden kunnen vormen voor de veiligheid. De club heeft daarnaast specifieke inspanningen getroffen om haar supporters te overtuigen van de noodzaak om zich goed te gedragen. De voorbereiding van de wedstrijd, met name waar het gaat om de veiligheid in relatie met eventuele misdragingen van rivaliserende supportersgroepen, is door FC Groningen, de politie Groningen en de gemeente Groningen met gepaste inzet en alertheid verricht. Ook nadat de brand geblust was en het vertrek van de Ajaxsupporters georganiseerd moest worden, hebben FC Groningen, Ajax en de politie dit professioneel uitgevoerd.

Conclusie 9

De Groningse betrokkenen (club, politie en gemeente), hebben de voorbereiding van de wedstrijd effectief en met gepaste alertheid uitgevoerd waar het gaat om het voorkomen van wangedrag en confrontaties van en tussen supportersgroepen.

De balans tussen safety en security

De balans tussen *safety* en *security* is binnen de veiligheidsorganisatie van FC Groningen niet op een adequate wijze geborgd. De aandacht die binnen het veiligheidsbeleid uitgaat naar het voorkómen van gewelddadige confrontaties tussen supportersgroepen (de *security*), is bij FC Groningen ten koste gegaan van de noodzakelijke aandacht voor de primaire veiligheid van toeschouwers (de *safety*). Zo ging in de beoordeling van de sfeeractie de aandacht uit naar de mate waarin teksten of tekeningen provocatief waren, niet naar de risico's die verbonden zijn aan het toelaten van een grote hoeveelheid brandbaar materiaal. Zo werd in strijd met de voorschriften bij het faciliteren van de toeschouwers om te vluchten, de brede lexandeur dichtgehouden met het oog op mogelijke confrontaties tussen supportersgroepen. Zo is er een vertragingssysteem aangebracht op de nooddeur van één minuut, om

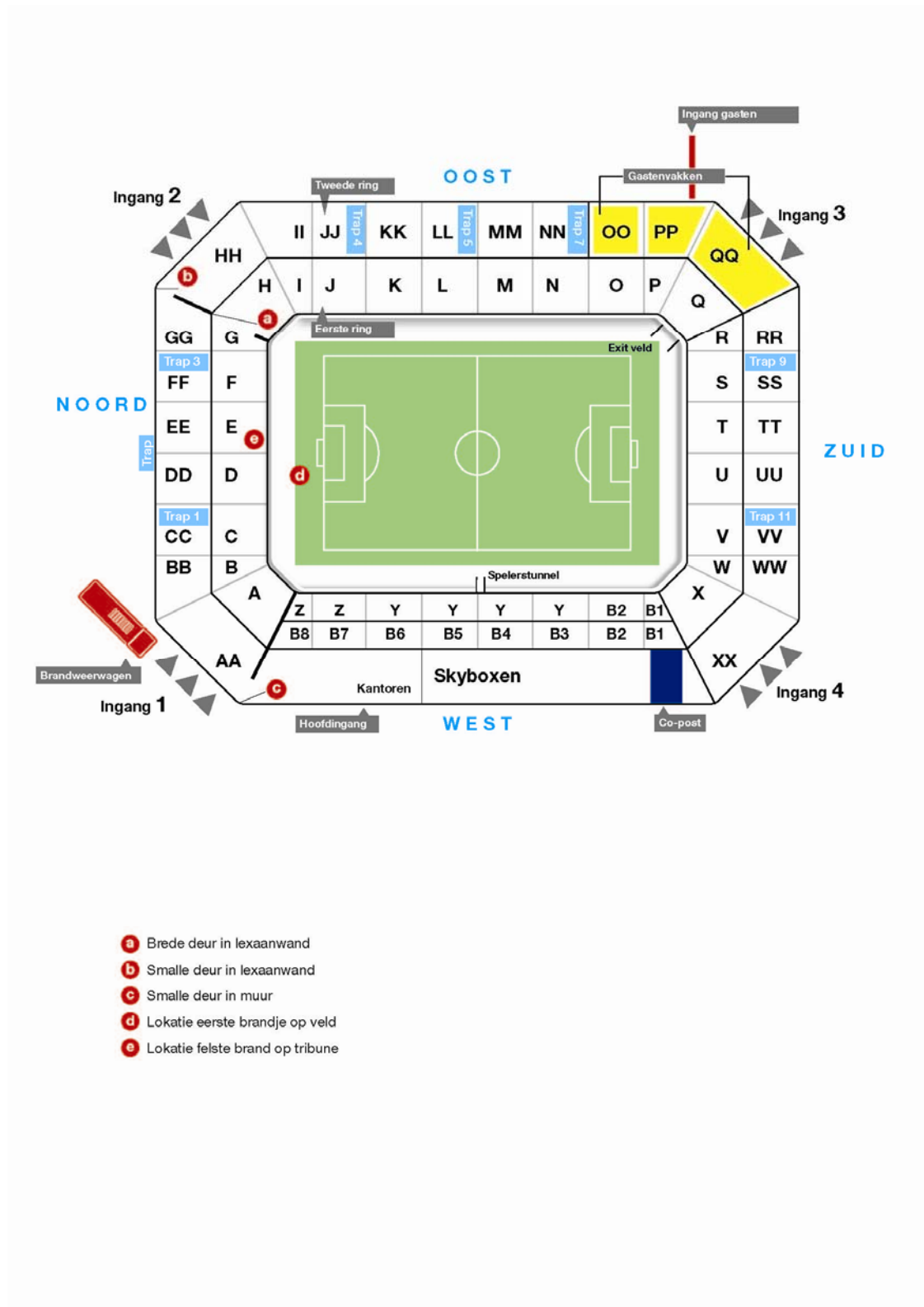
te voorkomen dat kwaadwillende supporters misbruik zouden kunnen maken van deze nooddeur.

Conclusie 10

Mede vanwege de focus op het voorkomen van eventuele ontsporingen of confrontaties door wangedrag van supporters (de '*security*'), heeft FC Groningen zowel in de voorbereiding van de wedstrijd en bij het optreden tijdens de brand, als bij beperkingen die aangebracht zijn bij brandveiligheidsvoorzieningen, onvoldoende belang toegekend aan de primaire veiligheid van toeschouwers op aspecten als brand en vluchten (de '*safety*').

Bijlagen

Bijlage 1 Plattegrond stadion

- a** Brede deur in lexaanwand
- b** Smalle deur in lexaanwand
- c** Smalle deur in muur
- d** Lokatie eerste brandje op veld
- e** Lokatie felste brand op tribune

Bijlage 2 Tijdslijn belangrijke gebeurtenissen

De voorbereiding

- **13 maart;** vooroverleg wedstrijd tegen Ajax in de Euroborg.
- **25 maart;** supportersbijeenkomst in Euroborg waarbij tussen de club en supporters is gesproken over spreekkoren en de spanningen in de aanloop naar de wedstrijd tegen Ajax. Na afloop van de bijeenkomst bespreken de Groningen Fanatics (GF) met de veiligheidscoördinator een voorstel voor een sfeeractie tegen Ajax.
- **26 maart;** De veiligheidscoördinator (VC) legt het plan van de GF voor aan de facilitair manager (FM). Uiteindelijk besluiten de VC en de FM om het plan af te keuren vanwege de anti-Ajax slogans op de doeken. De GF worden gevraagd om met een nieuw voorstel te komen.
- **Tussen 28 maart en 5 april;** Telefonisch overleg tussen de VC en een preventiemedewerker van de brandweer, waarbij de sfeeractie van de GF is besproken. De VC is van mening dat de Wc-rollen in het gesprek expliciet genoemd zijn, de preventiemedewerker ontkend dit.
- **1 april;** De GF komen met een nieuw voorstel voor een sfeeractie. Er wordt voorgesteld een 'chaosactie' te organiseren met confetti, Wc-rollen en een spandoek. In overleg tussen de VC en de FM wordt het plan goedgekeurd. In een mail geven de GF aan dat zij bij de instructie van de actie ook zullen wijzen op brandgevaar.
- **9 april;** commandantenoverleg Groningen waarbij met name de openbare orde aspecten in de aanloop naar wedstrijd tegen Ajax zijn doorgenomen. De sfeeractie komt tijdens de rondvraag slechts summier aan de orde.
10 april; De Jumbosupermarkt levert een rolcontainer en zes pallets wcpapier af bij het supportershome, totaal 15000 rollen

De wedstrijddag

- **09.00 uur;** een groep van 20 tot 25 personen van de GF start met het opbouwen van de sfeeractie. Zij zijn daar uiteindelijk ongeveer vier uur mee bezig.
- **Rond 11.00 uur;** briefing in de Euroborg tussen de vier sectorhoofden, de kaderleden en de veiligheidscoördinator.
- **Tussen 11.30 en 12.00 uur;** de preventiemedewerker van de brandweer start met zijn ronde door het stadion.
- **11.30 uur;** De facilitair manager, de financieel directeur en de algemeen directeur van FC Groningen hebben overleg. De facilitair manager vertelt over de geplande sfeeractie.
- **12.00 uur;** briefing van het sectorhoofd Noord aan zijn medewerkers.
- **12.15 uur;** de selectie van Ajax en de bestuursleden vertrekken vanaf het hotel naar de Euroborg.
- **12.30 uur;** de auditor van de KNVB arriveert bij de Euroborg en heeft contact met de vc van FC Groningen.
- **13.00 uur;** het stadion gaat officieel open.
- **13.03 uur;** aankomst selectie en bestuursleden bij P4. De auditor van de KNVB maakt een ronde rond het stadion.

- **Tussen 13.42 uur en 14.17 uur;** Aankomst van negentien bussen met Ajax-supporters op P4.

Het incident

- **Omstreeks 14.15 uur;** Arnold Kruiswijk van FC Groningen wordt op het veld gehuldigd door de algemeen directeur. De eerste Wc-rollen worden op het veld gegooid.
- **14.22 uur;** aan de Noordzijde ontstaan er op het veld de eerste brandjes. Servicemedewerkers proberen het papier uiteen te harken.
- **Tussen 14.22 en 14.25 uur;** Er worden nog steeds Wc-rollen naar beneden gegooid. De servicemedewerkers krijgen de brandjes niet geblust. De burgemeester belt vanaf de tribune naar de commandokamer met de vraag of de brandjes niet gedoofd kunnen worden.
- **14.25 uur;** de VC belt de preventiemedewerker met het verzoek naar de commandokamer te komen. De spelers en scheidsrechter staan klaar in de spelerstunnel. Vanaf de tribune belt de burgemeester naar de Algemeen Commandant van politie met het dringende verzoek er voor te zorgen dat de brandjes stoppen.
- **Tussen 14.25 en 14.28 uur;** Ook een reclamebord in de hoek tussen de Noordzijde en de Oostzijde staat in brand. Nog steeds zijn er brandjes op verschillende plekken op het veld. Onduidelijk is of er nu ook al op de tribune een brandje woedt. De brand is nog steeds niet onder controle en de rookontwikkeling neemt toe.
- **14.28 uur;** een spandoek met de tekst "FC Groningen", dat over de lexan-boarding hangt bij vak C, vlam. Supporters trekken het brandende spandoek het vak in.
Uit beelden van Youtube en de observatie van de auditor van de KNVB blijkt dat er op dat moment al een brand woedt op de tribune, beneden bij vak C. Een gedeelte van de supporters is dan al uiteen gestoven.
- **14.29 uur;** De FM belt met de VC met het verzoek de spelers het veld niet te laten betreden. De begintune wordt echter al ingezet en de spelers en scheidsrechters lopen het veld op. Op het zelfde moment worden er massaal Wc-rollen naar beneden gegooid. Er ontstaat brand op de tribune, een groot deel van de supporters vlucht naar boven en een deel van de supporters springt het veld op. De burgemeester belt nogmaals met de commandokamer, nu met het verzoek de brandweer te waarschuwen. Portomelding van de preventiemedewerker van de brandweer aan de meldkamer van de brandweer dat er brand is op het veld in de Euroborg. De brandweerwagen moet zonder toeters en bellen naar het stadion komen prio 2.
- **14.30 uur;** via 112 komen er meldingen binnen bij de meldkamer van de brandweer over de brand in het stadion. Aan de brandweerwagen wordt doorgegeven met prio 1 (sirenes) naar het stadion te gaan.
- **14.32 uur;** de ME krijgt de opdracht om de ruimte bij ingang 2 vrij te maken voor de brandweer. Er is een enorme uitstroom van mensen bij ingang 1. De brandweerwagen vertrekt vanaf de kazerne.
- **Tussen 14.32 en 14.34 uur;** De algemeen commandant van de politie vordert in de commandokamer dat sector Noord direct moet worden ontruimd.
- **14.34 uur;** de A7 tussen het Europlein en de Euroborg is door de politie afgesloten.
- **14.35 uur;** aankomst brandweerwagen bij het stadion. De politie maakt ruimte voor de brandweerwagen.

- **14.37 uur;** De bevelhebber van de brandweer maakt 'middelbrand' en de brandweer gaat het stadion binnen.
- **14.38 uur;** De brandweer is bezig met de bestrijding van de brand.
- **Omstreeks 14.40 uur;** in de commandokamer neemt de burgemeester de verantwoordelijkheid voor de openbare orde op zich. De driehoek is formeel in werking getreden.
- **Tussen 14.40 en 14.45 uur;** driehoeksoverleg in de gang bij de commandokamer waarbij wordt besloten dat de beslissing over het eventueel verder spelen wordt uitgesteld met een half uur.
- **14.45 uur;** beveiligers van de sector Oost, de voetbalcontactfunctionaris van de politie en leden van het Supportersproject houden de supporters van FC Groningen tegen bij de middencirkel.
- **14.47 uur;** de speaker deelt mede aan het publiek dat de beslissing om wel/niet verder te spelen wordt uitgesteld met een half uur.
- **14.53 uur;** de algemeen commandant van de brandweer meldt het sein 'brand meester' en de brandweer vangt aan met het nablussen.
- **Tussen 15.05 en 15.15 uur;** overleg tussen de burgemeester, brandweer, OM en politie waarbij wordt besloten dat de wedstrijd kan worden hervat.
- **Omstreeks 15.05 uur;** officier Gevaarlijke Stoffen van de brandweer verricht op de omloop van de Noordtribune, nabij ingang 1 een meting op koolmonoxide
- **15.07 uur;** bij het casino wordt een gewondennest ingericht.
- **Tussen 15.15 en 15.20 uur;** de algemeen directeur van FC Groningen meldt aan de burgemeester dat de spelers en trainers niet meer verder willen spelen.
- **Omstreeks 15.20 uur;** overleg in de kleedkamer van de scheidsrechter tussen de burgemeester, politie, OM, arbitrage, de auditor en clubs.
- **Omstreeks 15.25 uur;** de supporters gaan massaal de Noordtribune weer op.
- **15.30 uur;** in de kleedkamer van de scheidsrechter wordt door de burgemeester, politie, OM, arbitrage, de auditor en clubs het besluit genomen niet meer te spelen.
- **15.35 uur;** de driehoek neemt het advies van de trainer en scheidsrechters over en besluit dat de wedstrijd niet doorgaat
- **15.51 uur;** de beslissing niet meer verder te spelen wordt door de trainers met de algemeen directeur van FC Groningen op het veld medege-deeld. Het stadion wordt ontruimd.
- **16.11 uur;** de bussen met Ajax-supporters vertrekken zonder problemen vanaf P4.

De afloop

- **16.30 uur;** overleg tussen de burgemeester en de algemeen directeur van FC Groningen over de voorbereiding op de persconferentie.
- **17.00 uur;** de selectie van Ajax vertrekt vanaf de Euroborg naar Amsterdam.

Bijlage 3 Geraadpleegde bronnen

Interviews

FC Groningen

- Hans Nijland, algemeen directeur.
- Jaap Kruizenga, facility manager.
- Matthias Mulder, veiligheidscoördinator.
- André Snakenborg, hoofd accommodatie.
- Jan Kloosterman, sectorhoofd Noord.

Brandweer Groningen

- Ruud Post, officier gevaarlijke stoffen.
- Jack Teeuwen, bevelvoerder eerst gearriveerde brandweerwagen.
- Kor Blauw, centralist meldkamer.
- Michael de Laat hoofd afdeling preventie.
- Luc Oldenhof, medewerker afdeling preventie.
- Roelf Knoop, algemeen commandant.
- Cees Schoon, hoofd alarmcentrale.

Politie Groningen

- Ronald Zwartter, districtschef.
- Addie Arents, voetbalcontactfunctionaris.

Gemeente Groningen

- Jacques Wallage, burgemeester.
- Arend Castelein, beleidsadviseur bestuursdienst.

Overig

- Ben Veendrink, directeur Euroborg NV.
- Hans Morssink, algemeen directeur hulpverleningsdienst Groningen.
- Jeroen Bakker en Erik Bosscher, Groningen Fanatics
- Leo van der Vliet, auditor KNVB.
- Mick Werckendam, veiligheidscoördinator Ajax
- Joris de Lange, medewerker veiligheid Ajax.

Gebruikte literatuur en overige bronnen

- Bedrijfshulpverleningsplan FC Groningen.
- Memo Euroborg NV d.d. 18 april 2008 inzake de gebeurtenissen rond de wedstrijd FC Groningen tegen Ajax.
- Inspectierapport van de sprinklerinstallatie (ref. 07.2.16840.710, d.d. 8 januari '08) door Nagtglas Versteeg.
- Inspectierapport van de brandmeldinginstallatie (ref. RAP.16840.730.01.07, d.d. 9 oktober '07 en d.d. 5 december '07).
- TNO Onderzoeksrapport naar het brandgedrag van stadionstoeltjes voor het project Euroborg (ref. 006.55112/01.04.01, d.d. juli 2005).
- Controlerapport kleine blusmiddelen Ajax Brandbeveiliging (d.d. 24 augustus 2007).
- Service abonnement brandbeveiliging met Tyco Integrated systems (d.d. 24 mei 2007).
- Convenant betaald voetbal 18 februari 2008.

- Draaiboek wedstrijdorganisatie FC Groningen – Ajax Amsterdam.
- Handboek Veiligheid KNVB 2007/2008.
- "MEEDOEN IN NOORD"; Plan van aanpak voor de ontwikkeling van het beleids- en subsidiekader Meedoen in Noord.
- Ontruimingsplan Euroborg.
- Overzicht keuringen en onderhoud technische installaties Euroborg.
- Veiligheidsverklaring KNVB voor stadion Euroborg 2007/2008.
- Verslag vooroverleg FC Groningen – Ajax 13 april 2008.
- Vergunning en voorwaarden voor de wedstrijd FC Groningen – AFC Ajax d.d. 13 april 2008.
- Draaiboek gasten AFC Ajax n.a.v. vooroverleg BVO FC Groningen.
- Draaiboek politie-inzet.
- Algemeen draaiboek politie.
- Operationeel plan Mobiele Eenheid.
- Mutaties uit het Bedrijfsprocessensysteem regiopolitie Groningen.
- DVD camerabeelden buiten het stadion.
- Scenario's bij ontruiming Euroborg.
- Politietaak bij ontruimen stadion.
- Ontruimingsoefening (politieeel) van 28 maart 2008.
- Standaardvoorwaarden KNVB.
- Reglementen betaald voetbal 2007/2008.

Bijlage 4 Samenstelling Auditteam

Het Auditteam is als volgt samengesteld:

Voorzitter

- Margo Vliegthart (oud-staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport).

De overige leden zijn

- Jan Franssen (Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland).
- Cees Ottevanger (oud-plaatsvervangend korpschef van de regiopolitie Rotterdam-Rijnmond).
- Cees Bakker (oud-plaatsvervangend korpschef van de regiopolitie Utrecht).
- Henk Wooldrik (oud-hoofdofficier van justitie en lid en Kamervoorzitter van de tuchtcommissie betaald voetbal).
- Gerard Beelen (oud-brigadegeneraal bij de Koninklijke marechaussee en voormalig auditor bij de KNVB).

Het onderzoek naar de brand is uitgevoerd door medewerkers van DSP-groep. De volgende onderzoekers hebben hieraan bijgedragen:

- Bram van Dijk.
- Paul Hulshof.
- Stephan Steinmetz.
- Hein Stienstra.

Bijlage 5 Rapportage NIFV

Brand in Euroborg

Onderzoek naar bouwkundige aspecten en menselijk gedrag

Versie: 431N8019 – 2.1, 30 juni 2008

Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid *Nibra*
Postbus 7010
6801 HA ARNHEM

T 026 355 24 00
F 026 351 50 51
info@nifv.nl

Colofon

Titel:	Brand in Euroborg
Opdrachtgever:	DSP-groep BV
Contactpersoon:	dhr B. van Dijk & dhr H. Stienstra
Datum:	30 juni 2008
Projectnummer:	431N8019
Versie	2.1
Status:	eindrapport
Auteurs:	ing. J. Weges & drs. ing. M. Kobes, onderzoekers NIFV
Projectleiding:	dr. ir. M.G. Duyvis, onderzoeker NIFV
Eindverantwoordelijk:	dr. ir. J.G. Post, manager afdeling Onderzoek

Managementsamenvatting van het NIFV rapport "Brand in Euroborg"

Op 13 april 2008 werd, voorafgaand aan de (later afgelaste) wedstrijd tussen FC-Groningen en Ajax, door de supporters van FC-Groningen een 'sfeeractie' gepland, op de noord-tribune van het Stadion Euroborg. De sfeeractie werd, onder andere, uitgevoerd met behulp van 15.000 rollen toiletpapier en enkele (vuilnis)zakken gevuld met confetti. Bij en na het afgerold gooien van de toiletrollen zijn deze in brand geraakt (de oorzaak hiervan is geen onderdeel van dit onderzoek). Die kleine brandjes hebben er uiteindelijk in geresulteerd dat de kunststofstoelen op de tribune in brand raakten en dat een gedeeltelijke ontruiming van het stadion moest plaatsvinden. Daarbij zijn enkele gewonden gevallen.

DSP-groep BV, Auditteam Voetbalvandalisme, verricht onderzoek naar de brand in het Euroborg stadion en heeft in dit kader het Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid *Nibra* (NIFV) verzocht door middel van onderzoek antwoord te geven op de volgende vragen:

- Hoe was de situatie van de bouwkundige brandveiligheid, voor zover die direct betrekking heeft op het incident en het incidentverloop (brandbaarheid van de stoelen, blusmiddelen, evacuatie routes)?
- Hoe was het gedrag van publiek en begeleiders (beveiligers / BHV-ers) tijdens het incident?

Dit rapport beschrijft de aanpak, resultaten en conclusies van het onderzoek dat het NIFV heeft uitgevoerd om de ze vragen te kunnen beantwoorden, en de aanbevelingen die uit het onderzoek voortvloeien.

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een studie van de locatie (ter plaatse), interviews met betrokken functionarissen ter plaatse en studie van door de opdrachtgever beschikbaar gestelde documenten. Op deze wijze is een beeld verkregen van de vereiste bouwkundige- (Bouwbesluit), installatietechnische- (Bouwverordening) en gebruikstechnische (Bouwverordening) situatie vooraf aan de brand van de noordtribune. Deze situatie is vergeleken met de daadwerkelijke situatie ten tijde van de brand. Aan de hand van videomateriaal dat op het internet beschikbaar is, beeld- en geluidsmateriaal van RTV Noord en een interview met beveiligers (tevens BHV-ers) van FC Groningen is het menselijk gedrag en de begeleiding van aanwezigen tijdens het incident onderzocht.

Conclusies

Het onderzoek heeft tot de volgende conclusies geleid:

Ten aanzien van de bouwkundige brandveiligheid

- 1) Door de wijze van uitvoering van de lexan-wand is een onveilige situatie ontstaan met betrekking tot het vluchten bij brand.
- 2) De rookwarmte-afvoerinstallatie heeft door het toepassen van een (te) beperkt aantal scenario's bij het ontwerp, tijdens de brand op de tribune niet gefunctioneerd zoals gesteld in de uitgangspunten van het brandveiligheidsplan van DGMR.
- 3) Door het niet functioneren van de brandhydrant is mogelijk vertraging opgetreden bij de inzet van de brandweer.³
- 4) Door het niet functioneren van de sturing van de brandslanghaspels kon (door de beveiligers / BHV-ers) geen inzet worden gepleegd op de brandende tribune.
- 5) De aanwezige vluchtrouteaanduidingen voldoen niet in alle gevallen aan de zichtbaarheidseis en herkenningeis.

³ Het euvel aan de brandhydrant is inmiddels hersteld (informatie opdrachtgever).

Ten aanzien van de gebruiksveiligheid

- 6) De instructie van de calamiteitenorganisatie is door de betrokken medewerkers op dit punt niet goed opgevolgd. Hierdoor ontstond een onveilige situatie met betrekking tot het vluchten bij brand.
- 7) Door het niet aanbrengen van een instructie op de slanghaspelkast kunnen supporters geen gebruik maken van de aanwezige slanghaspels en daarmee een beginnend brandje blussen.
- 8) Door bij het algemene ontruimingsplan uit te gaan van andere uitgangspunten dan in de berekeningen over vluchten (brandveiligheidsplan DGMR), ontstaat een onveilige situatie voor de gebruikers van de noordtribune.
- 9) Door defecte vastzetinrichtingen kan een onveilige situatie ontstaan doordat de vluchtdeuren in gesloten stand blokkeren.
- 10) (Met betrekking tot de panieksluitingen) Indien goed onderhoud wordt verricht aan de vastzetinrichtingen en een goed geïnstrueerde calamiteitenorganisatie aanwezig is tijdens gebruik van het stadion kan worden voldaan aan de eis "niet anders gesloten dan".
- 11) Door de opslag en gebruik van brandbare goederen voor en tijdens de wedstrijd werd niet meer voldaan aan het artikel 6.4.1. van de gemeentelijke bouwverordening.

Ten aanzien van menselijk gedrag en de begeleiding van aanwezigen

- 12) Er was geen sprake van paniek. Het grootste deel van de supporters op de noordtribune heeft zeer rustig en beheerst gereageerd.⁴
- 13) Het publiek bleef gedurende de gevaarsdreiging in hun rolpatroon van supporter. Mensen hebben zeer grote moeite met het inschatten van de gevaarsdreiging en met het schakelen naar passend gedrag dat afwijkt van het rolpatroon.
- 14) De beveiligers werden teruggeworpen op hun eigen intuïtie en kregen nauwelijks ondersteuning van het commandoteam. Door op eigen initiatief te handelen en de kennis en ervaring uit veiligheidstrainingen toe te passen hebben zij de ontruiming adequaat begeleid.
- 15) Het vertrouwen van de beveiligers in het commandoteam is geschaad.
- 16) De nazorg voor de bedrijfshulpverleners op de noordtribune is ontoereikend geweest. Er is bij de bedrijfshulpverleners behoefte aan het uitwisselen van ervaringen (ook met de brandweer) om het beeld compleet te krijgen.
- 17) In totaliteit hebben de brandkenmerken geen sterk positief of negatief effect gehad op de zelfredzaamheid. Twee van de vier aspecten die te maken hebben met de brandkenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. De twee overige aspecten hadden een positief effect.
- 18) In totaliteit hebben de gebouwkenmerken een negatief effect gehad op de zelfredzaamheid. Elf van de vijftien aspecten die te maken hebben met de gebouwkenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. Drie aspecten hadden een positief effect en één aspect had geen effect.
- 19) In totaliteit hebben de menskenmerken geen sterk negatief of positief effect gehad op de zelfredzaamheid. Zes van de vijftien aspecten die te maken hebben met de menskenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. Vijf aspecten hadden een positief effect en vier aspecten hadden geen effect op de zelfredzaamheid.

⁴ Het Auditteam trekt niet geheel dezelfde conclusie, aangezien er bezoekers zijn geweest die wel vonden dat er sprake was van paniek. De oorzaak zit in het verschil in de wetenschappelijke uitleg van het begrip paniek en wat er in spreektaal onder dit begrip wordt verstaan.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van deze conclusies doet het NIFV, per conclusie, de volgende aanbevelingen:

- 1) De afsluitingen ten behoeve van security zoals de lexan-wand, zodanig uitvoeren, dat ze in geval van safety onafhankelijk van externen (lees: het commandoteam), hun functie kunnen vervullen, die ze in overeenstemming met de uitgangspunten van de voorschriften voor veilig vluchten moeten bezitten
- 2) Een herberekening maken van de RWA installatie. Hierbij dient tevens te worden beschouwd of bij natuurlijke ventilatie wel in alle gevallen kan worden voldaan aan de uitgangspunten van de berekeningen ontvluchtingtijden tribunes, Stadion Euroborg Groningen, Infra Consult en Engineering, 25-07-2003. De tribune omloop wordt daarin beschouwd als rookvrije ruimte. De eisen waaraan dan moet worden voldaan staan in de toelichting van artikel 2.169 van het Bouwbesluit 2003, te weten:
  - a) de stralingsflux mag niet groter zijn dan 1 kW/m³;
  - a) de temperatuur mag niet hoger dan 45°C, en
  - b) de zichtlengte mag niet kleiner dan 100 m.
- 3) Reparatie van de brandhydrant en een verbeterde test- en controleprocedure tot in stand houden van de prestatie-eisen.³
- 4) Reparatie van de sturing. De test- en controleprocedure tot in stand houden van de prestatie-eisen onderdeel te laten zijn van de certificering van de brandmeldinstallatie.
- 5) De aanwezige vluchtrouteaanduidingen controleren en waar nodig aanpassen op de zichtbaarheidseis en herkenningseis.
- 6) (Uit conclusie 6 volgt dezelfde aanbeveling als aanbeveling 1:) De afsluitingen ten behoeve van security zoals de lexan-wand, zodanig uitvoeren dat ze in geval van safety onafhankelijk van (extern van die locatie) hun taak kunnen vervullen, die ze in overeenstemming met de uitgangspunten van de voorschriften voor veilig vluchten moeten bezitten.
- 7) Op de slanghaspel een duidelijke instructie aanbrengen: 'hoe te handelen, zodat de haspel gebruikt kan worden'.
- 8) het ontruimingsplan aanpassen aan het brandveiligheidsplan van de DGMR en de uitgangspunten van de berekeningen ontvluchtingtijden tribunes van Infra Consult en Engineering.
- 9) Andere vastzetinrichtingen aanbrengen, die ook bij een defecte inrichting de deur niet kunnen blokkeren.
- 10) (Uit conclusie 10 volgt dezelfde aanbeveling als aanbeveling 9, met een specificatie:) Andere vastzetinrichtingen aanbrengen, die ook bij een defecte inrichting, de deur niet kunnen blokkeren. De deuren voorzien van panieksluiting.
- 11) Geen brandbare goederen op de tribune toelaten.
- 12) Wees (richting de media) voorzichtig met het toekennen van de label 'paniek' aan gedragingen die gerelateerd zijn aan een verhoogd stressniveau.
- 13) De beoordeling van het publiek is te beïnvloeden door duidelijke informatie te geven over de gevaarsdreiging. Zet in op een snelle reactie vanuit de BHV-organisatie om het gedrag van het publiek te sturen en geef via de omroepinstallatie duidelijk aan dat er sprake is van gevaar en dat mensen naar de uitgang moeten gaan.
- 14) Draag zorg voor een adequate sturing van de noodorganisatie en de technische noodvoorzieningen door het commandoteam. Zorg verder via opleiding en training dat de communicatie met de commandokamer naar behoren verloopt.
- 15) Herstel het vertrouwen in het commandoteam.
- 16) Organiseer een bijeenkomst voor de beveiligers van de noordtribune, samen met de andere hulpverleners van de brandweer en de EHBO-ers.
- 17) Breng geen brandgevaarlijke materialen in het gebouw (handhaaf de voorschriften van de gebruiksvergunning).
- 18) Verbeter de gebouwkenmerken zodat deze een (grotendeels) positief effect hebben op de

zelfredzaamheid bij brand.

- 19) Verbeter de noodorganisatie (waaronder het commandoteam) zodat deze in geval van nood ook volledig en alert is dat adequaat opgetreden kan worden.

Figuur 1: Het Euroborg stadion

Inhoud

Colofon	56
Managementsamenvatting van het NIFV rapport "Brand in Euroborg"	57
Inhoud	61
Inleiding	2
1 Onderzoeksopzet	3
2 Bouwkundige brandveiligheid	4
2.1 Regelgeving	4
2.2 Bouwvergunning	5
3 Gebruiksveiligheid	8
3.1 Gebruiksvergunning	8
3.2 Brandveilig gebruik	9
4 Onderzoek op locatie	13
4.1 Algemeen	13
4.2 Noordtribune	13
4.3 Interviews	17
4.4 Discussie bevindingen	20
5 Gedrag en begeleiding aanwezigen	22
5.1 Inleiding	22
5.2 Achtergronden over menselijk gedrag bij brand	22
5.3 Beschrijving van waargenomen gedrag	24
5.4 Discussie bevindingen	35
6 Conclusies en aanbevelingen	45
6.1 Ten aanzien van de bouwkundige brandveiligheid	45
6.2 Ten aanzien van de gebruiksveiligheid	47
6.3 Ten aanzien van menselijk gedrag en de begeleiding van aanwezigen	48
6.4 Aanbevelingen	49
Literatuurlijst	54
Bijlage 1 Algemene informatie	55
Bijlage 2 Feitenrelaas menselijk gedrag	56
Bijlage 3 Feitenrelaas begeleiding aanwezigen	62

Inleiding

Aanleiding

Op 13 april 2008 werd, voorafgaand aan de (later afgelaste) wedstrijd tussen FC-Groningen en Ajax, door de supporters van FC-Groningen een 'sfeeractie' gepland, op de noord-tribune van het Stadion Euroborg. De sfeeractie werd, onder andere, uitgevoerd met behulp van 15.000 rollen toiletpapier en enkele (vuilnis)zakken gevuld met confetti. Bij en na het afgerold gooien van de toiletrollen zijn deze in brand geraakt (de oorzaak hiervan is geen onderdeel van dit onderzoek). Die kleine brandjes hebben er uiteindelijk in geresulteerd dat de kunststofstoelen op de tribune in brand raakten en dat een gedeeltelijke ontruiming van het stadion moest plaatsvinden. Daarbij zijn enkele gewonden gevallen.

Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

DSP-groep BV, Auditteam Voetbalvandalisme, verricht onderzoek naar de brand in het Euroborg stadion en heeft in dit kader het Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid *Nibra* (NIFV) verzocht door middel van onderzoek antwoord te geven op de volgende vragen:

- Hoe was de situatie van de bouwkundige brandveiligheid, voor zover die direct betrekking heeft op het incident en het incidentverloop (brandbaarheid van de stoelen, blusmiddelen, evacuatieroutes)?
- Hoe was het gedrag van publiek en begeleiders (beveiligers / BHV-ers) tijdens het incident?

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van studie op en van de locatie, interviews met betrokken functionarissen ter plaatse en studie van de beschikbare relevante informatiebronnen.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 bespreekt de opzet van het onderzoek. Hoofdstuk 2 beschrijft de resultaten van het onderzoek naar de bouwkundige brandveiligheid van Euroborg. Hoofdstuk 3 gaat in op het aspect van een brandveilig gebruik van Euroborg. In hoofdstuk 4 is een beschrijving van het onderzoek op locatie opgenomen. Hoofdstuk 5 beschrijft de resultaten van het onderzoek naar het menselijke gedrag en de begeleiding van aanwezigen tijdens het incident. In hoofdstuk 6 zijn de conclusies en aanbevelingen opgenomen.

Onderzoeksopzet

Omdat het hier een onderzoek betreft naar aanleiding van de gebeurtenissen op een tribune deel, hebben de onderzoekers van het NIFV, op verzoek van de DSP-groep, zich beperkt tot noordtribune.

Om een beeld te krijgen van de situatie is de vrijdag na de brand door de onderzoekers een bezoek gebracht aan het stadion. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het stadion op dat moment 'in ruste' was. De gebruiksvergunning en andere relevante informatiebronnen⁵ zijn bestudeerd en er is een planning gemaakt van nog te interviewen personen.

Vervolgens is aan de hand van interviews en de relevante stukken een beeld gevormd van de geëiste bouwkundige- (bouwbesluit), installatietechnische- (bouwverordening) en gebruikstechnische situatie (bouwverordening) vooraf aan de brand van de noordtribune. Deze situatie is vergeleken met de werkelijk aanwezige situatie bij brand.

Aan de hand van videomateriaal dat op het internet beschikbaar is, beeld- en geluidsmateriaal van RTV Noord en een interview met beveiligers (tevens BHV-ers) van FC Groningen is het menselijk gedrag en de begeleiding van aanwezigen tijdens het incident onderzocht.

Figuur 2: Euroborg stadion

⁵ Over een aantal relevante informatiebronnen heeft het NIFV geen beschikking gehad, zoals:

- de tekeningen van de bouwvergunning begane grond, laag 0, van het Euroborg stadion
- het verslag van het interview door DSP met de controleur van de brandweer dat voorafgaand aan de geplande wedstrijd heeft plaatsgevonden.

Regelgeving

Gebouwen als het Euroborg stadion moeten voldoen aan zowel landelijke als plaatselijke regelgeving met betrekking tot de brandveiligheid. De voorschriften welke van belang zijn voor dit onderzoek zijn opgenomen in de onderstaande regelgeving:

- de wettelijke regelgeving:
  - het Bouwbesluit 2003
  - de gemeentelijke bouwverordening, gemeente Groningen
- overige, 'pseudo' regelgeving:
  - Brandbeveiliging Voetbalstadions. Brandveiligheidseisen met betrekking tot toeschouwers accommodaties, Inspectie voor het Brandweerwezen, januari 1986
  - Aanbevelingen voor een veilig voetbalstadion, Ministerie WVC, Directie Sportzaken, Werkgroep Veilige Voetbalaccommodatie, 1991.

Wettelijke regelingen

De bouwvergunning voor het stadion is verleend op 15 december 2003. Het ontwerp en de bouw van het stadion past niet binnen de grenswaarden van gebouwen / bouwwerken waarvoor prestatie-eisen zijn beschreven in het Bouwbesluit 2003. Bij het gebouw is dan ook gebruik gemaakt van gelijkwaardige oplossingen⁶ (ten opzichte van de eisen in het Bouwbesluit) om te kunnen voldoen aan het veiligheidsniveau zoals het Bouwbesluit beoogd.

Het bouwwerk moet naast de voorschriften van de bouwvergunning ook voldoen aan de voorwaarden zoals opgenomen in de bouwverordening (hoofdstuk 6, brandveilig gebruiken). Het betreft hier voorwaarden die het brandveilige gebruik beschrijven.

Tevens moet het stadion voorzien zijn van een Gebruiksvergunning. In deze vergunning kunnen naast de standaard van kracht zijn gebruiksvoorschriften (bijlage 3 en 4 van de gemeentelijke bouwverordening), extra voorschriften zijn opgenomen met betrekking tot het brandveilig gebruiken van het stadion.

Overige, 'pseudo' regelgeving

Het toenmalige ministerie van BZK heeft in 1986, na de rampzalige brand in het voetbalstadion in Bradford (Groot-Brittannië, 1985), een richtlijn opgesteld met betrekking tot de brandveiligheid van voetbalstadions ('Brandbeveiliging Voetbalstadions' van de Inspectie voor het Brandweerwezen).. Een opmerkelijke eis in die richtlijn is de ontruimingstijd: 4 minuten indien gebruik wordt gemaakt van en brandbare overkapping en 6 minuten bij een niet brandbare overkapping.

⁶ Hierbij moet gedacht worden aan brandbeveiligingsinstallaties, zoals een sprinklerinstallatie, een rook-/warmte afvoerinstallatie, een brandmeldinstallatie, maar ook aan een berekening met betrekking tot ontruimingstijden in combinatie met een goed functionerende calamiteitenorganisatie.

Bouwvergunning

De bouwvergunning is verleend op 15 december 2003. In de bouwvergunning zijn met betrekking tot het noordtribune deel geen extra brandveiligheidsvoorwaarden opgenomen, anders dan al waren aangegeven in de bouwvergunningaanvraag.

Dit gedeelte (de noordtribune, tussen A en G) is onder andere voorzien van twee vluchtroutes (uitgangen 1 en 2), noodverlichting, een brandmeldinstallatie, een ontruimingsalarminstallatie, transparanten (verlichte vluchtroute-aanduiding), kleine blusmiddelen (slanghaspels), en sprinklerinstallatie boven de brede omloop achter de eerste ring van de tribune (benedenring). Daarnaast is een rook-/warmte afvoerinstallatie (RWA) boven de omloop achter de tribunes, met rookschotten (2,9 meter + vloerhoogte) gepland. Door combinatie van maatregelen wordt voldaan het veiligheidsniveau zoals bedoeld in de bouwregelgeving. Door de sprinklerinstallatie kan op of naast de omloop een eventuele brand zich slechts beperkt ontwikkelen (daarom geen of minder zware eis met betrekking tot grootte van brandcompartimentering). De RWA moet er voor zorgen dat de omloop als rookvrij gebied en als veilige plaats beschouwd kan worden (rookvrije plaats, lees: niet besloten ruimte volgens het Bouwbesluit). De combinatie van sprinklerinstallatie en RWA wordt daarbij gebruikt als gelijkwaardigheid voor de overschrijding van loopafstanden (zoals geregeld in de bouwregelgeving). De werking van en de uitvoering van de RWA is niet gecontroleerd of getest door de onderzoekers.

Figuur 3: Plattegrond Euroborg

Brand in Euroborg

Bij het bouwvergunningarchief waren onder andere bijgevoegd:

- a) Berekeningen ontvluchtingstijden tribunes, Stadion Euroborg Groningen, Infra Consult en Engineering, 25-07-2003, en
- b) Brandveiligheidsplan DO, kerngebouw Stadion Euroborg Groningen, DGMR, 25-07- 2003

De rapportage onder 'a' is formeel gestempeld en onderdeel van de bouwvergunning. De rapportage onder 'b', van dezelfde datum, is niet gestempeld en volgens de afdeling ROES van de gemeente Groningen daarom formeel geen onderdeel van de bouwvergunning. Maar aangezien de rapportage onder 'b' wel bij de formele vergunningsstukken was gevoegd, moet de rapportage volgens de medewerker van ROES wel als onderdeel van de vergunning worden beschouwd, aangezien de rapportage bij het stempelen mogelijk was vergeten. Bij het opstellen van deze onderzoeksrapportage is de rapportage onder 'b' dan ook beschouwd als onderdeel van de bouwvergunning.

Het is niet duidelijk uit de tekeningen of beschrijving in de aanvraag van de bouwvergunning op te maken of de uitgangen moeten worden voorzien van zogenaamde panieksluiting. In het Brandveiligheidsplan is hierover niets vermeld. Tijdens het bezoek op locatie is door de onderzoekers geconstateerd dat er slechts op één dubbele deur per uitgangdeel panieksluiting is aanbracht. De overige deuren zijn uitgerust met een loopslot met een draaicilinder.

De rapportage onder 'b' bevat onder andere de volgende voorwaarden:

- De randvoorwaarden met betrekking tot het materiaal gebruik waren in de bouwvergunning, voor onder andere de noordtribune:

Vloeren: Brandvoortplantingsklasse T-1

Wanden en plafonds: Brandvoortplantingsklasse 2

Tribune stoeltjes: Niet brandgevaarlijk⁷

Op de tribune algemeen: Geen variabele vuurbelasting⁸
(geen losse brandbare goederen).

- Vluchten vanaf de tribune:

Naar boven vanaf de benedenring en vanaf de bovenring naar beneden via de trappenhuizen. Op de omloop twee kanten op, naar uitgang 1 en uitgang 2. Dit is ook zo opgenomen in de rapportage onder 'a', hier verwijst de rapportage onder 'b' dan ook onverkort naar.

In de rapportage onder 'b' wordt rekening gehouden met twee brandscenario's op de omloop. Gezien de grootte van het stadion en de grote hoeveelheid personen die bij calamiteiten vluchten via de omloop, is als uitgangspunt gehanteerd dat:

- de omloop grotendeels van brand en rook moet zijn gevrijwaard.

⁷ Volgens bijlage 1 van de voorschriften 'Brandbeveiliging Voetbalstadions'.

⁸ De *permanente vuurbelasting* is de vuurbelasting van de constructieonderdelen van een ruimte of van een gebouw, met uitzondering van constructieonderdelen die geen deel uitmaken van een bouwconstructie en die binnen een verblijfsgebied liggen, en constructieonderdelen die tot de afbouw behoren. De *variabele vuurbelasting* is de rest, namelijk de totale vuurbelasting minus de permanente vuurbelasting.

Brand in Euroborg

Onder andere op basis hiervan is de sprinklerinstallatie aangelegd en is de RWA aangebracht.

NEDERLANDS INSTITUUT
FYSIEKE VEILIGHEID Nibru

Op basis van de berekeningen (rapportage onder 'a') is de tribune ontruimd na 6 minuten. Volgens de ontwerpers zal een verblijf van 2 minuten op de omloop, veilige zone, volgens de richtlijn 'Brandbeveiliging Voetbalstadions' acceptabel zijn.

In de rapportage onder 'b' is aangegeven dat een lichte overschrijding acceptabel is, omdat de omloop (vanwege de RWA) kan worden gezien als niet besloten ruimte (lees: buiten). Bij deze redeneringen en berekeningen is er wel steeds vanuit gegaan dat de beide uitgangen 1 en 2 beschikbaar zijn.

In de update van het brandveiligheidsplan, rapportage van DGMR, rapport nr. B.2001,0523.14.R001, d.d. 22 februari 2005, is het volgende aangegeven.

- Bij de noordtribune wordt er van uitgegaan dat beide uitgangen (1 en 2) worden gebruikt om te vluchten. Ook de vluchtrichting van de trappenhuisen van de tweede ring (bovenring) staan daarbij aangegeven. Er wordt verwezen naar de dichtstbijzijnde uitgang (zie figuur 7 van die rapportage).
- Bij punt 5.2. is aangegeven dat aandacht moet worden besteed aan de segmentscheidingen (lexan-wand). Deze scheidingen moeten bij brand door vluchtende bezoekers zonder sleutel eenvoudig te openen zijn.
- Ook in deze rapportage is er bij de berekening van de vluchttijden van uitgegaan dat de omloop op de laag '0' een veilige plaats is.
- De rooksegmenten van de RWA boven de omloop van de noordtribune zijn voorzien van een natuurlijke rookwarmte afvoer.
- De transparantverlichting (vluchtrouteaanduiding) voldoet aan de NEN 6088. In de gemeentelijke bouwverordening staat hierover:
  1. Een op grond van artikel 2.6.9 in een bouwwerk aanwezige vluchtrouteaanduiding voldoet aan het gestelde in NEN 6088, uitgave 2002.
  2. Een vluchtrouteaanduiding is goed zichtbaar en voldoende herkenbaar aangebracht.
  3. De in artikel 2.6.9 vermelde vluchtrouteaanduiding dient voor wat betreft de zichtbaarheidsaspecten te voldoen aan artikel 5.2 tot en met 5.6 van NEN-EN 1838, uitgave 1999.

*Figuur 4: Herkenning vluchtrouteaanduiding
Zie de verlichte aanduiding links boven doorgang.*

Het NIFV had niet de beschikking over de oorspronkelijke gebruiksvergunning (afgegeven op 12 januari 2006), maar wel over de aanvulling op gebruiksvergunning, die door de gemeente Groningen (gemandateerd door de brandweer Groningen) is afgegeven op 8 november 2006. Van de laatste jaarlijkse controle van de brandweer, in het kader van de gebruiksvergunning van het stadion Euroborg, is geen verslag beschikbaar⁹. Door het ontbreken van deze stukken kon geen goed beeld worden verkregen op welke punten de gemeente Groningen (brandweer) de gebruiker van het stadion (FC-Groningen) heeft gewezen op onvolkomenheden in de brandveiligheid van het stadion, en kregen de onderzoekers geen volledig beeld van de werkzaamheden van brandweer Groningen op dit gebied.

De aanvulling op de gebruiksvergunning bevat tekeningen van de werkelijke situatie van het gebouw (revisie tekeningen) en verwijst naar algemene voorwaarden met betrekking tot het in stand houden van de preventieve brandveiligheidsmaatregelen, onderhoud installaties, het toepassen van brandveilige versiering enzovoorts (zie bijlage 3 en 4 van de Bouwverordening van de gemeente Groningen).

Op de tekening van de begane grond, d.d. 07-11-2005 ten behoeve van de gebruiksvergunning (stempel brandweer d.d. 07-01-2006) staat de lexanwand in de omloop aangegeven.

Uit de 'controle procedure brandweer Groningen' ten behoeve van Euroborg (op wedstrijddagen, d.d. juni 2006) zijn onder andere de onderstaande specifieke gebruiksvoorwaarden te lezen.

2. Nooduitgangen

- Op de omloop zijn een 3-tal lexan-wanden. Twee van deze transparante wanden zijn afgesloten met een elektrisch slot (bediening vanuit de commandoruimte). Deze wanden aangeduid met Noord-Oost en Zuid-Oost, zullen afhankelijk van het te ontruimen deel kunnen worden vrijgegeven. In deze wanden zit ook een loopdeur. Deze loopdeur kan met een sleutel worden vrijgegeven door een beveiligder. Deze moet tijdens de wedstrijd bij deze deuren blijven.
- De nooduitgangen van het gastsupportersvak worden bij een gestuurde ontruiming vanuit de commandopost vrijgegeven. Geldt ook voor de lexanwanden. Bij de lexanwanden is echter ook een beveiligder met een sleutel aanwezig, voor handmatige bediening)

7. Materiaalgebruik

- Hierop zijn de standaard eisen van toepassing. Rekening moet worden gehouden met de specifiek benoemde vluchtweg met een vluchtwegstatus. (let op gang door horecagebied kerngebouw)
- Op de omloop mogen geen makkelijk brandbare materialen worden toegepast (alleen afvalbakken toegestaan)

Figuur 5: deel kopie uit 'controle procedure brandweer Groningen' (juni 2006)

Bij de gebruiksvergunning is het basisdocument brandveiligheid (BdB) bijgevoegd. Volgens dit BdB maken de randvoorwaarden van de RWA geen deel uit van het BdB. Volgens het BdB is de sturing (ontgrendelen) van de lexanwand niet gekoppeld aan de brandmeldinstallatie, maar kan alleen vanuit de

⁹ Hiertoe bestaat overigens ook geen wettelijke verplichting (informatie opdrachtgever).

commandoruimte handmatig worde gestuurd.

In het PvE van de sprinklerinstallatie en in het PvE van de RWA staat aangegeven, dat de omloop wordt voorzien van een door de brandmeldinstallatie gestuurde RWA. Deze sturing is echter niet opgenomen in het BdB. Bij het PvE van de RWA wordt voor de bepaling van de uitvoering van de RWA alleen uitgegaan van een brand in de omloop. Een brand op de tribune wordt niet beschouwd.

In het vluchtwegen, brandweertoegangen en bijbehorende voorzieningen plan d.d. 21-04-2005 met bijlagen van 12-04-2005 wordt, op blad 'tribune-ring 1 (laag 0)', melding gemaakt van de uitvoering van de lexan-wand op de omloop van de noordtribune. Hier staat aangegeven dat de lexan-wand vanaf de niet vluchtzijden met een sleutel en vanuit de commandoruimte elektrisch is te openen.

In tegenstelling tot de bouwvergunning en de uitgangspunten van berekeningen ontvluchtingstijden tribunes, van Infra Consult en Engineering, staat de lexan-wand (ter hoogte van vak G) wel op de tekeningen van de gebruiksvergunning.

Brandveilig gebruik

De gebruiker van het gebouw moet naast het gestelde in de gebruiksvergunning ook voldoen aan een aantal belangrijke algemene artikelen van de bouwverordening van de gemeente Groningen:

Artikel 6.3.2 Gebruik middelen en voorzieningen

Het is verboden voorwerpen of stoffen op zodanige wijze te plaatsen of te hebben dat daardoor het onmiddellijke gebruik of de zichtbaarheid ervan wordt belemmerd van:

- a *middelen en voorzieningen tot melding van alarmering bij en bestrijding van brand;*
- b *middelen en voorzieningen tot ontvluchting en redding van personen en dieren bij brand.*

Artikel 6.4.1 Hinder in verband met de brandveiligheid

Onverminderd het bepaalde in of krachtens de artikelen 6.1.1 tot en met 6.3.2 is het verboden in, op, of aan een bouwwerk of op een open erf of terrein voorwerpen of stoffen te plaatsen, te werpen of te hebben, handelingen te verrichten of na te laten of werktuigen te gebruiken, waardoor:

- a *op voor de omgeving hinderlijke of schadelijke wijze rook, roet, walm of stof wordt verspreid;*
- b *brandgevaar wordt veroorzaakt;*
- c *het gebruik van vluchtmogelijkheden wordt belemmerd.*

Figuur 6: Het plaatsen van brandbare goederen op de omloop en tribune waardoor brandgevaar ontstaat.

Figuur 7: Het werpen van brandbare goederen waardoor brandgevaar ontstaat.

De brandmeldinstallatie voldeed op de keuringsdatum (9 oktober 2007) niet aan de gesteld eisen. Zie onderstaande kopie rapportage Nagtglas Versteeg:

Inspectierapport nr. RAP.16840.730.07.01 blz. 2 - 10
5 december 2007

CONCLUSIE: Functioneert de brandmeldinstallatie goed en : **NEEN**
beantwoordt deze installatie aan het doel
waarvoor deze is aangelegd?

Inspecteur(s): W. Plaisier/ B. Bouwmeester

Nieuwegein, 5 december 2007

Ref. nr. C.I.: NVI/16840

Nagtglas Versteeg Inspecties

De afwijkingen die zijn geconstateerd hadden echter geen direct verband met of invloed op de calamiteit op de noordtribune. Wel is een opmerking gemaakt over de bekabeling van de handbrandmelders op de omloop, maar niet over de stuurfunctie van die melders (waterdruk geven op de slanghaspel).

Door Tyco is vooraf (op 16-08-07) aan de keuring van Nagtglas Versteeg (09-10-2007) het jaarlijks groot onderhoud verricht aan de brandmeldinstallatie. Het NIFV had geen beschikking over de onderhoudsdocumenten.

tyco

Fire & Integrated
Solutions

Tyco Fire & Integrated Solutions

Trasmolenlaan 5, 3447 GZ Woerden
Postbus 283, 3440 AG Woerden
Telefoon (0348) 49 42 94, Telefax (0348) 43 13 18
E-mail: tfisnl@tycoint.com
www.tycofis.nl

ONDERHOUD-/STORING-/REPARATIERAPPORT				NR.: 11000	
Datum:	16-8-07	Weeknr.:	33	Baan nr.:	57350
Technicus:	Rinus Hiemstra			Jobnr.:	
Client:	Euroborg Stadion / BAM			Cont. pers.:	Dhr. Coehoorn / BAM
Adres:	Bouwaldboulevard 41			Telefoon:	
Plaats:	Broningen			Contr.nr.:	
Start tijd:		Storing:		Reparatie:	
Opmerkingen voor de service technicus:					
Uitvoeren jaarlijks onderhoud aan het brandmeld-systeem.					
Omschrijving installatie:			Opmerkingen:		
Van het onderhoud is rapport opgemaakt in een "RVO". (rapport van onderhoud conform NEN 2654).			Aanvullend van 2005. Max BMC. Systeem conform EN54 en NEN 2635.		

Brand in Euroborg

In de gemeentelijke bouwverordening staat in bijlage 4 artikel 1 het volgende:

NEDERLANDS INSTITUUT
FYSIEKE VEILIGHEID Nibru

Artikel 1 Uitgangen en vluchtroutes

Lid 1. Een deur in de vluchtroute wordt bij aanwezigheid van personen in het bouwwerk uitsluitend zodanig gesloten, dat de deur ten behoeve van deze personen van binnen uit ogenblikkelijk over de minimaal vereiste breedte kan worden geopend zonder dat hiertoe gebruik moet worden gemaakt van een sleutel of een ander los voorwerp.

Lid 3. Een deur die in een vluchtroute ligt van een ruimte waarin meer dan 100 personen zullen verblijven en een deur in een doorgang of uitgang bestemd voor ontvluchting van meer dan 100 personen wordt niet anders gesloten dan door middel van

- a een sluiting, waarbij de deur opengaat door een lichte druk tegen de deur, in de vluchtrichting gezien;
- b een sluiting waarvan de bedieningsinrichting bestaat uit een op de deur, in de vluchtrichting gezien, op minimaal één meter boven de vloer, over de volle breedte van de deur aangebrachte stang, waarbij de deur opengaat door een lichte druk tegen deze stang (panieksluiting).

De deuren van uitgang 1 en 2 zijn uitgevoerd met een draaicilinder en voldoen daarmee wel aan lid 1 maar niet aan lid 3.

Onderzoek op locatie

Algemeen

Het stadion bestaat uit twee ringen en biedt plaats aan circa 20.000 toeschouwers. De ingangen van het stadion zijn gesitueerd tussen de twee ringen waardoor een esplanade is ontstaan waar tal van horeca- en cateringfaciliteiten, de sanitaire installaties alsook de ingangen van de kantoren zich bevinden.

Het stadion voldoet aan de meest modernste normen waaraan voldaan kan worden, biedt alle comfort en beschikt over de allernieuwste technieken. De tribunes bevinden zich dicht bij het veld zodat de zichtbaarheid in alle opzichten optimaal is. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door het ontbreken van hekken.

Euroborg is eigendom van de NV Euroborg. Deze bestaat uit de gemeente Groningen en 4 ontwikkelingmaatschappijen. De gemeente levert een groot gedeelte van facilitaire diensten en middelen de welke door de gemeenschap van gebruikers deels vergoed worden.

Alle operationele kosten, eigen aan de exploitatie van het stadion, de supermarkt, de kantoren enzovoorts, worden gedragen door de individuele gebruiker. De gemeente is tevens verantwoordelijk voor het dagdagelijkse management van het Europapark en Euroborg.

De controle op en het gebruik en op de uitvoering van de veiligheidsvoorzieningen zijn de dagelijkse verantwoordelijkheid van de Veiligheidscoördinator en het Hoofd accommodatie van FC Groningen.

Noordtribune

4.2.1 Algemeen

De situatie bij het gebruik van het stadion is met betrekking tot de brandpreventie voorzieningen anders dan bij het stadion 'in ruste'. In de 'rustsituatie' zijn de (nood)uitgangen (af)gesloten, doorgangen tussen tribunes en dergelijk zijn open, de losse verkoopkraam van de supportersvereniging staat op de tribune omloop, de dranghekken staan binnen het gebouw, enzovoorts.

Bij het gebruik is de lexan-wand op de omloop, ter hoogte van vak G, gesloten, is de verkoopkraam van de supportersvereniging verplaatst naar buiten het stadion, zijn de doorgangen tussen de tribunes (af)gesloten, zijn de deuren van de omloop op laag 0 (begane grond) naar de bovenring zijn ontsloten, worden de dranghekken gebruikt voor binnenkomend publiek enzovoorts. In het geval van de calamiteit 'brand' moet de lexan-wand volgens het Bedrijfshulpverleningplan en de ontruimingsberekeningen ontsloten zijn en worden de uitgangen 1 en 2 gebruikt als (nood)uitgang voor de noordtribune.

Het betreden van de supporters op de noordtribune van het stadion gaat via ingang 1 (is tevens uitgang 1). De deuren van in-/uitgang 1 zijn dan geheel in geopende stand vastgezet. Het is de onderzoekers niet duidelijk geworden of en wanneer deze deuren worden gesloten (hoeveel tijd na het begin van de wedstrijd).

loop.

1. De slanghaspels op de omloop zijn niet voorzien van een aanwijzing die aangeeft dat de drukknopmelder (brandmelder) moet worden ingedrukt bij brand om druk op de haspel te kunnen krijgen. Deze uitvoering (met activering door drukknop) is alleen van toepassing op de om-

Figuur 8: Aanduiding op slanghaspel

deur. Deze deur is, bij gebruik van het stadion, vanaf de omloop gezien op slot. Bij een van de verkooppunten waren de blusser niet zichtbaar door ervoor staande opslag van goederen.

Figuur 9: Kleine blusmiddelen

deze vastzetinrichtingen. Door een defect of verkeerd gebruik zakt bij het sluiten van de deur een pen naar beneden waardoor een deurblokkade kan ontstaan.

Figuur 10: Blokkade vluchtdeuren door vastzetinrichting

2. Naast de 'openbaar' bereikbare slanghaspels zijn er kleine blusmiddelen geplaatst in de verkooppunten aan de omloop van de benedenring. Iedere verkoopruimte heeft 3 blustoestellen (6 liter sproeischuimblusser). Dit is aangegeven met een pictogram naast de ingangs-

3. Enkele buitendeuren (5) van de uitgang 2 en één bij uitgang 1 waren geblokkeerd. Vanwege defecte vastzetinrichtingen (om de deur in geopende stand vast te zetten), konden de deuren niet worden geopend. Volgens de veiligheidscoördinator staan deze deuren voor aanvang van wedstrijd in geopende stand vast met

4. De uitgang deur van het trappenhuis van de bovenring (achter tribunevak EZ/FZ), zie pijl op de foto, kon niet in alle gevallen worden geopend. Door het ontbreken van een schroef in de slotplaat kon de ontgrendeling soms wel en soms plaatsvinden. Vooral met druk op de deur blokkeerde de ontgrendeling in de meeste gevallen. Vol-

gens de veiligheidscoördinator van FC Groningen levert dit tijdens wedstrijden geen probleem op, omdat de deuren van het slot worden gedraaid en in ontsloten stand blijven tot na de wedstrijd.

Figuur 11: Defect slot in deur van trappenhuis naar bovenring

5. In de omloop tussen tribune vak GZ en HZ is een draaibare wand van het type kunststof 'lexan' met een loopdeur aangebracht, zie foto. De doorgang is aangemerkt als nooduitgang (groen vluchtbordje). De deuren zijn slechts vanaf één zijde te openen, namelijk vanuit H, maar niet vanuit de noordtribune. Als de

draaibare lexan-wand gesloten is, kunnen de aanwezigen op de noordtribune niet zelfstandig gebruik maken van de tweede vluchtrouterichting richting uitgang 2

Figuur 12: Lexan-wand tussen de (zie plattegrond).

noord- en oosttribune De vluchtende mensen zijn afhankelijk van het handelen van de organisatie. De loopdeur in de lexan-wand en/of de draaibare lexan-wand zelf kunnen met een sleutel handmatig worden ontgrendeld vanuit de kant van vak H of elektrisch, met 1 minuut vertraging, vanuit de commandoruimte. In een wedstrijdsituatie is de ontgrendeling van de lexan-wand alleen via een vertraagde elektrische ontgrendeling vanuit de commandoruimte mogelijk. Uit de interviews (door NIFV) is gebleken dat de aanwezige beveiligers geen sleutel van de lexan-wand hebben.

6. Ook tussen de vakken op de bovenring zijn lexan-wanden met loopdeuren aangebracht. Deze deuren zijn van slechts één zijde te openen¹⁰ en belemmeren de eveneens toegang tot de tweede vluchtroute.

Figuur 13: Lexan-wand op bovenring

7. Voor de deuren bij uitgang 2 stond onder de luifel (veel) afval opgeslagen.

Figuur 14: Afval voor (nood)uitgangen

8. Bij de toegang vanuit de noordtribune naar de skyboxen/loungeruimte hangt een vluchtplattegrond, zie foto.

Dit plan is niet in overeenstemming met het uitgangspunten van de berekeningen ontvluchtingstijden tribunes, stadion Euroborg Groningen.

Figuur 15: Vluchtplattegrond

¹⁰ In een wedstrijdssituatie is de ontgrendeling van de lexan-wand alleen via een vertraagde elektrische ontgrendeling vanuit de commandoruimte mogelijk. Uit de interviews (door NIFV) is gebleken dat de aanwezige beveiligers geen sleutel van de lexan-wand hebben.

9. Er was onduidelijk welke overige uitgangen in het stadion (en/of andere voorzieningen) elektrisch worden aangestuurd. De veiligheidscoördinator kon de onderzoekers tijdens het interview wel meedelen dat de grote lexan-wand alleen open gestuurd kan worden vanaf de commandoruimte. De beveiligers hebben geen sleutel. Omdat de driepunt sluiting kan blokkeren door druk tegen de deur, onderzoeken de veiligheidscoördinator en het hoofd 'Accommodatie' van FC Groningen of de deursluiting ook uitgevoerd kan worden met zogenaamde houdmagneten¹¹.
10. Naast de grote lexan-wand zijn er meer deuren in het stadion met een soortgelijk systeem. Hiervan wordt ook door FC Groningen onderzocht of de uitvoering anders kan.

Interviews

4.3.1 Algemeen

Door het NIFV is een aanvullend¹² interview gehouden met de veiligheidscoördinator en het hoofd Accommodatie, beiden van FC Groningen. Het hoofd Accommodatie is verantwoordelijk voor het totale gebruik van het stadiongedeelte en de veiligheidscoördinator is verantwoordelijk voor de veiligheid in de brede zin in het stadion. Het interview was gericht op hun ervaringen voor, tijdens en na de calamiteit. Het ging de onderzoekers hierbij vooral om de brandveiligheidsmaatregelen vooraf aan de calamiteit (sfeeracties), reacties en acties van het personeel op en tijdens de gebeurtenissen, reacties en acties van toeschouwers en de gebruikssituatie tijdens die periode met betrekking tot uitgangen en doorgangen van de noordtribune.

4.3.2 Interview met de veiligheidscoördinator en het hoofd Accommodatie, beiden van FC Groningen

Het interview heeft met betrekking tot de brandpreventieve maatregelen de volgende informatie opgeleverd:

- Tijdens het eerste bezoek van de onderzoekers aan het stadion (situatie 'in ruste') kon één van de twee deuren onderin het trappenhuis, vanaf de bovenring naar de omloop, niet ontsloten worden vanuit het trappenhuis. De twee uitgangen zijn volgens beide heren bij het gebruik met publiek echter niet op slot en (bij geen defect) zonder gebruik van een sleutel te gebruiken.
- De draaibare lexan-wand tussen de noordtribune en de uitgang 2 (op de omloop tussen vak G en H) kan alleen open gestuurd worden vanuit de commandoruimte. De op locatie aanwezige beveiligers kunnen de deur niet openen, aangezien ze geen sleutel van de deur hebben.
- De draaibare lexan-wand is geplaatst in verband met security redenen. Bij een te grote druk op de deur, vanaf de zijde van de noordtribune, kan de lexan-wand niet worden open gestuurd. De driepunt sluiting komt dan niet vrij.
- De lexan-wand is tijdens de calamiteit om onduidelijke redenen niet open

¹¹ Houdmagneet, elektrisch bekrachtigde magneet (ruststroom principe) die een grote sluitkracht heeft.

¹² Aanvullend op het interview van DSP met beide heren.

- gestuurd. De veiligheidscoördinator gaf als mogelijke reden het voorkomen van een vermenging van supportergroepen.
- De aanwezige slanghaspels in de omloop achter de tribune komen pas onder druk te staan (geven water) als de brandmelder (drukknop) bij de brandslanghaspel wordt ingedrukt. Tijdens de controle op locatie is gebleken dat dit niet op of nabij de haspel staat aangegeven. Volgens de veiligheidscoördinator was de werking van de haspel wel bekend bij de beveiligers. Dit zou in de instructies¹³ van de beveiligers staan.
  - De veiligheidscoördinator kon niets melden over de aanwezige kennis en kwaliteit van het veiligheidspersoneel aangezien dit personeel is van een andere organisatie en door FC Groningen wordt ingehuurd / ingeleend. De beveiligers komen van Preventief veiligheidsdiensten B.V. Dit is een onderdeel van FC Groningen.
  - Het veiligheidspersoneel was op het moment van de calamiteit slechts in beperkte sterkte aanwezig op de tribune. Deze medewerkers hebben een dubbele taak. Vooraf aan de wedstrijd zijn ze ook verantwoordelijk voor het zogenaamd één op één fouilleren van alle binnenkomende supporters van de noordtribune.
  - De deuren van toegang 1 en toegang 2, dit zijn de deuren in de gevel van het stadion, zijn voor de wedstrijd in geopende stand vastgezet om een snelle toevoer van publiek mogelijk te maken.
  - De deuren van toegang 1 en 2 zijn niet voorzien van panieksluiting omdat ze tijdens een wedstrijd nooit afgesloten zijn (op slot zitten).
  - Op het veld was in verband met de afgesproken sfeeractie extra personeel aanwezig. Deze waren uitgerust met harken om de papierslingers van toiletpapier bij elkaar te harken.
  - De emmers met water op het veld voor de noordtribune (ongeveer 35 stuks) waren geen voorzorgsmaatregel om een eventuele brand in de slierten wc-papier te blussen maar om de bijegeharkte slingers nat te maken, ter voorkoming van verwaaien over het veld.
  - Er waren geen extra veiligheidsmaatregelen genomen voor een eventuele brand op de tribune vanwege de sfeeractie. Wel waren aan bezoekers van de noordtribune waarschuwing-flyers door de organiserende supporters uitgereikt. Deze flyers bevatten onder andere een waarschuwing over voorzichtigheid met vuur. Het is niet bekend of de flyers aan alle bezoekers zijn uitgereikt.
  - Er was onduidelijk welke uitgangen (en/of andere voorzieningen) elektrisch worden aangestuurd. De veiligheidscoördinator kon de onderzoekers tijdens het interview meedelen dat de grote lexan-wand alleen open gestuurd kan worden vanaf de commandoruimte. De beveiligers hebben geen sleutel.
  - Omdat de driepunt sluiting kan blokkeren door druk tegen de deur, onderzoeken de geïnterviewde medewerkers van FC Groningen of de deursluiting ook uitgevoerd kan worden met zogenaamde houdmagneten¹⁴.
  - Naast de grote lexan-wand zijn er meer deuren in het stadion met een soortgelijk systeem. Hiervan wordt ook onderzocht of de uitvoering anders kan. Deze deuren zijn overigens niet van invloed geweest op de betreffende calamiteit op 13 april 2008.

¹³ Het NIFV had geen beschikking over deze instructies. De beveiligers hebben in het interview met één van de onderzoekers overigens bevestigd bekend te zijn met de procedure van de brandslanghaspel.

¹⁴ Houdmagneet, elektrisch bekrachtigde magneet (ruststroom principe) die een grote sluitkracht heeft.

Verantwoordelijkheid sfeeractie

Het is de onderzoekers tijdens dit interview niet duidelijk geworden wie nu verantwoordelijk is geweest voor het goedkeuren van de sfeeractie. De actie was vooraf wel bekend bij de veiligheidscoördinator.

4.3.3 Interview met medewerkers van afdeling ROES van gemeente Groningen

Naast het voorgaande interview is ook een gesprek geweest met medewerkers van afdeling ROES van gemeente Groningen. Met deze medewerkers zijn de bouwvergunningdossiers uit het archief doorgenomen en is gesproken over de bouwvergunning van de Euroborg. De informatie die de medewerkers hieromtrent konden geven naast het archief was slechts marginaal. In het dossier was de bouwvergunningtekening 'bouwkundig plattegrond laag 0' niet aanwezig. De onderzoekers hebben geen beschikking over deze tekening gehad. Verder zijn van de volgende kopieën aan de onderzoekers meegegeven:

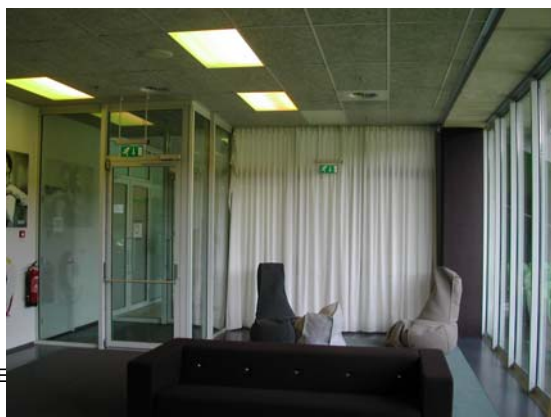
- Berekningen ontvluchtingstijden tribunes, Stadion Euroborg Groningen, Infra Consult en Engineering, 25-07-2003.
- Brandveiligheidsplan DO, kerngebouw Stadion Euroborg Groningen, DG-MR, 25 juni 2003.
- Een deel van tekening EI-ST-VE-300, veiligheidsinstallatie begane grond, deel noordtribune uitgang 2.

4.3.3 interview met preventie medewerker van brandweer Groningen

De onderzoekers van het NIFV hebben niet zelf de medewerker van brandweer Groningen geïnterviewd, maar de informatie, die voor dit deel van het onderzoek (noordtribune) van belang is, uit het interview van DSP gehaald.

Uit de gegevens blijkt dat de preventiemedewerker (PM) van brandweer Groningen niet op de hoogte was van de sfeeractie.

- De PM heeft in week 14 aangegeven dat een grote hoeveelheid papier in het stadion niet wenselijk zou zijn. Deze opmerking is gemaakt naar aanleiding van een overleg over een reclameactie van AD. Tijdens dat gesprek is ook een ander actie aan de orde gekomen, maar er is niet gesproken over wc-rollen.
- De slanghaspels zijn volgens de PM in september 2007 door een gecertificeerd bedrijf getest.
- De controle ronde van de PM op 13 april is gestart omstreeks 12.00 uur.
- De PM heeft de nooduitgangen bij de business balie gecheckt.
- Bij de noordtribune heeft de PM niets bijzonder waargenomen. Hij heeft ook geen wc-rollen gezien.
- De focus van de inspectie ronde ligt niet zozeer op de aanwezigheid van brandbaar materiaal.

- Volgens de PM heeft hij tijdens het incident aangegeven dat de lexan-wand op de omloop van de noordzijde ontsloten moest worden. Er moet bij een ontrui-

ming namelijk zoveel mogelijk uitgangsruijme worden vrijgemaakt. De ontsluiting kan volgens de via het indrukken van een knop in de mandoruimte of door een handeling van een servicemedewerker bij de wand.

Figuur 16: Nooduitgangen business balie

Discussie bevindingen

4.4.1 Bouwkundige brandveiligheid

Met betrekking tot de vraag: Hoe was de situatie van de bouwkundige brandveiligheid, voor zover die directe betrekking heeft op het incident en het incidentverloop (brandbaarheid stoeltjes, blusmiddelen, evacuatie routes), kan het volgende worden gezegd.

De bouwkundige brandveiligheid was volgens Euroborg NV (zie brief Euroborg aan de gemeente Groningen d.d. 18 april 08 Referentie: BV.08.118) uitgevoerd in overeenstemming met de rapportage, brandveiligheidsplan DO, kerngebouw Stadion Euroborg Groningen, DGMR, 25 juni 2003.

Na het verlenen van de bouwvergunning zijn aanpassingen in het stadion gepland en uitgevoerd waarvoor geen (wijziging) bouwvergunning noodzakelijk was (de lexan-wand op de omloop bij vak G). Deze aanpassingen, op zich, hebben geen invloed gehad op het brandveiligheidsniveau van de noordtribune.

- De update van het brandveiligheidsplan, rapportage van DGMR, rapport nr. B.2001,0523.14.R001, is van 22 februari 2005. Er heeft wat betreft het brandveiligheidsplan van de noordtribune geen principiële wijziging plaatsgevonden ten opzichte van de rapportage van juni 2003.
- Bij punt 11.5 van de update van het brandveiligheidsplan, DGMR, is aangegeven, dat de brandhydranten¹⁵ moeten zijn uitgevoerd in nader overleg met de brandweer Groningen. Meer informatie hierover stond het NIFV niet ter beschikking.

De op de omloop aanwezige vluchtrouteaanduidingen (transparanten) waren door de groene hoofdkleur van het stadion (soms) moeilijk waar te nemen. Volgens de NEN 6088 wordt de herkenningafstand van een vluchtrouteaanduiding berekend door de hoogte van het beeldkenteken te vermenigvuldigen met een factor 200 voor intern verlichte borden. Dit houdt in dat in grote gebouwen met grote afstanden de hoogte een breedte van de vluchtrouteaanduiding moet zijn aangepast. Bij een hoogte van 10 cm is de herkenningafstand dus maximaal $200 * 10 \text{ cm} = 20 \text{ meter}$.

4.4.2 Gebruiksveiligheid

Aansluitend op de bouwkundige brandveiligheid is de gebruiksveiligheid van het stadion van belang om te bepalen hoe het gebruik van de bouwkundige uitvoering, de installaties, de inrichting en de organisatie direct betrekking hebben op het incident en incidenten verloop.

Door de bouwkundige aanpassingen en verkeerd gebruik (onder andere de inrichting en het gebruik van bouwkundige veiligheidsmaatregelen zoals

¹⁵ Brandhydrant: boven- of ondergrondse brandkraan

deuren), kan een gebruikssituatie ontstaan die niet in overeenstemming is met bijvoorbeeld de uitgangspunten van de berekeningen ontvluchtingstijden tribunes, Stadion Euroborg Groningen van Infra Consult en Engineering en brandveiligheidsplan van DGMR.

In de update van het brandveiligheidsplan van DGMR is onder andere aangegeven dat:

- voor wat betreft de noordtribune, er van uitgegaan wordt dat beide uitgangen (1 en 2) worden gebruikt om te vluchten. De vluchtrichting van de trappenhuizen van de bovenring staan daarbij ook aangegeven met als uitgang de dichtstbijzijnde uitgang (zie figuur 7 van die rapportage);
- bij punt 5.2. aangegeven is dat aandacht moet worden besteed aan de segmentscheidingen (lees: lexan-wand). Deze scheidingen moeten bij brand door vluchtende bezoekers zonder sleutel eenvoudig te openen zijn.

Door het plaatsen van de lexan-wand is op zich geen situatie ontstaan die niet voldoet aan het brandveiligheidsplan van DGMR, mits de wand bij brand zonder sleutel geopend kan worden. Maar doordat deze scheiding niet door vluchtende bezoekers te openen is, is er hierdoor alsnog sprake van niet-brandveilig gebruik, waardoor niet wordt voldaan aan het brandveiligheidsplan van DGMR. De toegang tot uitgang 2 is daarmee namelijk geblokkeerd en zo kan er niet meer worden voldaan aan de vluchttijden (en dus vluchtveiligheid) zoals die zijn voorgeschreven.

Bij de berekeningen van de RWA installatie is mogelijk uitgegaan van onvoldoende mogelijke scenario's. Er is onder andere geen scenario gebruikt 'brand op de tribune'. Hierdoor kan het uitgangspunt ten behoeve van het veilig vluchten niet worden gerealiseerd. De omloop was op het moment van de brand op 13 april geen veilige (rookvrije) plaats.

De tribunestoeltjes zijn volgens de testen niet brandgevaarlijk, de stoeltjes voldeden aan de 'DIN-klasse' B-1. Echter klasse B-1 is niet onbrandbaar maar slecht moeilijk brandbaar.

Door bij het toestaan van 15000 toiletrollen, het niet openen van de lexan-wand in geval van de brand, ontstaat een discrepantie ontstaan met het artikel 6.4.1 van de gemeentelijke bouwverordening.

Artikel 6.4.1.

*Onverminderd het bepaalde in of krachtens de artikelen 6.1.1 tot en met 6.3.2 is het verboden in, op, of aan een bouwwerk of op een open erf of terrein voorwerpen of stoffen te plaatsen, **te werpen of te hebben**, handelingen te verrichten **of na te laten** of werktuigen te gebruiken, waardoor:*

- a. op voor de omgeving hinderlijke of schadelijke wijze rook, roet, walm of stof wordt verspreid;*
- b. brandgevaar wordt veroorzaakt;***
- c. het gebruik van vluchtmogelijkheden wordt belemmerd.***

De deuren van de uitgangen 1 en 2 zijn niet allen voorzien van panieksluiting. Het is niet duidelijk waarom in de rij met deuren één stel dubbele deuren wel met panieksluiting is uitgevoerd. In de gemeentelijke bouwverordening wordt hierover het volgende gesteld:

Artikel 1 Uitgangen en vluchtroutes

3 Een deur die in een vluchtroute ligt van een ruimte waarin meer dan 100 personen zullen verblijven en een deur in een doorgang of uitgang bestemd voor ontluchting van meer dan 100 personen wordt niet anders gesloten dan door middel van

a een sluiting, waarbij de deur opengaat door een lichte druk tegen de deur, in de vluchtrichting gezien,

b een sluiting waarvan de bedieningsinrichting bestaat uit een op de deur, in de vluchtrichting gezien, op minimaal één meter boven de vloer, over de volle breedte van de deur aangebrachte stang, waarbij de deur opengaat door een lichte druk tegen deze stang (panieksluiting).

De deuren van de uitgangen 1 en 2 zijn bestemd voor de ontluchting van meer dan 100 personen per deur. Het argument dat de deuren tijdens wedstrijden niet afgesloten zijn is mogelijk door de gemeente Groningen (lees: brandweer) voldoende geacht om geen van de andere deuren uit te voeren met panieksluiting.

Gedrag en begeleiding aanwezigen

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag: Hoe is het menselijk gedrag bij de brand in het stadion geweest en welke lessen zijn daaruit te leren?

In de media werd over het incident in de Euroborg gekopt met "Paniek bij brand in stadion" (AD, 13-04-2008), "Chaos in stadion FC Groningen" (AD, 13-04-2008), "Chaos door brand in stadion Groningen (ANP, 13-04-2008) en "Supporters moesten rennen voor hun leven"(ANP, 13-04-2008). De vele beelden, die al vrijwel direct na het incident door supporters op internet waren geplaatst, geven een heel ander beeld van het incident. Uit deze beelden komt naar voren dat de meeste supporters in eerste instantie met enige hilariteit in de rook naar de brand blijven staan kijken. Ook klinkt op de achtergrond een FC Groningen lied, dat uit volle borst door de supporters op de noordtribune wordt meegezongen.

Hoewel aanvankelijk door de media wordt gesproken van 'paniek' en 'chaos' zijn bij de brand in het voetbalstadion gelukkig slechts weinig gewonden gevallen. De media berichtten dat 28 supporters naar het ziekenhuis werden vervoerd. De meeste van hen met ademhalingsproblemen, een enkeling met brandwonden of een beenfractuur. Volgens de media hoefden slechts vier supporters een nacht in het ziekenhuis blijven. Uit informatie van DSP blijkt dat er inderdaad slechts vier gewonden zijn gevallen, waarvan drie met een beenfractuur.

Achtergronden over menselijk gedrag bij brand

Eén van de uitgangspunten van een brandveilig gebouwontwerp is dat mensen (gebruikers van het gebouw) in staat moeten zijn om zelfstandig het gebouw te verlaten in geval van brand. In de eerste fase van een brand zijn mensen vooral op zichzelf aangewezen en op de anderen die in het gebouw

aanwezig zijn. De hulpverleningsdiensten moeten immers eerst gealarmeerd worden en hebben tijd nodig om de plaats van het incident te bereiken. Het menselijk gedrag in deze eerste fase van de brand bepaalt veelal het aantal slachtoffers bij brand.

Uit een uitgebreide literatuurstudie naar het menselijk gedrag bij brand in gebouwen (Kobes, 2008) is onder andere naar voren gekomen dat mensen in geval van brand drie fasen doorlopen in hun zelfredzame gedrag.

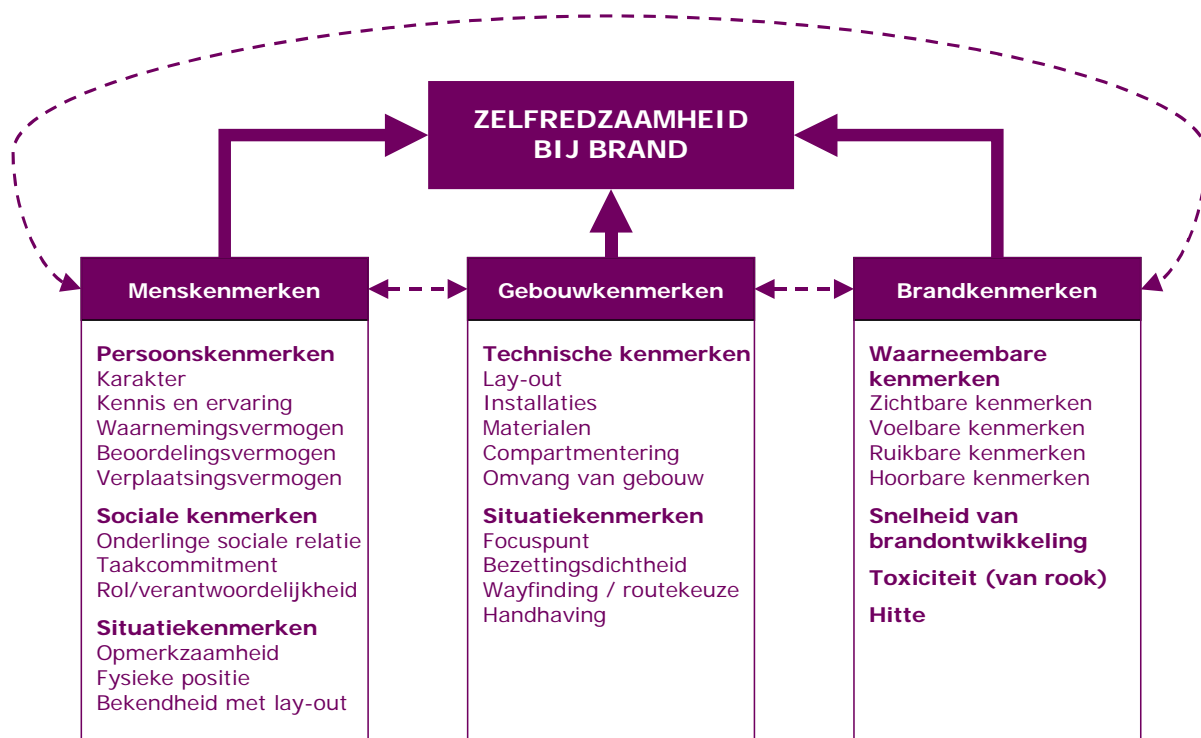
Fase 1: Herkenning van signalen van gevaar (waarneming)

Fase 2: Interpretatie van signalen van gevaar (besluitvorming)

Fase 3: Actie op de signalen van gevaar (verplaatsing)

Deze drie fasen komen ook terug in de definitie van zelfredzaamheid bij brand, zoals door het NIFV is opgesteld: Zelfredzaamheid bij brand is het menselijk vermogen om signalen van gevaar waar te nemen en te interpreteren, en om beslissingen te nemen en uit te voeren die gericht zijn op het overleven van een brandsituatie (Kobes, 2008). De mate van zelfredzaamheid bij brand bepaalt of mensen een brand wel of niet zonder ernstige verwondingen kunnen overleven.

De mate van zelfredzaamheid wordt uiteindelijk bepaald door drie factoren, te weten de brandkenmerken, de gebouwkenmerken en de menskenmerken. Deze drie factoren clusteren een aantal subfactoren, zoals in figuur 17 is weergegeven.

Figuur 17: Kritische factoren die de zelfredzaamheid bij brand bepalen (Kobes, 2008)

In de publicatie 'Brandbeveiliging Voetbalstadions' van de Inspectie voor het Brandweerwezen (1986) staat over het menselijk gedrag bij brand het volgende:

Gedrag van mensen bij brand

Bij branden die hebben plaatsgevonden, zijn bij het vluchten van de mensen de volgende reacties geconstateerd:

- a vluchten van het gevaar af indien dit voelbaar is (is vluchten niet direct mogelijk, dan kan paniek ontstaan); ondervindt men de brand als niet-gevaarlijk, dan is men geneigd toe te blijven kijken;
- b vluchten naar een zichtbare (voorlopig) veilige plaats;
- c vluchten naar de bekende uitgangen (i.c. de ingangen);
- d vluchten naar duidelijk aangegeven nooduitgangen;
- e vluchten naar de begane grond.

Aan de hand van de kritische factoren, die in figuur 17 zijn genoemd, wordt in de discussie van de bevindingen het waargenomen gedrag van de aanwezigen tijdens de brand in de Euroborg beschouwd. Eerst volgt een beschrijving van het waargenomen gedrag.

Beschrijving van waargenomen gedrag

Waargenomen gedrag op videobeelden (beeldmateriaal via internet beschikbaar)

Videofragment 1: Genomen vanaf de benedenring van de noordtribune, links van het midden (gezien vanaf de omloop), bovenin de tribune.

De video begint vlak voor de opkomst van de spelers. Vanuit de luidsprekers lijkt een lied van FC Groningen te klinken dat door de supporters op de noordtribune uit volle borst wordt meegezongen. Beneden op het veld zijn mensen in witte jassen (medewerkers FC Groningen) bezig met het aanhaken van slingers wc-papier. Vooral aan de westzijde van de noordtribune komen rookpluimen omhoog vanaf het veld. Zo af en toe worden rollen wc-papier naar beneden gegooid. Op een gegeven moment roept iemand op de tribune: "Ah jongens, dit is toch mooi!" Iemand anders roept zoiets als: "Hé, het is wel papier hoor hé!" de andere man zegt daarop "Wat maakt het nou uit man." De supporters zijn in juichstemming. Zo af en toe wordt er gejuicht en gaan de handen omhoog. De rookpluim wordt steeds dikker. Op een gegeven moment (t = 01:42) klinkt luid gejuich en komen vele slingers wc-papier vanaf de bovenring naar beneden. Hoewel het op de video niet is te zien, is dit waarschijnlijk het moment dat de spelers het veld opkomen. Op de video is wel duidelijk te zien dat er brandend papier naar beneden komt. Ook is te zien dat de brand achter het doel toeneemt. Een aantal supporters springt ondertussen juichend op en neer. Ineens (t = 02:08) roept iemand op de tribune zoiets als: "Dit gaat echt fout dit! Stoppen!" De mensen blijven doorgaan met gooien, springen, zingen, juichen. Enkele slingers wc-rollen die naar beneden vallen lijken spontaan in brand te gaan. De persoon blijft doorgaan met roepen: "Niet meer gooien jongens!". Snel daarna (t = 02:25) wordt het gejuich iets minder en maken de eerste mensen aanstalten om weg te gaan. Iemand trekt zijn jas aan en anderen draaien zich om en proberen weg te lopen. Iemand zegt (t = 02:39): "Wat een hitte, zoveel hitte, wegwezen jongens." Iemand anders schreeuwt continu: "Rustig! Rustig!"

Brand in Euroborg

Rustig blijven!" Op dat moment zijn hoge vlammen op de tribune te zien. Verder is te zien dat de supporters rustig van de brand weglopen, in opgaande richting, naar de omloop.

Figuur 18: Medewerkers van FC-Groningen harken de brandende slingers wc-papier aan

Videofragment 2: Genomen vanaf de benedenring van de noordtribune, in de uiterste westzijde van de tribune, vanaf de omloop.

De video begint op het moment dat de meeste stoeltjes op de noordtribune al leeg zijn. Onderaan de tribune, ongeveer ter plaatse van het doel, zijn hoge vlammen te zien. Mensen in lichtblauwe jassen (medewerkers van FC Groningen) zijn bezig een brandslang af te rollen. Aan de westzijde van de noordtribune blijven supporters op de omloop en op de trappen staan kijken naar wat er beneden hen gebeurt. Enkele anderen helpen met het afrollen van de brandslang. Ineens zegt iemand (t = 00:23): "Er staat geen water op." Op het veld staan tientallen mensen rondom de papierresten. De camera wordt daarna gericht op de mensen op de omloop. De gemoedstoestand van de supporters die staan te kijken lijkt erg rustig te zijn. De mensen op de video maken geen aanstalten om weg te gaan.

Figuur 19: De meeste stoeltjes zijn leeg, maar mensen blijven op de noordtribune staan kijken naar de rook

Videofragment 3: Uitzending van het journaal van TV Noord.

Er wordt door de journaallezerees gesproken van 'paniek' en 'chaos'. Op de beelden van de verslaggever van TV Noord (Anja Otto) is ander beeld te zien:

- Op het veld achter het doel zijn kleine brandjes zichtbaar en het publiek zingt uit volle borst het FC-lied.
- Op het moment dat stoelen in brand raken vluchten mensen naar boven, dit lijkt rustig te gaan, mensen lopen met een doek/t-shirt voor de mond en neus, mensen rennen en schreeuwen niet, blijven boven op de omloop in de rook staan kijken naar de brand.
- Een beveiligder, die met een doek voor zijn mond in de rook op de omloop staat, spoort mensen aan om door te lopen en naar de uitgang te gaan.
- De mensen blijven buiten voor het stadion wachten.
- Een interview met een supporter: "Ik ben wel geschrokken (...) Ik had het idee dat het ernstig was toen er een nieuwe laag wc-rollen naar beneden werd gegooid. Er was toen al een kleine brand die oplaaide. Ik heb rook ingeademd en kreeg het benauwd."
- Een interview met andere supporter, in beeld met t-shirt met tekst 'fuck ajax' en opgerolde spandoek in zijn hand: "Ik heb gerend voor mijn leven. Mijn kinderen waren boven mij, ik wilde omhoog vluchten, maar ik ben niet zo snel, mijn broek stond in de brand en ook mijn spandoek (tilt spandoek een klein beetje omhoog), ben toen uiteindelijk over de boarding geklommen en het veld op gevlucht."

Interviews

Interviews met supporters, uitgezonden tijdens de live-uitzending tussen 15:00u en 17:00u door Radio Noord.

De verslaggever geeft aan dat publiek buiten voor het stadion rustig en gelaten reageert. Op dat moment is de noordtribune ontruimd en is nog niet duidelijk of de wedstrijd wel of niet door zal gaan.

Uit de interviews met enkele supporters die buiten het stadion staan te wachten komt het volgende naar voren¹⁶:

Eerste reactie op signalen van gevaar / inschatten van gevaar

- Uit een interview met een supporter die vooraan op de benedenring zat komt naar voren dat hij de situatie eerst nog niet als gevaarlijk beoordeelde, terwijl toch al kleine brandjes zichtbaar waren. Het moment dat het voor hem ernst werd was toen de brand zich door de tweede lading slierten wc-papier snel uitbreidde en hij ademhalingsproblemen (zuurstofgebrek) kreeg. Hij zegt: "Het was heftig. Ik zat vooraan. Het brandde op het veld. Op zich was daar nog niks aan de hand, dat was goed onder controle, kleine vuurtjes overal. Op een gegeven moment, die rollen gingen vanuit het publiek... (...) En het ging zo hard, het was een sliert van vuur. En iedereen weg, ik kon gewoon niet weg (stem klinkt opgewonden). Ik ging naar de rechterkant toe, en dan ga je omhoog om zuurstof te krijgen... en echt, ik heb kinderen gezien, kinderen bij hun vader op de arm. Ik heb wel eens films gezien, rampenfilms, nou dit was net zo erg (stem slaat over), ik vind het echt heel erg."
- Een man die op de noordtribune zat, vertelt: "(...) je kunt ook bijna geen adem meer halen in die rook, die wind stond net in de hoek waar de uitgang is, zeg maar, dus daar verzamelde zich allerlei kleine stofdeeltjes en vieze rook dus daar werd je ook weggestuurd. Dat hebben ze keurig gedaan. Gewoon gelijk het stadion uit. Ook geen paniek uitgebroken, had ik het idee. Het ging nog wel goed, maar je zag al wel dat het heel snel kan gaan."
- Uit het verdere verhaal van de man komt naar voren dat hij in het begin de ernst van de situatie (ook) niet kon inschatten. Hij vertelt: "(...) eerst was het beneden achter het goal zeg maar, op het gras waren de brandjes, dat was niet zo gevaarlijk, behalve dan de rook, maar daarna begon het ook op de tribunes zelf onderaan. En daar waren ook geen brandblussers of water aanwezig."

Wel of geen paniek

- Een man spreekt van paniek en geeft aan dat hij geen brand heeft gezien. Zijn zoon zat (ook) op de noordtribune, vlak achter het doel, zijn vrouw zat op een andere tribune. Buiten heeft hij zijn zoon terug gevonden en wacht nu nog op zijn vrouw.
- Een andere man zat ook op de noordtribune en geeft aan dat hij uiteindelijk wel snel moest vluchten, maar dat er nauwelijks sprake was van duwende mensen of van paniek. Ook iemand die in vak AA zat geeft aan dat er in het begin nauwelijks sprake was van paniek. Pas toen er sprake was van hevige rookontwikkeling wilden de mensen op de tribune weg. Hij zegt: "Nou en toen zag je ook mensen heel langzaam richting de uitgang gaan. Maar nee, op zich viel het wel mee, het was vrij normaal."

¹⁶ Hier zijn de hoofdpunten genoemd. Het volledige verslag is in bijlage 2 van dit rapport opgenomen.

Nooduitgang wel of niet op slot

- Een persoon geeft aan dat hij gehoord heeft dat de nooduitgangen niet open konden en denkt dat mensen daardoor niet snel weg konden komen. Hij heeft het echter niet zelf feitelijk geconstateerd dat de nooduitgang niet open kon.
- Op de vraag van de verslaggever of de man die in vak AA zat heeft meegekregen of de deuren bij AA dicht waren, zegt de supporter: "Nou, toen ik bij de nooduitgang was toen niet meer, toen was hij wel open, maar het was wel zo dat de trap naar beneden zeg maar, die stond helemaal vol, was helemaal geblokkeerd. En toen werden we inderdaad doorverwezen om via de nooduitgang te gaan, dus, daar waren we wel erg blij mee want, ja, de rook werd heftig."

Bouwkundige en organisatorische aspecten

- Naderhand worden door een groepje Ajax-supporters grappen gemaakt over de brand: "We zeiden al dat het een 0-0 wedstrijd is terwijl er toch een doel toch flink onder vuur is genomen vanmiddag." Daarna wordt iets ernstiger op het incident ingegaan: "Er werd eigenlijk gewoon niet ingegrepen op dat hele kleine brandje dat er gewoon maar bleef branden en er werd in feite gewoon niet of nauwelijks op gereageerd. En wat er gedaan werd was eigenlijk ook niet goed, want mensen zaten de zaak op een hoop te veggen, toen kwam de wind er onder en toen verspreidde het vuur zich veel sneller. En tegen die tijd kwamen er een paar emmertjes aan, maar ja, dat was steeds maar weer achter de feiten aan lopen. En op het moment dat er echt adequaat gereageerd had moeten worden, met een brandslang, toen die er uiteindelijk was, was er geen waterdruk."
- Een verslaggever van RTV Noord, die tijdens het incident op de tribune zat en ook een video-opname heeft gemaakt is tussen 16.00u en 17.00u in de studio en vertelt: "(...) er is maar één uitgang. Je kunt als het ware geen kant op. En dan kun je voorstellen als er brand is er paniek uitbreekt en dat is vanmiddag ook wel gebeurd. En boven hing zo'n groot spandoek, dat is uiteindelijk ook, ja, dat wil wel smeulen zeg maar, branden niet echt, maar smeulen, ja dat bestaat uit een groot gedeelte uit PVC en dat zorgt voor die schadelijke gasen en rook waar iedereen last van had."

Communicatie

- Veel mensen hebben elkaar geprobeerd te bellen, hoogstwaarschijnlijk om te vragen waar de andere is en hoe het met de andere gaat. In het begin van het incident konden zij geen verbinding krijgen via het mobiele telefoonnetwerk.
- Om ongeveer 15.30u kunnen de supporters weer het stadion in. Door FC Groningen wordt vervolgens aangegeven dat de wedstrijd niet doorgaat. Een supporter spreekt zijn verbazing uit over het feit dat iedereen daarvoor weer terug het stadion in moest.

Overige bevindingen

- Een aantal mensen dat geïnterviewd worden klinkt enigszins aangeslagen, maar een aantal supporters dat op de noordtribune zat wil toch graag dat de wedstrijd doorgaat. Op de vraag of ze nog zin hebben om naar de wedstrijd te kijken na wat er gebeurd is zeggen ze: " Jawel, zeker. We gaan de overwinning tegemoet." en "We zijn gekomen voor de wedstrijd, dus we gaan er gewoon voor."

- Op het moment dat de supporters terug het stadion inlopen, loopt de verslaggever met de stroom mee richting de Z-side en constateert dat de supporters "weer staan te hossen en het lijkt alsof er niets gebeurd is". Op de mededeling van de programmamaker in de studio dat de verslaggever nu het risico loopt dat er weer iets gaat gebeuren, reageert hij: "Ja, je mag toch hopen dat mensen geschrokken zijn en dat mensen nu wel in de gaten hebben dat het bittere ernst is."
- Een Ajax-supporter constateert: "De aanleiding is gewoon één malloot die een brandend rolletje van de tribune naar beneden gooit en tussen duizend man zal er altijd wel één malloot zijn die dat een keertje in zijn hoofd haalt. En dan kun je wel zeggen, natuurlijk is dat wel de oorzaak, maar uiteindelijk vind ik zelf dat met de manier waarop met dat ene brandende rolletje is omgegaan, dat dat uiteindelijk de hoofdoorzaak is van het feit dat we hier nu buiten staan met jou te praten in plaats van dat we gewoon gezellig genieten van de wedstrijd."

Interview door NIFV met beveiligers FC Groningen.

Een onderzoeker van het NIFV heeft een interview gehouden met vier beveiligers van FC Groningen. Twee beveiligers waren op het moment van het incident op de bovenring aanwezig, twee andere beveiligers stonden op de benedenring. Uit het gesprek zijn de volgende bevindingen naar voren gekomen¹⁷:

Sfeeractie

- De beveiligers waren vooraf niet op de hoogte van de sfeeractie en werden bij aanvang van de werkzaamheden over de sfeeractie geïnformeerd. Per stoeltje lagen drie wc-rollen klaar en er hingen A4-tjes met aanwijzingen, bijvoorbeeld dat je voorzichtig moest zijn met vuur. Toen flitste het wel door het hoofd van de beveiligers dat het misschien wel fout kon gaan, maar de indruk was niet zo sterk dat ze er van uit gingen dat er echt iets mis zou gaan.
- De bedoeling was dat de wc-rollen bij de opkomst van de spelers gegooid zou worden. Maar tijdens de warming-up werden de eerste wc-rollen al naar beneden gegooid. Na de warming-up gingen de spelers terug naar de spelersruimten en op dat moment lag al veel papier op het veld. Toen ontstonden ook de eerste brandjes. Er werden toen pogingen gedaan om de brandjes te blussen.
- De spelers hadden volgens de beveiligers achteraf gezien niet het veld opgestuurd moeten worden. Bij de opkomst van de spelers werden namelijk heel veel wc-rollen naar beneden gegooid. De rollen vielen op de nog brandende uitgerolde rollen op het veld en daarmee werd het vuur aangewakkerd. Op het moment dat de vele wc-rollen werden gegooid bekeek bij de beveiligers op de benedenring het gevoel dat het mis zou gaan. Toen hebben de beveiligers op de omloop direct de deuren (naar buiten) opengezet en de (drang)hekken weggehaald.

Eerste reactie op signalen van gevaar / inschatten van gevaar

- In het begin kwamen reacties van het publiek dat het allemaal wel meeviel. Dit gedrag hebben de beveiligers eigenlijk tot het laatst toe

¹⁷ Hier zijn de hoofdpunten genoemd. Het volledige verslag is in bijlage 3 opgenomen.

(moment van hevige rookontwikkeling) waargenomen bij het publiek. Er is via de luidsprekers omgeroepen dat de mensen het stadion moesten verlaten. Op dat moment begonnen de eerste mensen wel al met lopen. Ook mensen die kortademig waren en mensen met kinderen zijn al in het begin weggegaan. Toch bleven veel mensen voorin, vlak bij het vuur, gewoon staan kijken naar de brandjes. Die hadden in het begin nog niet het gevoel dat ze moesten vluchten.¹⁸

- De rook die in het begin van het brandende papier af kwam was volgens de beveiligers redelijk te hebben. Pas toen de stoeltjes in brand gingen, toen werd de rook als gevaarlijk en benauwend ervaren. Op de trappen tussen de vakken (benedenring) lag het papier van de wc-rollen en op de stoeltjes lagen her en der jassen en tassen van het publiek. Door de wind, die richting de tribune waaide, kwamen brandende papiersnippers terecht op het papier en de spullen die op de tribune lagen. En toen ging de brandontwikkeling heel snel.

Wel of geen paniek

- Volgens de beveiligers was er geen sprake van paniek, maar reageerden de mensen juist erg rustig. Een beveiligers zegt: "Ik las in de krant: er was sprake van chaos en paniek. En ik dacht: dit kan niet waar zijn! Op een gegeven moment stond ik in de rook en ik heb mensen echt moeten aanmoedigen om weg te gaan. Ik zei: kom op, jullie moeten eruit! Ik was bang dat ik ze er niet allemaal op tijd eruit kon krijgen. Ze waren echt heel rustig." Een andere beveiligers vult aan: "Een heleboel mensen die op de benedenring zaten wilden helemaal niet naar buiten omdat ze bang waren dat ze later het stadion niet meer in konden komen. Ze wilden per se de wedstrijd Groningen-Ajax zien, koste wat het kost."

Figuur 20: Een aantal mensen wilde de tribune niet verlaten

- Toen de lexan-wand werd geopend liepen de mensen op de bovenring heel rustig weg. Slechts vier of vijf mensen probeerden via het hek weer terug te komen en bedreigden de beveiligers met teksten zoals "Je kan me de boom in, als je zo door gaat heb je een probleem met ons!" Dit gebeurde nog op het moment dat de beveiligers de inschat-

¹⁸ Hier is sprake van verschillende verklaringen: volgens informatie van de opdrachtgever zijn er ook betrokkenen die aangeven dat er niets via de stadionspeaker is omgeroepen.

- ting maakte dat het te heet werd op de bovenring. Een beveiligger zegt hierover: "Op de bovenring ging de ontruiming langzaam en geleidelijk. (...) Er was geen paniek en iedereen schuifelde heel langzaam richting de oosttribune. Er was geen geduw. Er zaten ook kinderen tussen. Er was eigenlijk niks aan de hand. Het was bij wijze van spreken een 'droomontruiming'. Zo af en toe kwam er wel een bedreiging vanuit het publiek, maar dat kun je beter hebben dan paniek!"
- Een van de beveiligers had geen zicht op de brand zelf, maar zag dat de confetti en de slierten wc-papier die door de supporters naar beneden werd gegooid direct daarna brandend terug de bovenring opkwam. De beveiligger zegt: "Ik dacht toen: dit gaat helemaal niet goed! Ik kreeg het op mijn jas en het begon te smeulen." Dit gebeurde ook in het midden van de bovenring: "Er werden wc-rollen naar beneden gegooid, zo in een lange sliert, en die kwam net zo hard weer brandend terug. De mensen kregen stukjes brandend papier op het gezicht en op de jas. Toen dacht ik: dit kan niet, we moeten hier weg. En de mensen liepen zó gemoedelijk weg. Er werd niet getrokken, niet geduwd."
  - Veel supporters lijken de ernst van de situatie moeilijk in te kunnen schatten. Mensen blijken ook rustig te staan wachten als er een opstopping is, in plaats van een alternatieve uitgang te zoeken. Een beveiligger vertelt: "Ik liep van DD naar de verste trap (naar beneden), want de eerste trap (vlakbij de ingang) was door de rook niet meer toegankelijk. Daar heb ik bijna 15 minuten over gedaan. Toen ik daar aankwam, stonden de mensen rustig voor de ingang naar het trappenhuis te wachten, de trap was leeg. Ik vroeg: waarom lopen jullie niet door? De mensen zeiden: er komt rook van beneden! Ik zag wel iets rook, maar de rook was niet zo erg dat je niet meer naar beneden kon lopen! Ik zei: nu gaat iedereen naar beneden, want het is veilig! Toen begonnen de mensen pas met lopen. Pas op dat moment ging beneden ook de lexan-wand (naar oost) open." De lexan-wand is pas geopend toen de brand al was geblust.
  - Over het moment dat de ernst van de situatie duidelijk wordt zegt een beveiligger: "Pas toen de brand de tribune op kwam besepte het publiek dat er echt iets aan de hand was. Toen zag je ook de mensen over de stoeltjes springen en het veld op gaan."
  - Over de factor paniek concluderen de beveiligers: "De enige paniek die ik bij het publiek gevoeld heb was achteraf, toen we buiten waren en ouders hun kinderen of mensen hun persoonlijke spullen kwijt waren. Toen ik buiten was voelde ik ook de verslagenheid van de mensen. Pas toen beseften mensen wat er gebeurd was. Dat hebben ze tot het laatste toe uitgesteld."

Figuur 21: Mensen vluchten het veld op

Nooduitgang wel of niet op slot

- Er zou bij AA sprake zijn geweest van een nooddeur die niet open ging. Een beveiligiger zegt hierover: "Bij AA wilde de deur 'zogenaamd' niet open. De deur is met één druk op de knop te openen. Maar mijn collega had al zes keer via de portfoon gevraagd om de deur te openen. Er is toen iemand over de wand geklommen en heeft de deur van de andere kant open gemaakt."
- De deur in de lexan-wand is maar vanaf één zijde met een deurkruk te openen. De portoplaatsen waren op het moment van de brand niet aan de zijde waar de deur met de deurkruk te openen is. Er was al eerder tijdens een oefening naar voren gekomen dat er problemen waren met die deur. Toen bleek dat er een minuut vertraging op zit. Volgens de beveiligers had vanuit de commandopost binnen die minuut direct gereageerd kunnen worden door op een knop te drukken, zodat de deur niet pas na een minuut maar al direct open gaat. Dat is toen niet gebeurd. Na het incident staat nu ook aan de andere kant van de deur een beveiligiger.

Bouwkundige aspecten

- De beveiligers wisten hoe het systeem voor de brandslanghaspels werkt. Als de knop naast de haspel (handbrandmelder) wordt ingedrukt zou er automatisch druk op de leiding moeten komen. Echter, doordat de sturing van de brandslanghaspel niet functioneerde (zie conclusie 4 in paragraaf 6.4) kwam er geen waterdruk op de brandslang.
- Over de ontruiming via het smalle looppad op de bovenring zegt een beveiligiger: "Op de bovenring ging de ontruiming langzaam en geleidelijk. Het looppad is heel smal en iedereen moet door een deur in de lexan-wand naar de oosttribune. Er was geen paniek en iedereen schuifelde heel langzaam richting de oosttribune. Er was geen geduw."

- Het is volgens de beveiligers een misvatting dat de stoeltjes hebben gebrand. Het papier, de jassen en de tassen op de stoeltjes hebben gebrand en daardoor zijn de stoeltjes gaan smeulen. Dat heeft volgens de beveiligers ook de enorme rook veroorzaakt.

Organisatorische aspecten

- Voordat de wedstrijd begint worden de mensen die de noordtribune opkomen gefouilleerd. Hiervoor zijn beveiligers bij de ingang nodig die later een taak hebben op de tribune zelf. Deze procedure van fouilleren gaat soms wel tot tien minuten na de aanvang van de wedstrijd door. De brand ontstond op het moment dat er nog publiek binnenkwam en de beveiligers nog verdeeld moesten worden over de tribune. De brand ontstond juist op het moment dat er de minste capaciteit was op de tribune.
- Een beveiligers vertelt over de ontruiming: "Mijn grootste schrik was toen ik dacht als laatste van de sector te gaan. Beveiligers hadden gezegd dat het boven leeg was. De brandweermannen waren bezig met blussen. Toen kwam een brandweerman naar me toe en hij vroeg: heb jij een sleutel van de lexan-wand? Ik zei: nee, hoezo? Hij zei: er staan nog mensen voor. Ik schrok en dacht: het kan toch niet waar zijn dat die deur dicht gebleven is!"
- De beveiligers geven aan dat ze van te voren niet hadden kunnen bedenken dat de uitvoering van het draaiboek/noodplan zo bemoeilijkt zou worden door de zichtbelemmering van de rook. Een beveiligers zegt: "Toen ik de brand zag was mijn eerste reactie: de mensen moeten eruit. Het gaat zo snel allemaal. Wat ik het enge vond was dat ik door de rook niets meer zag. Daar sta je helemaal niet bij stil. Ik heb het draaiboek (draaiboek EK) wel gelezen en in mijn hoofd en we hebben het ook wel geoefend, maar je hebt er niets aan als je niets meer ziet."
- Als de beveiligers terug kijken naar de ontruiming constateren zij terecht: "Uiteindelijk heeft iedereen heel goed zijn werk gedaan om iedereen zo snel mogelijk naar buiten te leiden, want dat is goed gelukt. We hebben later ook wel complimenten van het publiek gekregen."

Figuur 22: EHBO-ers van FC Groningen vangen een supporter met ademhalingsproblemen op

Communicatie

- Op het moment van het incident is niet gekozen om tribune noord op een apart portokanaal te zetten. De andere tribunes vroegen ook om aandacht bij de commandokamer. Volgens de beveiligers had noord op een apart kanaal gezet moeten worden. Dit zou volgens het draaiboek moeten.
- Op de bovenring is tot drie keer via de portofoon gevraagd wat de bedoeling was. Er kwam geen reactie. Toen er het bericht 'portostilte' kwam heeft de beveiligiger op eigen initiatief de deur in de lexan-wand geopend.
- De beveiligers zijn op elkaar en op het commandoteam aangewezen. Een beveiligiger vertelt: "Toen ik van de bovenring via het trappenhuis naar beneden was gelopen om te kijken of het veilig was, werd ik beneden op de omloop door het publiek vastgepakt. Ze zeiden: kom, je moet helpen want we hebben geen druk op de brandslanghaspel. Ik moest toen een moeilijke overweging maken. Ik heb boven een collega staan die ik moet helpen, hij staat daar alleen tussen ongeveer tweeduizend man. Ga ik terug om hem te helpen of ga ik blussen? Ik heb toen wel acht keer via de porto gevraagd: waarom staat er geen druk op de leiding? Ik heb geen reactie terug gehad!"

Burgerparticipatie en bijzondere constatering over het menselijk gedrag

- De beveiligers vertellen dat verschillende mensen uit het publiek hebben meegeholpen of hulp hebben aangeboden: "Er waren beneden mensen die naar me toekwamen en zeiden: ik heb ook BHV, kan ik helpen. Of iemand die zei: laat me je helpen, ik ben van de vrijwillige brandweer. Toen de brandweer kwam heeft het publiek nog geholpen om de brandslangen langs de stoeltjes te leggen."
- "Mensen reageren heel verschillend. Toen ik bovenin de opdracht kreeg om te ontruimen, kreeg ik het niet voor elkaar om ze weg te krijgen. Er was toen ook nog niet zo veel rook. Op dat moment was de brandweer beneden al bezig met blussen. We stonden met een ketting van tien beveiligers om de mensen bij de rook weg te houden, maar iedereen drukte terug. De mensen wilden terug naar hun plaats want hun spullen lagen er nog. Er was één man die glipte ertussendoor en ging op de stoelen staan. Hij schreeuwde: ik wil de wedstrijd zien! Hij bedreigde mij. Ik dacht: laat maar gaan, hier doe ik niks tegen. Ik denk er soms nog wel eens aan, ik zie hem nog lopen en denk dan: och jongen...."
- "Tijdens de ontruiming op het eind zijn mensen in paniek de toiletten opgegaan om de drukte te vermijden. Dit waren vooral mensen met kleine kinderen. Normaal gesproken hebben supporters er wel respect voor, maar nu was het toch meer je eigen hachje eerst."
- "In een later stadium waren er ook kinderen die hun ouders kwijt waren. Ik wist niet waar ik die kinderen naar toe moest brengen zodat ouders ze weer op konden halen. Er was vooraf geen verzamelaarsplaats hiervoor afgesproken."

Nazorg

- Na het incident is er een bijeenkomst geweest voor de beveiligers. Hierbij waren alle sectoren aanwezig en een paar mensen van de EHBO van FC Groningen, maar niemand van de brandweer. De beveiligers hebben de behoefte aan een evaluatie met alleen mensen van noord, samen met de andere hulpverleners van de brandweer en de EHBO-ers. Er is behoefte om ervaringen uit te wisselen om zo

- het plaatje compleet te krijgen.
- Er is een collega beveiligder onder aan de trap flauw gevallen vanwege de rook. Hij is ook naar het ziekenhuis gebracht. Daar is wel over teruggekoppeld. Er wordt onder de beveiligers gezegd dat iemand tegen de brandweer heeft gezegd dat hij niet kon garanderen dat een bepaald trappenhuis helemaal ont-ruimd was. In plaats van te gaan redden zou de brandweer de priori-teit hebben gelegd bij het blussen. Dit geeft onrust omdat beveiligers tot flauwvallens toe hebben geprobeerd mensen naar buiten te krij-gen. Een beveiligder geeft ook aan dat er op het moment van de brand vanuit de commandokamer niet adequaat is gereageerd, ter-wijl de beveiligers volledig afhankelijk zijn van de mensen in de commandokamer. Het vertrouwen in het commandoteam is daarmee beschadigd.

Discussie bevindingen

Brandkenmerken

Hieronder volgt een beschrijving van de brandkenmerken die van invloed zijn op de zelfredzaamheid bij brand. In tabel 1 is de invloed van de aspecten samengevat met een beoordeling van de invloed in een positief of negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand.

Waarneembare kenmerken

Vanaf het ontstaan van de brand waren de vlammen en de rook zichtbaar voor het merendeel van de supporters op de benedenring van de noordtribune. Voor de supporters op de bovenring was alleen de rook zichtbaar. Deze signalen van gevaar leidden er echter niet toe dat mensen zich 'bedreigd voelden door de brand'. Pas toen de brand de tribune op kwam besefte het publiek op de benedenring dat er echt iets aan de hand was en maakten ze aanstalten om te vluchten.

De rook heeft het werk van de beveiligers bemoeilijkt. Het aspect van zichtbelemmering door rook is door de beveiligers als een verrassing gekomen. Dit was iets waar ze eigenlijk nooit bij stil hadden gestaan. Een beveiligder geeft aan dat de afgesproken procedures in theorie goed zijn, maar dat je er in de praktijk, als je zicht door de rook wordt belemmerd, niet zo veel aan hebt. De beveiligers hebben vooral op eigen initiatief en vanuit hun intuïtie gewerkt.

Snelheid van brandontwikkeling / hitte

Op de bovenring was vooral de hitte de aanleiding om te vluchten. Op videobeelden zegt iemand op de noordtribune dat het erg heet wordt en dat de mensen weg moeten gaan. Dit is ongeveer 47 seconden nadat op de video luid gejuich klinkt (vermoedelijk omdat de supporters het veld opkomen) en vele slierten wc-papier naar beneden vallen. Ongeveer een halve minuut daarvoor (ongeveer 17 seconden nadat het luid gejuich klinkt) roept iemand in het publiek dat het fout gaat en dat de mensen moeten stoppen met gooien. Uit de juichende reacties van het publiek had de mensen daarvoor nog niet in de gaten dat de brand zich zo snel kon ontwikkelen.

Figuur 23: Mensen vluchten pas als het letterlijk te heet onder de voeten wordt

Toxiciteit (van rook)

Een aantal supporters geeft in het live-verslag van Radio Noord aan dat zij ademhalingsproblemen hebben gehad. De beveiligers geven aan dat vooral de kunststof spandoeken voor een benauwende rookontwikkeling hebben gezorgd. Zij geven aan dat de rook van de slierten wc-papier 'redelijk te doen' was. Een beveiligers is als gevolg van de rook flauwgevallen en naar het ziekenhuis gebracht.

Tabel 1 – Beoordeling aspecten voor mogelijkheid van 'zelfredzaamheid bij brand'

Aspect	Positief effect	Negatief effect
Waarneembare kenmerken	X	
Snelheid van brandontwikkeling		X
Toxiciteit		X
Hitte	X*	

* Mensen werden zich ervan bewust dat het echt gevaarlijk begon te worden en startten met de ontvluchting

Gebouwkenmerken

Hieronder volgt een beschrijving van de gebouwkenmerken die van invloed zijn op de zelfredzaamheid bij brand. In tabel 2 is de invloed van de aspecten samengevat met een beoordeling van de invloed in een positief of negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand.

Lay-out

De tribune is zodanig gebouwd dat de supporters op de benedenring bovenaan de tribune binnenkomen en naar beneden moeten lopen om bij hun zitplaats te komen (in de praktijk blijven de supporters in het noordvak staan en laten de stoeltjes omhoog geklapt). Bij de brand moesten de supporters omhoog vluchten. Dit betekent dat zij in de richting van de rook en de hitte moeten vluchten. Het zou beter zijn als mensen naar beneden konden vluchten. Verder zou het makkelijker moeten zijn om in geval van nood het veld op te kunnen vluchten. Het veld ligt immers op het laagste deel en men kan ver van de brandlocatie af vluchten. Dit zou wel afgestemd moeten worden op aspecten van security.

Figuur 24: Mensen vluchten in opgaande richting, met de rook en hitte mee

De mensen op de bovenring moeten via een trappenhuis naar beneden vluchten. Uit het interview met de beveiligers bleek dat mensen voor het trappenhuis bleven staan wachten omdat er rook in het trappenhuis stond. De hoofdvluchtroute (zoals ze het stadion binnen waren gekomen) was daarmee geblokkeerd. De tweede vluchtroute was via de lexan-wand. Veel mensen realiseren zich waarschijnlijk niet dat ook via de lexan-wand gevlucht kan worden. De verslaggever van RTV Noord, die tijdens het incident op de tribune zat, geeft in haar verslag bijvoorbeeld aan dat 'er maar één uitgang is, je kunt als het ware geen kant op'. Bovendien bleek er in vak AA een probleem te zijn met het openen van de deur in de lexan-wand. Vanaf de tribune op de benedenring is de uitgang duidelijk zichtbaar: je hoeft alleen maar richting 'het licht' te lopen. Toch zijn veel supporters pas laat met de ontvluchting begonnen en bleven de meeste supporters vervolgens nog lang op de omloop staan kijken naar de brand. Het aspect van het focuspunt en/of het beoordelingsvermogen heeft in deze situatie mogelijk sterker gewerkt dan de goede zichtlijnen naar de uitgangen.

Figuur 25: De uitgang is vanaf de tribune duidelijk zichtbaar

Installaties

De brandslanghaspels bevinden zich op de omloop, bovenaan de benedenring. Op de bovenring bevinden zich geen brandslanghaspels. De kleine brandjes waren eerst op het veld. De brandslanghaspels zijn pas gebruikt toen de brand zich verplaatste naar de tribune. De beveiligers wisten hoe het systeem voor de brandslanghaspels werkt. Als de knop naast de haspel (handbrandmelder) wordt ingedrukt zou er automatisch druk op de leiding moeten komen. Er bleek echter geen waterdruk op de brandslangen te zijn. De brand was toen ook al zodanig dat het mogelijk lastig was om deze met de brandslang te blussen. Een ander bijkomend probleem is, als wel waterdruk op de slangen had gestaan, dat de uitgerolde brandslangen de vluchtroute op de omloop had geblokkeerd. De kleine brandjes op het veld hadden in een eerder stadium mogelijk geblust kunnen worden door gebruik te maken van de veldsproeiers die daar aanwezig zijn voor het onderhoud van het speelveld. Hoewel de veldsproeiers niet bedoeld zijn om een brand te blussen, had het kluwen wc-papierslierten daarmee wel nat gemaakt kunnen worden.

De elektronische ontgrendeling van de lexan-wand en de deur in de lexan-wand heeft niet voldoende gefunctioneerd. De beveiligers kunnen deze deur zelf niet openen en zijn voor het openen van de deur afhankelijk van de acties in de commandokamer. Een beveiligiger heeft meerdere keren via de portofoon gevraagd de deur te openen, maar vanuit de commandokamer kwam geen reactie. Er zou een minuut vertragingstijd op de elektronische ontgrendeling aanwezig zijn. Het is niet duidelijk of de nooduitgang werkelijk na 1 minuut open zou zijn gegaan. De beveiligers hebben na meerdere verzoeken aan de commandokamer uiteindelijk de deur handmatig geopend, door eerst over de lexan-wand te klimmen. Deze actie toont aan dat mensen in geval van nood niet bereid zijn een tijd voor een nooduitgang te wachten voordat deze door derden geopend wordt.

De beveiligers geven aan dat de opdracht om de tribune te ontruimen is omgeroepen. Het is uit de interviews door DSP echter niet duidelijk geworden of de omroepinstallatie werkelijk is gebruikt om mensen aan te sporen de tribune te verlaten. Uit een literatuurstudie over brandalarminstallaties (Kobes, 2008) komt naar voren dat mensen eerder geneigd zijn te vluchten als mensen via een gesproken bericht aangespoord worden te vluchten. Wel is uit de interviews met de beveiligers naar voren gekomen dat zij het publiek hebben aangespoord om de tribune te verlaten. Ook hebben de beveiligers aangegeven dat het moeilijk was het publiek in beweging te krijgen. De extra factor dat in dit geval sterker werkte dan de 'opdracht om te vluchten' was het feit dat toen nog niet duidelijk was of de wedstrijd wel of niet door zou gaan. Zie daarvoor verder de tekst bij 'focuspunt'.

Materialen

De materialen die zijn toegepast in het voetbalstadion zijn niet brandgevaarlijk (zie ook paragraaf 4.4.2). Echter, de wc-rollen die in het stadion zijn gebracht zijn wel brandgevaarlijk. Het mag duidelijk zijn dat het brandbare papier heeft geleid tot een verhoogd brandgevaar in het stadion. Bij de brand zijn enkele kunststof stoeltjes verloren gegaan. Het is volgens de beveiligers echter een misvatting dat de stoeltjes hebben gebrand. Het papier, de jassen en de tassen op de stoeltjes hebben gebrand en daardoor zijn de stoeltjes gaan smeulen. Dat heeft volgens de beveiligers ook de enorme rook veroorzaakt. De verslaggever van RTV Noord die tijdens het incident op de tribune zat, gaf aan dat vooral de kunststof spandoeken voor een flin-

Brand in Euroborg

ke rookontwikkeling hebben gezorgd.

NEDERLANDS INSTITUUT
FYSIEKE VEILIGHEID Nibra

Compartimentering

Wat betreft rook en brandveiligheid was de noordtribune één compartiment. Het trappenhuis van de bovenring naar de benedenring raakte uiteindelijk onbruikbaar door de rookontwikkeling, waardoor mensen via de aansluitende tribunes moesten vluchten.

Omvang van het gebouw

Het stadion is een omvangrijk gebouw, maar door de lay-out en het focuspunt redelijk overzichtelijk. Vanaf de tribunes zijn de uitgangen ook duidelijk zichtbaar.

Focuspunt

In het stadion is sprake van een focuspunt. Dat betekent dat alle aandacht is gericht op een centraal punt, in dit geval de spelers op het veld. Gedurende (het begin van) de brand waren de spelers op het veld, waardoor de mensen de tribune niet wilden verlaten, in de angst iets van de mogelijke wedstrijd te missen. De beveiligers geven bijvoorbeeld aan dat zij erg hun best hebben moeten doen om mensen in beweging te krijgen. Zij geven ook aan dat zij door sommige supporters bedreigd zijn, omdat de betreffende supporters bang waren iets van de wedstrijd te missen. De beveiligers geven aan dat het incident zo uit de hand is gelopen door dat de spelers het veld mochten betreden nog voordat de brandjes geblust waren. Als de spelers niet het veld op waren gegaan voordat de brandjes op het veld waren geblust, was de brand waarschijnlijk niet uitgebreid naar de tribune. Zie verder ook de tekst bij 'rol / verantwoordelijkheid'.

Bezettingsdichtheid

In het stadion was sprake van een hoge bezettingsdichtheid. Dit heeft een negatief effect op de ontruimingssnelheid. Uit het interview met de beveiligers is bijvoorbeeld gebleken dat een beveiligers ongeveer 15 minuten nodig had om vanuit vak DD naar de toegang van het trappenhuis te lopen.

Wayfinding / routekeuze

Mensen vluchten doorgaans via de route zoals ze binnen zijn gekomen (Kobes, 2008). Het gemak om de 'normale uitgang' te vinden is in het stadion zeer hoog te noemen. De 'normale uitgangen' zijn duidelijk te herkennen vanwege het vele licht dat daardoor het stadion binnenkomt. Het gemak om de 'nooduitgang' te vinden is daarentegen zeer laag, aangezien de nooduitgang via de lexan-wand loopt. Deze deur mag in 'normale situaties' niet gebruikt worden en kan bovendien alleen vanuit de commandokamer geopend worden. Uit een literatuurstudie (Kobes, 2008) is naar voren gekomen dat nooddeuren met dergelijke beveiligingen een negatieve associatie hebben en in geval van nood nauwelijks gebruikt worden. In het geval van het incident in de Euroborg is door de beveiligers wel verschillende malen aan de commandokamer gevraagd de deur te openen, maar op de verzoeken is niet adequaat gereageerd.

Handhaving

De handhaving van de brandveiligheidsaspecten van het gebouw was niet voldoende:

- de brandslanghaspels functioneerden niet
- de ontgrendeling van de lexan-wand is niet adequaat geweest
- er is tegen de voorschriften van de gebruiksvergunning in brandbaar ma-

terial in het stadion gebracht.

Tabel 2 – Beoordeling aspecten voor mogelijkheid van 'zelfredzaamheid bij brand'

Aspect	Positief effect	Negatief effect
Lay-out: zichtlijnen naar uitgangen	X	
Lay-out: tweede vluchtroute via lexan-wand (door derden te openen)		X
Lay-out: betreden van tribune in neergaande richting (en ontvluchten in opgaande richting)		X
Lay-out: ontvluchting vanaf bovenring via trappenhuis dat in open verbinding staat met de benedenring (waar de rook hing)		X
Installaties: brandslanghaspels (functioneerden niet)		X
Installaties: elektronische ontgrendeling nooduitgang		X
Materialen: gebouw	X	
Materialen: inrichting / versieringen / persoonlijke spullen		X
Compartimentering (niet aanwezig)		X
Omvang van het gebouw	-neutraal-	-neutraal-
Focuspunt (spelers kwamen op het veld en bleven in eerste instantie op het veld)		X
Bezettingsdichtheid		X
Wayfinding / routekeuze: normale uitgangen	X	
Wayfinding / routekeuze: nooduitgangen		X
Handhaving (die op onderdelen niet voldoende was)		X

Menskenmerken

Hieronder volgt een beschrijving van de menskenmerken die van invloed zijn op de zelfredzaamheid bij brand. In tabel 3 is de invloed van de aspecten samengevat met een beoordeling van de invloed in een positief of negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand.

Karakter

Op de noordtribune zat een gemengd publiek, waaronder oudere mensen, vaders met kinderen, maar ook de 'harde kern' van FC Groningen. De beveiligers hebben aangegeven dat de meeste mensen over het algemeen zeer rustig reageerden. Dit is ook in de videobeelden waargenomen. Een enkeling (de harde kern) was niet bereid naar de beveiligers te luisteren en hebben bedreigingen geuit. In de live-uitzending van Radio Noord reageerden veel mensen enigszins laconiek op het incident: er was geen paniek, het viel allemaal wel mee.

Kennis en ervaring

Hoewel het niet is onderzocht mag worden aangenomen dat de algemene kennis van en ervaring met brand en ontvluchting bij de supporters zeer beperkt is. Dit geldt namelijk voor de meeste burgers in Nederland. Ook uit de videobeelden en uit de interviews komt naar voren dat de supporters het gevaar van de situatie in het begin niet juist hebben ingeschat. Daardoor leek de ontwikkeling van de brand zeer snel te gaan. Echter, hadden de supporters het gevaar juist ingeschat, dan was de tweede lading wc-rollen niet naar beneden gegooid. De meeste supporters zijn pas in beweging gekomen toen de brand zich naar de tribune verplaatste en de hitte en de rook

Brand in Euroborg

op de tribune bijna ondragelijk werd. Mensen vluchten blijkbaar pas wanneer het letterlijk te heet onder de voeten wordt.

NEDERLANDS INSTITUUT
FYSIEKE VEILIGHEID Nibra

De beveiligers hebben vanwege hun BHV-training kennis en ervaring met brand en ontvluchting. Zij geven aan op hun intuïtie en op eigen initiatief gewerkt te hebben, aangezien de sturing vanuit de commandokamer grotendeels ontbrak. De beveiligers hebben adequaat gehandeld door mensen aan te sporen het stadion te verlaten.

Waarnemingsvermogen

De eerste fase van een ontvluchting is het waarnemen van signalen van gevaar. Hoewel het niet is onderzocht, mag worden aangenomen dat het waarnemingsvermogen van de aanwezigen in het stadion goed is: ze komen immers om naar een wedstrijd te kijken. Op de video's (vanaf de benedenring) is ook duidelijk te zien dat er op het veld kleine brandjes plaatsvinden. De beveiligers op de bovenring gaven aan dat zij deze kleine brandjes niet hebben gezien, maar pas merkten dat er iets aan de hand was toen er rook zichtbaar was en het heet werd op de tribune. Zij staan echter via portofoons in contact met de andere beveiligers en de commandokamer. De locatie van de commandokamer is (in dit geval) zodanig dat het commandoteam goed zicht zou kunnen hebben op de plaats waar het incident plaats vond.

Beoordelingsvermogen

De tweede fase van een ontvluchting is het interpreteren van de waargenomen signalen van gevaar en het nemen van beslissingen. Hoewel duidelijk zichtbaar was dat er gevaar dreigde (vlammen en veel papier zichtbaar), bleven de meeste mensen op de tribune in hun rolpatroon van supporter (zie tekst bij rol / verantwoordelijkheid). Een aantal mensen, waaronder mensen met kleine kinderen en mensen die kortademig zijn, hebben het stadion al in een eerder stadium van het incident verlaten. Mogelijk waren zij zich er van bewust dat zij verminderd zelfredzaam zijn in geval van brand. De beveiligers geven aan dat tijdens de massale ontvluchting (toen het als echt gevaarlijk voelde) een aantal mensen naar de toiletruimten zijn gevlucht om de drukte te vermijden. Dit waren vooral mensen met kleine kinderen. Uit de literatuur over fatale branden (Kobes, 2008) blijken dodelijke slachtoffers (ook) in de toiletruimten aangetroffen worden. De toiletruimten worden in het beginstadium van een brand blijkbaar als een veilige plaats beschouwd, terwijl er een grote kans bestaat op insluiting door de brand.

Verplaatsingsvermogen

De derde en laatste fase van een ontvluchting is de verplaatsing naar een veilige plaats. Hoewel het niet is onderzocht mag worden aangenomen dat de meeste supporters goed mobiel zijn, met een normale tot goede conditie. Door de beveiligers is geconstateerd dat een aantal mensen niet direct wilde vluchten, waardoor anderen via de stoeltjes omhoog probeerden te vluchten. Anderen probeerden via de boarding het veld op te vluchten. Hiervoor is toch enige lenigheid nodig. De ontvluchting van tribunes verdient daarmee in het ontwerp speciale aandacht. Het gedrag van mensen kan er namelijk toe leiden dat niet via de 'ontworpen' vluchtroutes gevlucht zal worden.

Onderlinge sociale relatie

Een supporter vertelt in een tv-interview dat hij samen met zijn kinderen op de tribune was. Hij geeft verder aan dat omhoog (richting zijn kinderen) wilde vluchten, maar dat hij niet zo snel was. Hij heeft er toen voor gekozen om niet samen met zijn kinderen te vluchten, maar over de boarding te klimmen

en het veld op te vluchten. Ook de beveiligers geven aan dat zij kinderen hebben aangetroffen die op zoek waren naar hun ouders. Uit de literatuur (Kobes, 2008) is echter naar voren gekomen dat mensen die in groepen in een gebouw aanwezig zijn, zo lang mogelijk als groep proberen te vluchten. Blijkbaar spelen er in een voetbalstadion andere factoren, waardoor mensen toch niet als groep samen (kunnen) blijven.

Een ander punt is de onderlinge sociale relatie tussen supporters van FC Groningen en de supporters van Ajax. Vanuit sociale veiligheid zijn bouwtechnische beveiligingsmaatregelen (lexan-wand met beveiligde nooduitgang) getroffen waardoor de confrontatie tussen supporters op de noordtribune met supporters op de oost- en westtribune wordt verhinderd. Deze maatregelen zorgen er in geval van brand ook voor dat de tweede vluchtmogelijkheid verhinderd wordt. De evacués werden buiten het stadion opgewacht door mensen van de ME. Er zijn volgens de verslaggever van Radio Noord geen rellen ontstaan tussen Ajax supporters en FC-Groningen supporters. Het is niet duidelijk of dit dankzij of ondanks de aanwezigheid van de ME niet heeft plaatsgevonden. Wel is duidelijk dat de supporters over het algemeen gelaten en rustig op het incident hebben gereageerd.

Rol / verantwoordelijkheid

De supporters zijn naar het stadion gekomen om een voetbalwedstrijd te kijken. Uit de videobeelden en uit de interviews komt naar voren dat het publiek zeer lang in de rol van supporter is blijven hangen. Er waren kleine brandjes zichtbaar en mensen in het publiek reageerden daarop met gejuich. Slechts een enkeling schatte de ernst van de situatie juist in door aan te geven dat het niet goed zou gaan. Anderen wuifden de terechte angst weg met laconieke uitspraken als 'dit is toch mooi'. Uit de literatuur (Kobes, 2008) komt naar voren dat de sociale druk van een groep sterker is dan de individuele beoordeling van een situatie. Verder komt naar voren dat opdrachten van BHV-ers leiden tot een snelle(re) ontvluchting. De beveiligers geven aan dat zij hun verantwoordelijkheid als BHV-er hebben opgepakt door mensen aan te sporen de tribune te verlaten. Zij geven verder aan dat het moeilijk was om het publiek in beweging te krijgen. Pas toen de ernst van de situatie letterlijk voelbaar was (hitte) en de vlammen dichtbij kwamen begon het publiek met de ontvluchting. Tijdens het incident hebben de beveiligers vele malen geprobeerd contact te krijgen met de commandokamer. De beveiligers geven aan dat er problemen waren met de communicatie en dat zelfs een 'portostilte' werd afgekondigd. Een aantal supporters wilde de tribune niet verlaten uit angst iets van de wedstrijd te missen. Een aantal mensen dat wel naar buiten was gevlucht gaf aan dat zij hoopten dat de wedstrijd toch door zou gaan: daarvoor waren zij toch immers naar het stadion gekomen. De verslaggever van Radio Noord constateert later, als iedereen terug het stadion in loopt, dat mensen 'weer staan te hossen, alsof er niets gebeurd is'. De invloed van het rolpatroon van supporter is blijkbaar zo sterk dat een brand op de tribune mensen er niet toe aanzet om over te schakelen naar een gedragspatroon dat past bij de (duidelijke maar toch wel zeer ongebruikelijke) gevaarssituatie. Een supporter die in een tv-interview vertelde over zijn ontvluchting, waarbij zijn broek had vlam gevat, had zelfs zijn manshoge spandoek mee naar buiten genomen. In een dergelijke gevaarlijke situatie is het niet passend dergelijke spullen koste wat het kost te 'redden' maar het past wel bij zijn rol als supporter.

Opmerzaamheid

Uit de literatuur (Kobes, 2008) blijkt dat de reactie van mensen op signalen

van gevaar wordt beïnvloed door de opmerkzaamheid, de mate van alertheid. Zo reageren mensen die onder invloed zijn van drank en andere verdovende middelen minder alert en adequaat als mensen die nuchter zijn. Ook kan de activiteit die in een gebouw plaatsvindt van invloed zijn op het wel of niet waarnemen van signalen van gevaar. De situatie in het voetbalstadion was echter zodanig dat alle aandacht van het publiek op het veld gericht was. De spelers waren al op het veld geweest voor de warming-up en zouden binnen korte tijd weer het veld opkomen voor de aftrap van de wedstrijd. De eerste brandjes vonden plaats op het moment dat de bezetting van de beveiligers op de noordtribune nog niet op volledige sterkte was. Een aantal beveiligers was nog bij de ingang aanwezig om laatkomers te fouilleren. Daarmee was sprake van een verminderde opmerkzaamheid de bedrijfshulpverleningsorganisatie aangezien die niet op volle sterkte was. Verder kan geconcludeerd worden dat ook bij het commandoteam sprake was van een verminderde opmerkzaamheid. De locatie van de commandokamer was namelijk zodanig dat de branden zichtbaar waren. Toch is niet alert en adequaat gereageerd. Een adequate beslissing zou zijn geweest om de spelers niet het veld op te laten komen voordat de branden geblust waren.

Fysieke positie

Als het publiek op de stoelen had gezeten was er sprake geweest van een beperkende fysieke houding voor het starten van een ontvluchting. Het publiek en de beveiligers stonden echter op de noordtribune en waren daarmee in een enigszins actieve fysieke positie. Doordat de mensen stonden was het relatief eenvoudig te beginnen met de ontvluchting.

Bekendheid met lay-out

Van de supporters op de noordtribune (de Z-side) mag worden aangenomen dat zij bekend zijn met de lay-out en de locatie van de 'normale' uitgangen. Of de mensen bekend waren met de ontvluchtingsmogelijkheid via de lexanwand is niet relevant, aangezien beveiligers aanwezig waren die de mensen hebben aangespoord via de lexanwand te vluchten.

Tabel 3 – Beoordeling aspecten voor mogelijkheid van 'zelfredzaamheid bij brand'

Aspect	Positief effect	Negatief effect
Karakter	- neutraal -	- neutraal -
Kennis en ervaring: publiek		X
Kennis en ervaring: beveiligers	X	
Waarnemingsvermogen	- neutraal -*	- neutraal -*
Beoordelingsvermogen (geen adequate reactie)		X
Verplaatsingsvermogen	X	
Onderlinge sociale relatie	- neutraal -	- neutraal -
Rol / verantwoordelijkheid: publiek		X
Rol / verantwoordelijkheid: beveiligers	X	
Rol / verantwoordelijkheid: commandoteam		X
Opmerkzaamheid: publiek	- neutraal -**	- neutraal -**
Opmerkzaamheid: beveiligers		X***
Opmerkzaamheid: commandoteam		X
Fysieke positie	X	
Bekendheid met lay-out	X	

* Het publiek zag de signalen van gevaar wel, maar reageerde daar niet

adequaat op.

** De aandacht was op het veld gericht, waar de brandjes woedden.

*** De BHV-organisatie was op het moment van het incident v
anwege dubbele taken niet op volle sterkte.

Overige kenmerken van het incident in Euroborg

Wel of geen paniek

Paniek is iets anders dan een verhoogd stressniveau. Er is sprake van paniek als mensen irrationeel, onlogisch en ongecontroleerd gedrag vertonen (Kobes, 2008). Dergelijk gedrag kan bijvoorbeeld verward worden met het springen uit een hoog gebouw, wanneer een persoon door brand is ingesloten. Maar wanneer springen door de betreffende persoon als de nog enige overblijvende actie wordt beschouwd, dan is het springen een rationele, logische en gecontroleerde actie. Toch blijft de associatie van paniek met brand telkens terugkomen, vooral wanneer in de media wordt bericht over ernstige branden. Dit is ook het geval bij de berichtgeving over de brand in de Euroborg. De kranten koppen met 'paniek' en 'chaos', terwijl uit de video-beelden en uit de interviews geen aanwijzingen zijn om te spreken van irrationeel, onlogisch en ongecontroleerd gedrag. Er wordt door de beveiligers en de verslaggevers zelfs gesproken van een zeer rustige en gelaten sfeer. Wel kan geconcludeerd worden dat er bij sommige mensen halverwege het incident (toen het heet onder de voeten werd) sprake was van een verhoogd stressniveau, maar zeker niet van paniek.

Burgerparticipatie

De beveiligers vertellen dat verschillende mensen uit het publiek hebben meegeholpen of hulp hebben aangeboden: "Er waren beneden mensen die naar me toekwamen en zeiden: ik heb ook BHV, kan ik helpen. Of iemand die zei: laat me je helpen, ik ben van de vrijwillige brandweer. Toen de brandweer kwam heeft het publiek nog geholpen om de brandslangen langs de stoeltjes te leggen." Daarentegen waren er ook mensen die het werk van de beveiligers hebben bemoeilijkt door niet te luisteren naar de opdracht om weg te gaan. Een beveiligers geeft aan: We stonden met een ketting van tien beveiligers om de mensen bij de rook weg te houden, maar iedereen drukte terug. De mensen wilden terug naar hun plaats want hun spullen lagen er nog. Er was één man die glipte ertussendoor en ging op de stoelen staan. Hij schreeuwde: ik wil de wedstrijd zien! Hij bedreigde mij. Ik dacht: laat maar gaan, hier doe ik niks tegen. Ik denk er soms nog wel eens aan, ik zie hem nog lopen en denk dan: och jongen...." Ook zijn er meer bedreigingen geuit naar de beveiligers.

(On)Mogelijkheden van bedrijfshulpverleners

De beveiligers (BHV-ers) zijn afhankelijk van de beslissingen van het commandoteam. Toen via het portfoonverkeer niet op de verzoeken van de beveiligers werd gereageerd hebben zij op eigen initiatief en vanuit hun intuïtie gereageerd. Daarbij is hun intuïtie hoogstwaarschijnlijk versterkt door de kennis en ervaring die zij in veiligheidstrainingen hebben opgebouwd. De supporters in het publiek hebben deze kennis en ervaring immers niet en reageren dan ook minder adequaat op de signalen van gevaar dan de beveiligers hebben gedaan. De beveiligers hebben lastige beslissingen moeten maken, aangezien zij nauwelijks ondersteuning kregen vanuit de commandokamer. Een beveiligers vertelt dat hij van zijn plek was gelopen en door mensen werd aangeklampt om te helpen met brandslanghaspel (er kwam

geen water uit). Hij moest toen beslissen of hij ging helpen met de brandbestrijding, of weer terug ging naar zijn collega die nu in zijn eentje tussen tweeduizend supporters stond. Toen hij ondersteuning vroeg bij de commandokamer kreeg hij geen reactie.

Bedrijfshulpverlening is en blijft mensenwerk. Als de beveiligers terug kijken naar de ontruiming constateren zij terecht: "Uiteindelijk heeft iedereen heel goed zijn werk gedaan om iedereen zo snel mogelijk naar buiten te leiden, want dat is goed gelukt. We hebben later ook wel complimenten van het publiek gekregen."

Nazorg

De beveiligers geven aan dat de nazorg voor de hulpverleners zelf ontoereikend is geweest. De beveiligers hebben de behoefte aan een evaluatie met alleen mensen van noord, samen met de andere hulpverleners van de brandweer en de EHBO-ers. Er is behoefte om ervaringen uit te wisselen om zo het plaatje compleet te krijgen. Een beveiligers geeft ook aan dat er op het moment van de brand vanuit de commandokamer niet adequaat is gereageerd, terwijl de beveiligers volledig afhankelijk zijn van de mensen in de commandokamer. Het vertrouwen in het commandoteam is daarmee geschaad.

Conclusies en aanbevelingen

Op de volgende vragen wordt in dit hoofdstuk antwoord gegeven:

- Hoe was de situatie van de bouwkundige brandveiligheid, voor zover die direct betrekking heeft op het incident en het incidentverloop (brandbaarheid stoeltjes, blusmiddelen, evacuatie routes).
- Hoe was het gedrag van publiek en begeleiders (beveiligers / BHV-ers) tijdens het incident.

Ten aanzien van de bouwkundige brandveiligheid

De bouwkundige brandveiligheid voldeed niet meer aan de eisen, die gesteld zijn in de bouwvergunning.

- De lexan-wand (omloop noordtribune) bij G was niet uitgevoerd in overeenstemming met de uitgangspunten van het brandveiligheidsplan, DG-MR, rapport nr. B.2001,0523.14.R001, d.d. 22 februari 2005.
  - De deur kon niet door vluchtende personen worden geopend.
    - De deur is uitgevoerd met een driepunt sluiting en kon slechts worden open gestuurd van uit de commandoruimte.
  - Door de driepunt sluiting kon bij 'grote druk' op de deur de ontsluiting niet plaatsvinden.
    - De sloten komen dan niet vrij en gaan niet open.

Gedurende het incident was de uitgang 2 van de noordtribune niet te gebruiken. In het besprekingsverslag 005, behorende bij het brandveiligheidsplan, DGMR, is dit aan de orde geweest. Daarbij is aangegeven, dat vergrendelde deuren bij calamiteiten, automatisch ontgrendeld moeten worden. De brandweer wijst er op dat hiervoor een sturingsschema moet worden opgesteld.

Conclusie 1.

Door de wijze van uitvoering van de lexan-wand is een onveilige situatie ontstaan met betrekking tot het vluchten bij brand.

- Bij de berekeningen van de rookwarmte afvoer is alleen uitgegaan van een beperkte brand in de verkooppunten gelegen aan de omloop (gesprinklerde ruimte) of een beperkte brand in de omloop (ook gesprinklerd).
  - Omdat de tribunestoeltjes niet onbrandbaar zijn uitgevoerd had eveneens moeten worden gerekend met een brand op de ongesprinklerde tribune. Tijdens de brand bleek dat door de samenstelling van de stoeltjes (kunststof), op de omloop een situatie ontstaat, waarbij niet meer kan worden uitgegaan van een rookvrije ruimte.
  - De natuurlijke RWA zal in die situatie, met een lage rookgastemperatuur, mogelijk niet goed functioneren.

Conclusie 2.

De rookwarmte-afvoerinstallatie heeft door het toepassen van een (te) beperkt aantal scenario's bij het ontwerp, tijdens de brand op de tribune niet gefunctioneerd zoals gesteld in de uitgangspunten van het brandveiligheidsplan van DGMR.

- De uitvoering van de brandhydranten was niet in overeenstemming met de bouwvergunning.
  - de brandhydrant werkte niet vanwege een verkeerd geplaatste klep.¹⁹

Conclusie 3.

Door het niet functioneren van de brandhydrant is mogelijk vertraging opgetreden bij de inzet van de brandweer.¹⁹

- De slanghaspels op de omloop waren uitgevoerd met een elektrisch gestuurde hoofdafsluiter. Door het opendraaien van de afsluiter bij de slanghaspel kwam niet automatisch water in de slang. Door het indrukken van de handbrandmelder zou de hoofdafsluiter moeten openen.
  - Dit elektrische sturing van de hoofdafsluiter functioneerde niet.

Conclusie 4.

Door het niet functioneren van de sturing van de brandslanghaspels kon (door de beveiligers / BHV-ers) geen inzet worden gepleegd op de brandende tribune.

- De op de omloop aanwezige vluchtrouteaanduidingen (transparanten) waren door de groene hoofdkleur van het stadion (soms) moeilijk waar te nemen. Volgens de NEN 6088 wordt de herkenningafstand van een vluchtrouteaanduiding berekend door de hoogte van het beeldkenteken te vermenigvuldigen met een factor 200 voor intern verlichte borden.
  - De aanwezige vluchtrouteaanduidingen waren in de hoogte een breedte niet aangepast aan de grote van het gebouw (lees: zicht afstanden).

¹⁹ Het euvel aan de brandhydrant is inmiddels hersteld (informatie opdrachtgever).

Conclusie 5.

De aanwezige vluchtrouteaanduidingen voldoen niet in alle gevallen aan de zichtbaarheids- en herkenningseisen.

Ten aanzien van de gebruiksveiligheid

Het gebruik van de bouwkundige brandveiligheid had direct invloed op het incident en het incidentenverloop.

- De lexan-wand (omloop noordtribune) bij G was niet uitgevoerd in overeenstemming met de uitgangspunten van het brandveiligheidsplan, DG-MR, rapport nr. B.2001,0523.14.R001, d.d. 22 februari 2005.
  - De deur kon niet door vluchtende personen worden geopend. Hierdoor was gedurende het incident de uitgang 2 van de noordtribune niet te gebruiken.
  - In het besprekingsverslag 005 is deze problematiek behandeld. Daarbij is aangegeven dat vergrendelde deuren bij calamiteiten, automatisch ontgrendeld moeten worden. De brandweer wijst er op dat hierover een sturingsschema moet worden opgesteld.

Conclusie 6.

De instructie van de calamiteitenorganisatie is door de betrokken medewerkers op dit punt niet goed opgevolgd. Hierdoor ontstond een onveilige situatie met betrekking tot het vluchten bij brand.

- De slanghaspels op de omloop waren uitgevoerd met een elektrisch gestuurde hoofdafsluiter. Door het opendraaien van de afsluiter bij de slanghaspel kwam niet automatisch water in de slang. Door het indrukken van de handbrandmelder zou de hoofdafsluiter moeten openen. Doordat de instructie ontbrak op de slanghaspelkast kon ook het publiek (ook bij wel functioneren van de sturing) geen gebruik maken van de haspel.

Conclusie 7.

Door het niet aanbrengen van een instructie op de slanghaspelkast kunnen supporters geen gebruik maken van de aanwezige slanghaspels en daarmee een beginnend brandje blussen.

- Bij de toegang vanuit de noordtribune naar de skyboxen/loungeruimte hangt een vluchtplattegrond, zie foto. Dit plan is niet in overeenstemming met het uitgangspunten van de berekeningen ontvluchtingstijden tribunes, stadion Euroborg Groningen

Conclusie 8.

Door bij het algemene ontruimingsplan uit te gaan van andere uitgangspunten dan in de berekeningen over vluchten (brandveiligheidsplan DGMR), ontstaat een onveilige situatie voor de gebruikers van de noordtribune.

- Enkele buitendeuren (5) van de uitgang 2 en één bij uitgang 1 waren geblokkeerd. Vanwege defecte vastzetinrichtingen (om de deur in geo-

pende stand vast te zetten), konden de deuren niet worden geopend. Volgens de veiligheidscoördinator staan deze deuren voor aanvang van wedstrijd in geopende stand vast met deze vastzetinrichtingen. Door een defect of verkeerd gebruik zakt bij het sluiten van de deur een pen naar beneden waardoor een deur blokkade kan ontstaan

Conclusie 9.

Door defecte vastzetinrichtingen kan een onveilige situatie ontstaan doordat de vluchtdeuren in gesloten stand blokkeren.

- De deuren in uitgang 1 en 2 zijn niet allen voorzien van panieksluiting.

Conclusie 10.

Indien goed onderhoud wordt verricht aan de vastzetinrichtingen en een goed geïnstrueerde calamiteitenorganisatie aanwezig is tijdens gebruik van het stadion kan worden voldaan aan de eis "niet anders gesloten dan".

- Voor en tijdens de wedstrijd was sprake van opslag en gebruik van brandbare goederen op de noordtribune.

Conclusie 11.

Door de opslag en gebruik van brandbare goederen voor en tijdens de wedstrijd werd niet meer voldaan aan het artikel 6.4.1. van de gemeentelijke bouwverordening.

Ten aanzien van menselijk gedrag en de begeleiding van aanwezigen

Conclusie 12.²⁰

Er was geen sprake van paniek. Het grootste deel van de supporters op de noordtribune heeft zeer rustig en beheerst gereageerd.

Conclusie 13.

Het publiek bleef gedurende de gevaarsdreiging in hun rolpatroon van supporter. Mensen hebben zeer grote moeite met het inschatten van de gevaarsdreiging en met het schakelen naar passend gedrag dat afwijkt van het rolpatroon.

Conclusie 14.

De beveiligers werden teruggeworpen op hun eigen intuïtie en kregen nauwelijks ondersteuning van het commandoteam. Door op eigen initiatief te handelen en de kennis en ervaring uit veiligheidstrainingen toe te passen hebben zij de ontruiming adequaat begeleid.

Conclusie 15.

Het vertrouwen van de beveiligers in het commandoteam is geschaad.

Conclusie 16.

De nazorg voor de bedrijfshulpverleners op de noordtribune is ontoereikend

²⁰ Het Auditteam trekt niet geheel dezelfde conclusie, aangezien er bezoekers zijn geweest die wel vonden dat er sprake was van paniek. De oorzaak zit in het verschil in de wetenschappelijke uitleg van het begrip paniek en wat er in spreektaal onder dit begrip wordt verstaan.

geweest. Er is bij de bedrijfshulpverleners behoefte aan het uitwisselen van ervaringen (ook met de brandweer) om het beeld compleet te krijgen.

Conclusie 17.

In totaliteit hebben de brandkenmerken geen sterk positief of negatief effect gehad op de zelfredzaamheid. Twee van de vier aspecten die te maken hebben met de brandkenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. De twee overige aspecten hadden een positief effect.

Conclusie 18.

In totaliteit hebben de gebouwkenmerken een negatief effect gehad op de zelfredzaamheid. Elf van de vijftien aspecten die te maken hebben met de gebouwkenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. Drie aspecten hadden een positief effect en één aspect had geen effect.

Conclusie 19.

In totaliteit hebben de menskenmerken geen sterk negatief of positief effect gehad op de zelfredzaamheid. Zes van de vijftien aspecten die te maken hebben met de menskenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. Vijf aspecten hadden een positief effect en vier aspecten hadden geen effect op de zelfredzaamheid.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van de conclusies doet het NIFV de volgende aanbevelingen.

Conclusie 1. Door de wijze van uitvoering van de lexan-wand is een onveilige situatie ontstaan met betrekking tot het vluchten bij brand.

Aanbeveling 1.

De afsluitingen ten behoeve van security zoals de lexan-wand, zodanig uitvoeren, dat ze in geval van safety onafhankelijk van externen (lees: het commandoteam), hun functie kunnen vervullen, die ze in overeenstemming met de uitgangspunten van de voorschriften voor veilig vluchten moeten bezitten

Conclusie 2. De rookwarmte-afvoerinstallatie heeft door het toepassen van een (te) beperkt aantal scenario's bij het ontwerp, tijdens de brand op de tribune niet gefunctioneerd zoals gesteld in de uitgangspunten van het brandveiligheidsplan van DGMR.

Aanbeveling 2.

Een herberekening maken van de RWA installatie. Hierbij dient tevens te worden beschouwd of bij natuurlijke ventilatie wel in alle gevallen kan worden voldaan aan de uitgangspunten van de berekeningen ontvluchtingtijden tribunes, Stadion Euroborg Groningen, Infra Consult en Engineering, 25-07-2003. De tribune omloop wordt daarin beschouwd als rookvrije ruimte. De eisen waaraan dan moet worden voldaan staan in de toelichting van artikel 2.169 van het Bouwbesluit 2003, te weten:

- b) de stralingsflux mag niet groter zijn dan 1 kW/m^3 ;

- c) de temperatuur mag niet hoger dan 45°C, en
- d) de zichtlengte mag niet kleiner dan 100 m.

Conclusie 3. Door het niet functioneren van de brandhydrant is mogelijk vertraging opgetreden bij de inzet van de brandweer.¹⁹

Aanbeveling 3.

Reparatie van de brandhydrant en een verbeterde test- en controleprocedure tot in stand houden van de prestatie-eisen.¹⁹

Conclusie 4. Door het niet functioneren van de sturing van de brandslanghaspels kon (door de beveiligers / BHV-ers) geen inzet worden gepleegd op de brandende tribune.

Aanbeveling 4.

Reparatie van de sturing. De test- en controleprocedure tot in stand houden van de prestatie-eisen onderdeel te laten zijn van de certificering van de brandmeldinstallatie.

Conclusie 5. De aanwezige vluchtrouteaanduidingen voldoen niet in alle gevallen aan de zichtbaarheids- en herkenningseisen.

Aanbeveling 5.

De aanwezige vluchtrouteaanduidingen controleren en waar nodig aanpassen op de zichtbaarheids- en herkenningseisen.

Conclusie 6. De instructie van de calamiteitenorganisatie is door de betrokken medewerkers op dit punt niet goed opgevolgd. Hierdoor ontstond een onveilige situatie met betrekking tot het vluchten bij brand.

Aanbeveling 6.

De afsluitingen ten behoeve van security zoals de lexan-wand, zodanig uitvoeren dat ze in geval van safety onafhankelijk van (extern van die locatie) hun taak kunnen vervullen, die ze in overeenstemming met de uitgangspunten van de voorschriften voor veilig vluchten moeten bezitten.

Conclusie 7. Door het niet aanbrengen van een instructie op de slanghaspelkast kunnen supporters geen gebruik maken van de aanwezige slanghaspels en daarmee een beginnend brandje blussen.

Aanbeveling 7.

Op de slanghaspel een duidelijke instructie aanbrengen: 'hoe te handelen, zodat de haspel gebruikt kan worden'.

Conclusie 8. Door bij het algemene ontruimingsplan uit te gaan van andere uitgangspunten dan in de berekeningen over vluchten (brandveiligheidsplan DGMR), ontstaat een onveilige situatie voor de gebruikers van de noordtribune.

Aanbeveling 8.

Het ontruimingsplan aanpassen aan het brandveiligheidsplan van de DGMR en de uitgangspunten van de berekeningen ontvluchtingstijden tribunes van Infra Consult en Engineering.

Conclusie 9. Door defecte vastzetinrichtingen kan een onveilige situatie ontstaan doordat de vluchtdeuren in gesloten stand blokkeren.

Aanbeveling 9.

Andere vastzetinrichtingen aanbrengen, die ook bij een defecte inrichting de deur niet kunnen blokkeren.

Conclusie 10. Indien goed onderhoud wordt verricht aan de vastzetinrichtingen en een goed geïnstrueerde calamiteitenorganisatie aanwezig is tijdens gebruik van het stadion kan worden voldaan aan de eis "niet anders gesloten dan".

Aanbeveling 10.

Andere vastzetinrichtingen aanbrengen, die ook bij een defecte inrichting, de deur niet kunnen blokkeren. De deuren voorzien van panieksluiting.

Conclusie 11. Door de opslag en gebruik van brandbare goederen voor en tijdens de wedstrijd werd niet meer voldaan aan het artikel 6.4.1. van de gemeentelijke bouwverordening.

Aanbeveling 11.

Geen brandbare goederen op de tribune toelaten.

Conclusie 12.²⁰ Er was geen sprake van paniek. Het grootste deel van de supporters op de noordtribune heeft zeer rustig en beheerst gereageerd.

Aanbeveling 12.

Wees (richting de media) voorzichtig met het toekennen van de label 'paniek' aan gedragingen die gerelateerd zijn aan een verhoogd stressniveau.

Conclusie 13. Het publiek bleef gedurende de gevaarsdreiging in hun rolpatroon van supporter. Mensen hebben zeer grote moeite met het inschatten van de gevaarsdreiging en met het schakelen naar passend gedrag dat afwijkt van het rolpatroon.

Aanbeveling 13.

De beoordeling van het publiek is te beïnvloeden door duidelijke informatie te geven over de gevaarsdreiging. Zet in op een snelle reactie vanuit de BHV-organisatie om het gedrag van het publiek te sturen en geef via de omroepinstallatie duidelijk aan dat er sprake is van gevaar en dat mensen naar de uitgang moeten gaan.

Conclusie 14. De beveiligers werden teruggeworpen op hun eigen intuïtie en kregen nauwelijks ondersteuning van het commandoteam. Door op eigen initiatief te handelen en de kennis en ervaring uit veiligheidstrainingen toe te passen hebben zij de ontruiming adequaat begeleid.

Aanbeveling 14.

Draag zorg voor een adequate sturing van de noodorganisatie en de technische noodvoorzieningen door het commandoteam.
Zorg verder via opleiding en training dat de communicatie met de commandokamer naar behoren verloopt.

Conclusie 15. Het vertrouwen van de beveiligers in het commandoteam is geschaad.

Aanbeveling 15.

Herstel het vertrouwen in het commandoteam.

Conclusie 16. De nazorg voor de bedrijfshulpverleners op de noordtribune is ontoereikend geweest. Er is bij de bedrijfshulpverleners behoefte aan het uitwisselen van ervaringen (ook met de brandweer) om het beeld compleet te krijgen.

Aanbeveling 16.

Organiseer een bijeenkomst voor de beveiligers van de noordtribune, samen met de andere hulpverleners van de brandweer en de EHBO-ers.

Conclusie 17. In totaliteit hebben de brandkenmerken geen sterk positief of negatief effect gehad op de zelfredzaamheid. Twee van de vier aspecten die te maken hebben met de brandkenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. De twee overige aspecten hadden een positief effect.

Aanbeveling 17.

Breng geen brandgevaarlijke materialen in het gebouw (handhaaf de voorschriften van de gebruiksvergunning).

Conclusie 18. In totaliteit hebben de gebouwkenmerken een negatief effect gehad op de zelfredzaamheid. Elf van de vijftien aspecten die te maken hebben met de gebouwkenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. Drie aspecten hadden een positief effect en één aspect had geen effect.

Aanbeveling 18.

Verbeter de gebouwkenmerken zodat deze een (grotendeels) positief effect hebben op de zelfredzaamheid bij brand.

Conclusie 19. In totaliteit hebben de menskenmerken geen sterk negatief of positief effect gehad op de zelfredzaamheid. Zes van de vijftien aspecten die te maken hebben met de menskenmerken hadden een negatief effect op de zelfredzaamheid bij brand. Vijf aspecten hadden een positief effect en vier aspecten hadden geen effect op de zelfredzaamheid.

Aanbeveling 19.

Verbeter de noodorganisatie (waaronder het commandoteam) zodat deze in

Brand in Euroborg

geval van nood ook volledig en alert is dat adequaat opgetreden kan worden.

NEDERLANDS INSTITUUT
FYSIEKE VEILIGHEID *Nibru*

Literatuurlijst

- Brandbeveiliging Voetbalstadions. Brandveiligheidseisen met betrekking tot toeschouwers accommodaties, Inspectie voor het Brandweerwezen, januari 1986.
- Zelfredzaamheid bij brand: Kritische factoren voor het veilig vluchten uit gebouwen, M. Kobes, Boom Uitgevers, Den Haag 2008.
- Gebruiksvergunning Euroborg, d.d. 8 november 2006 (aanvulling).
- Bouwvergunning Euroborg, gemeente Groningen, 15 december 2003.
- Bouwverordening gemeente Groningen.
- Keuringsrapport stadionstoelen Euroborg 2005-CvB-R0251, TNO, juli 2005.
- Behoeft- en haalbaarheidsanalyse van multifunctionele voetbalstadions in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, KPMG Advisory, Business Performance Services, augustus 2007.
- Berekeningen ontvluchtingtijden tribunes, Stadion Euroborg Groningen, Infra Consult en Engineering, 25-07-2003.
- Brandveiligheidsplan DO, kerngebouw Stadion Euroborg Groningen, DG-MR, 25 juni 2003.
- Update van het brandveiligheidsplan, DGMR, nr. B.2001,0523.14.R001, d.d. 22 februari 2005.
- Bedrijfshulpverleningplan deel II, FC Groningen (ongedateerd).
- Basisdocument brandbeveiliging Euroborg, nr. 16840.739.161, d.d. 3 augustus 2006.
- PvE sprinklerinstallatie nr. 16840.710.016, d.d. 18 juli 2002.
- PvE rookwarmte afvoer installatie E12013, d.d. 28-07-2005.

Onderstaande is een uittreksel van: *'Behoeft- en haalbaarheidsanalyse van multifunctionele voetbalstadions in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest'*, KPMG Advisory, Business Performance Services, augustus 2007

FC Groningen: De Euroborg

Technische gegevens van het stadion

Het stadion bestaat uit twee ringen en biedt plaats aan circa 20.000 toeschouwers. De ingangen van het stadion situeren zich tussen de twee ringen waardoor een esplanade is ontstaan waar tal van horeca- en catering-faciliteiten, de sanitaire installaties alsook de ingangen van de kantoren zich bevinden.

Het voldoet aan de meest modernste normen waaraan voldaan kan worden, biedt alle comfort en beschikt over de allernieuwste technieken. De tribunes bevinden zich dicht bij het veld zodat de zichtbaarheid in alle opzichten optimaal is. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door het ontbreken van hekken. FC Groningen verhuisde tijdens de winterstop van het seizoen 2006-2007 naar het nieuwe complex.

Financieringsstructuur

De totale kosten van het stadionproject bedragen ongeveer 45 miljoen Euro. Dit werd grotendeels gefinancierd door stad en provincie (8 mio subsidie en 16 mio aan leningen) de overige middelen werden verkregen door de verhuur en de verkoop van kantoren.

De voetbalclub FC Groningen is huurder van het stadion en betaalt hiervoor jaarlijks 1,5 miljoen euro (dit bedrag vertegenwoordigt de huisvestings- en organisatiekosten) aan de nv Euroborg, het consortium van eigenaars bestaande uit de gemeente Groningen en 4 ontwikkelingsmaatschappijen. Gezien de gemeente Groningen zich in dienst van FC Groningen financieel zwaar engageerde om dit project van de grond te krijgen, heeft de gemeente het recht om in te grijpen in de begroting van de voetbalclub indien die de afbetalingen aan het consortium niet kan nakomen.

Ter informatie: de ontwikkeling van het Europark wordt mede gefinancierd door de Europese Gemeenschap en het Samenwerkingsverband Noord-Nederland.

Organisatorische en operationele kenmerken

Euroborg is eigendom van de nv Euroborg. Deze bestaat uit de gemeente Groningen en 4 ontwikkelingsmaatschappijen. De gemeente levert een groot gedeelte van facilitaire diensten en middelen die welke door de gemeenschap van gebruikers deels vergoed worden.

Alle operationele kosten, eigen aan de exploitatie van het stadion, de supermarkt, de kantoren enz, worden gedragen door de individuele gebruiker. De gemeente is tevens verantwoordelijk voor het dagdagelijkse management van het Europapark en Euroborg.

Bijlage 2 Feitenrelaas menselijk gedrag

Onderstaand feitenrelaas is gedestilleerd uit beeld- en geluidmateriaal (onder andere interviews) ontvangen van RTV Noord.

Interviews met supporters, uitgezonden tijdens de live-uitzending tussen 15:00u en 16:00u door Radio Noord.

De verslaggever (R1: Goos de Boer) geeft aan dat publiek buiten voor het stadion rustig en gelaten reageert. Op dat moment is de noordtribune ontruimd en is nog niet duidelijk of de wedstrijd wel of niet door zal gaan.

Interview met supporter (S1) van vak B (achter doel):

S1: Er was heel veel paniek, iedereen vloog over de stoelen heen. Op een gegeven moment zei iemand "rennen" en toen ging iedereen met een behoorlijk tempo omhoog.

R1: Heeft u gezien hoe het gebeurde, of was er opeens brand ofzo?

S1: Ja, ik heb verder niks gezien.

Ik ben behoorlijk geschrokken. Mijn zoon zat vlak achter het doel en dan is er ook paniek natuurlijk van hoe komt hij er uit. Maar dat is gelukkig goed afgelopen. Ik heb hem vlak achter het stadion weer terug gevonden. Ik heb geen zin om nog naar de wedstrijd te kijken. Mijn eerste reactie is om direct naar huis te gaan (maar staat dus nog wel voor stadion te wachten).

R1: Maar staat hier nu toch hè, u had allang in de auto kunnen zitten.

S1: Ja, dat klopt, maar mijn vrouw zit aan de andere kant van het stadion, dus ik moet nu wachten op haar.

R1: heeft u nog contact met haar gehad, wat ik kon zelf op geen enkele manier bellen in het begin

S1: In het begin niet, maar op den duur, na tien minuten wel.

R1: En met haar gaat ook alles goed?

S1: Ja gelukkig wel.

R1: Zat u ook aan deze kant (noordtribune)

S2: Ja

R1: Dus u moest ook redelijk rennen?

S2: Ja, op den duur wel ja. Witte rook kwam er op den duur en toen moesten we wel heel snel naar boven, eruit.

R1 En paniek, mensen duwen, of viel dat mee?

S2: Nou, dat vond ik op zich wel meevallen.

R1: Meneer, weet u al of er weer gevoetbald wordt?

S3: Nou, ik had gehoord dat de wedstrijd wel door zal gaan

R1: Gaat u nog die kant op, want de lol is er wel van af hè?

S3: Nee, we komen voor de wedstrijd, dus we gaan er gewoon voor.

R: Hoe dan ook. Aan welke kant zat u? Zat u aan deze kant (noordtribune)?

S3: Ja, ik zat aan deze kant.

(...)

R1: Was u geschrokken? Moest u rennen?

S3: Jazeker ben ik geschrokken en ik moet ook wel toegeven dat de nooduitgangen ook niet allemaal precies in orde was, dus dat was ook een fout.

R1: De nooduitgangen waren dicht?

S3: Ja, de mensen konden niet snel genoeg weggkomen daardoor.

R1: Dat heeft u kunnen constateren?

S3: Ja, dat hoorde je duidelijk bij mensen, dat die vastzaten dus ook.

Brand in Euroborg

Bij de nooduitgangen.

R1: Wat ik zie gebeuren is dat iedereen richting ingang gaat, en volgens mij het stadion weer in gaat. Vakken Y en Z zie ik hier. Jongens, het gaat weer beginnen hè?

S4: Ja gelukkig wel.

R1: Heb je er nog wel zin in dan?

S4: Jawel, zeker. We gaan de overwinning tegemoet.

De verslaggever loopt met stroom mensen mee terug het stadion in, naar de tribune van de Z-side. Het stinkt, het gras achter het doel is zwart en er ligt veel rotzooi tussen. Een paar stoeltjes zijn verbrand.

R1: Ik loop naar beneden om een beetje bij de Z-side te komen, want zij staan er gewoon weer.... te hossen en het lijkt alsof er niets gebeurd is. Ze staan er allemaal weer en ze zijn allemaal weer aan het zingen.

R2 (in studio): Je loopt nu natuurlijk wel het risico dat er weer een akkefietje plaats vindt, of niet?

R1: Ja, je mag toch hopen dat mensen geschrokken zijn en dat mensen nu wel in de gaten hebben dat het bittere ernst is.

R1: Meneer is uw stoeltje nog schoon trouwens?

S5: Nou, niet schoon, ik zou 'm eerst schoon moeten maken, want zo gaat het niet.

R1: Nee, want ik zie.. dat is gewoon as allemaal hè?

S5: Ja, het is ontzettend jammer allemaal hè, dat dit moest gebeuren, maar ook wel een beetje voorspelbaar hè. Hoe kun je als organisatie nou toiletpapier neerleggen? Dan kun je dit verwachten. Bovendien hebben ze zelf aangegeven dat er mogelijk met vuur kan worden gespeeld en dan krijg je van dit soort reacties natuurlijk.

R1: Want hoeveel lag hier, dat moet wel veel zien, ik heb het van de andere kant gezien, maar..

S5: ..zeker honderden rollen! Honderden rollen. En er kwam een gigantische vuurmassa deze kant op. Dus het was hollen. Ik heb die kleine jongen bij me, dus het was inpakken en wegwezen.

R1: Ben je geschrokken?

S6: Een klein beetje.

R1: Ja, en nu wordt er toch gevoetbald hè.

S6: Ja (stem klinkt enthousiast)

R1: Nou, ga toch maar juichen hè, dat moet toch maar hè

S6: Ja (stem klinkt enthousiast)

R1: En deze meneer, 'fuck Ajax ' staat er op zijn t-shirt.

S7: Het was heftig. Ik zat vooraan. Het brandde op het veld. Op zich was daar nog niks aan de hand, dat was goed onder controle, kleine vuurtjes overal. Op een gegeven moment, die rollen gingen vanuit het publiek...

R1: .. er gaat weer een rol trouwens...

S7: uhm nou, ze steken 'm niet in de brand

R1: Het was de laatste zeker.

S7: Ja. En het ging zo hard, het was een sliert van vuur. En iedereen weg, ik kon gewoon niet weg (stem klinkt opgewonden). Ik ging naar de rechterkant toe, en dan ga je omhoog om zuurstof te krijgen... en echt, ik heb kinderen gezien, kinderen bij hun vader op de arm. Ik heb wel eens films gezien, rampenfilms, nou dit was net zo erg (stem slaat over), ik vind het echt heel erg.

R1: Hé, maar er wordt wel weer gevoetbald zo.

S7: Ja. Gewoon belachelijk. Ik heb er geen zin meer in (stem slaat over).

R1: Wat doet u hier nog dan?

S7: Ja, ik heb een eigen website met FC Groningen foto's maar ik heb er eigenlijk geen zin meer in. Ik vind het echt niet normaal (stem klinkt geëmotioneerd).

Nadat bericht kwam dat wedstrijd niet doorging.

R3 (Richard Klunder): Meneer, u gaat weer naar huis?

S8: Ja ik ga weer terug naar huis, ik heb het wel gezien. Volgens mij gaat het ook niet meer door, in ieder geval niet in het vak waar ik zat, want daar was een uh brandje (nadruk op brandje). Nou dat is uit de hand gelopen (praat rustig en langzaam) er was veel te veel papier, de boel in de brand, stoeltjes erbij in de brand... afgelopen.

R3: Hoe is het precies begonnen, hebt u dat kunnen zien?

S8: Nou, in het begin een klein brandje en toen werd er wat.. uhh.. iedereen had geloof ik aan die zuid, of wat is het, die noordkant van de tribune lagen per stoeltje geloof ik drie closetrollen om sfeer te maken. Nou die gingen van te voren al naar beneden. Dus dan moet je je voorstellen dan is het hele vak al bezaaid met uitgerolde closetrollen. Dan wordt er ergens.. een brandje ontstaat, en dan uhh, ja, dan gaat het heel snel.

R3: Ja, want was dit nu echt bewust? Wat is uw eigen indruk? Of is het een ongeluk geweest? Je moet natuurlijk sowieso niet met vuur gaan zitten spelen daar...

S8: Nee, precies, maar dit is natuurlijk begonnen als een geintje en het is volkomen uit de hand gelopen en ook nog heel gevaarlijk uit de hand gelopen...

R3: Ja? Want wat hebt u verder gezien dan?

S8: Nou, er waren mensen.. en dat komt niet alleen van die brand, van dat papier, maar stoeltjes, er kwam heel veel rook vrij en dampen en dus zijn er ook wel metershoge vlammen die sloegen daar van de tribune af dus.

R3: En daar stond u vlakbij?

S8: Nou, ja, ik stond er een metertje of 10 vanaf, maar je ziet wel dat het uit de hand loopt.

R3: Heb u ook mensen onwel zien worden? Want er zijn een paar mensen weggebracht.

S8: Ja er zijn wat mensen weggebracht, ja en ook kleine kinderen, dat is natuurlijk ook vreselijk. Ja, wat moet je er van zeggen als je dat ziet, het is heel erg. En ja, je kunt ook bijna geen adem meer halen in die rook, die wind stond net in de hoek waar de uitgang is, zeg maar, dus daar verzamelde zich allerlei kleine stofdeeltjes en vieze rook dus daar werd je ook weggestuurd. Dat hebben ze keurig gedaan. Gewoon gelijk het stadion uit. Ook geen paniek uitgebroken, had ik het idee. Het ging nog wel goed, maar je zag al wel dat het heel snel kan gaan.

R3: Ja maar heeft u zich er niet over verbaasd dat er geen poederblussers of brandblussers in de buurt waren? Dat heeft tamelijk lang geduurd heb ik begrepen.

S8: Ja, ze begonnen met een emmertje de boel te blussen, maar dat is natuurlijk ook moeilijk om te voorzien allemaal. Want op een gegeven moment werd het papier op een hoop bij elkaar geveegd en als daar de brand in gaat, ja, dan gaat het weer extra hard. Dan begint het met een emmertje, en op den duur wel een brandblusser erbij maar die waren op het veld en niet zozeer op het gedeelte van waar de mensen staan. Dus daar werd op een gegeven moment, eerst was het beneden achter het goal zeg maar, op het gras waren de brandjes, dat was niet zo gevaarlijk, behalve dan de

Brand in Euroborg

rook, maar daarna begon het ook op de tribunes zelf onderaan.

En daar waren ook geen brandblussers of water aanwezig.

R3: Je hebt het wel gezien in ieder geval.

S8: Ja, ik heb het wel even gezien.

In stadion. Hans Nijland kondigt aan dat er overleg tussen beide coaches is geweest. Op de achtergrond hoor je spreekkoren roepen: "Voetballen! Voetballen! Voetballen!". Dan wordt gezegd dat de wedstrijd niet door zal gaan. Vanuit het publiek komt luid boegeroep en gefluit.

Interviews met supporters, uitgezonden tijdens de live-uitzending tussen 16:00u en 17:00u door Radio Noord.

R1: Meneer, dit was een heel bijzondere middag in de Euroborg hè?

S9: Ja triest, in triest.

R: Dit verwacht je niet hè?

S9: Nee, maar ik begrijp niet waarom ze ons allemaal weer naar binnen lieten.

(..)

R1: U dacht niet, toen het gebeurd was, ik ga direct naar huis toe?

S9: Mwoh, bijna wel ja. Ja, ik vind het ook beter dat ze het aflasten. Ik vind met zulke omstandigheden moet je een wedstrijd niet door laten gaan.

R1: Meneer, dit was een heel bijzondere middag in de Euroborg hè?

S10: Dat mag u wel stellen ja. Ja, dit heb ik nog nooit meegemaakt.

R1: Waar zat u?

S10: Ik zat boven, in AA. Zeg maar onder het vuur.

R1: Onder het vuur. En hoe ging het daar? Was er paniek?

S10: Dat viel in het begin wel mee, wel dat er op een gegeven moment door heftige rookontwikkeling dat de mensen inderdaad wel zoiets hadden van 'nu wordt het wel heel erg'. Nou en toen zag je ook mensen heel langzaam richting de uitgang gaan. Maar nee, op zich viel het wel mee, het was vrij normaal.

R1: Want iemand zei ook tegen mij zonet, die deuren van AA, die uitgang dus, die waren dicht, die nooddeuren. Heeft u daar iets van gemerkt?

S10: Nou, toen ik bij de nooduitgang was toen niet meer, toen was hij wel open, maar het was wel zo dat de trap naar beneden zeg maar, die stond helemaal vol, was helemaal geblokkeerd. En toen werden we inderdaad doorverwezen om via de nooduitgang te gaan, dus, daar waren we wel erg blij mee want, ja, de rook werd heftig.

(...)

R1: Een deel van het publiek, een heel klein deel van het publiek veroorzaakte problemen natuurlijk.

S10: Ah, dat moet nog blijken natuurlijk. Het kan meerdere oorzaken hebben. Ik heb inderdaad gehoord dat iemand een brandende wc-rol gegooit heeft, maar ik heb begrepen het kan ook een sigaret zijn geweest, dat iemand zijn sigaret weg schiet. Maar goed, ik denk dat het sowieso heel belangrijk is dat ook FC Groningen bij zichzelf gaat kijken, dat een heel klein brandje dit als oorzaak kan hebben.

R1: Het had eerder in de kiem gesmoord moeten worden, maar achteraf is het altijd makkelijk praten hè.

S10: Ach, natuurlijk is het achteraf makkelijk praten, maar goed, als je zo'n sfeeractie toelaat, met zoveel wc-rollen, ja, dan kun je verwachten, dan moet je in principe aannemen dat er een kans bestaat dat er een brandje van komt. Dan moet je inderdaad ervoor zorgen dat er overal

Brand in Euroborg

brandblussers staan, overal waterslangen, noem maar op, een paar emmers water.

R1: Het was allemaal niks hè?

S10: Er is wel wat geweest, maar allemaal veel te laat. De brand was al dusdanig ver, dat er een paar mensen aankomen met een brandblusser, dan voor die mensen nog helaas ook nog de verkeerde kant op gaan.

R1: Meer richting publiek zeg maar:

S10: Nou, ze bliezen meer richting publiek en op die locatie waar geen publiek meer was had je nog wel de wc-rollen van daar voor, dus ja, dat ging dan door, dus toen was het te laat.

R2 (studio): Anja Otto zat op de tribune (...) We hebben gehoord dat het lastig was het vak uit te komen.

R4 (Anja Otto): Ja, er is maar één uitgang. Je kunt als het ware geen kant op. En dan kun je voorstellen als er brand is er paniek uitbreekt en dat is vanmiddag ook wel gebeurd. En boven hing zo'n groot spandoek, dat is uiteindelijk ook, ja, dat wil wel smeulen zeg maar, branden niet echt, maar smeulen, ja dat bestaat uit een groot gedeelte uit PVC en dat zorgt voor die schadelijke gassen en rook waar iedereen last van had.

R2: Ja en die plastic stoeltjes dat wil natuurlijk ook wel smelten.

R4: Ja en dan is de chaos compleet.

R2: We hoorden ook dat het blussen van die brand traag op gang kwam.

R4: Ja, er kwam geen water uit.

R2: Waar uit?

R4: Uit de brandslangen. Ze hebben op een gegeven moment twee van die brandslangen ergens vandaan gerold, ik kon niet zien waar, want ja, er gebeurt genoeg natuurlijk, iedereen rent en iedereen probeert zo snel mogelijk het vak uit te komen, maar er kwam geen water uit.

Bij het stadion.

R1: De terugtocht naar huis verloopt allemaal heel rustig. Je zou bijna zeggen Groningen heeft verloren met 2-0 en iedereen gaat rustig naar huis toe. Want zo ziet het er hier althans zo uit. Rijen auto's, ik merk wel dat er wat gevolgen voor het verkeer zijn, want mensen die normaal richting A7 gaan, die hebben nu een probleem, die moeten nu een uitweg gaan vinden, en ja, dat lijkt me wat lastig in dit geval, maar goed als ik zo zie gaan ze allemaal de andere kant op richting stad zeg maar. (...) Als ik zo naar de koppies kijk, ja iedereen heeft het koppie toch een beetje naar beneden. Meneer, het was wel heel bijzonder vanmiddag hè?

S11: Uh, ja, dat kun je wel stellen ja, haha. We zeiden al dat het een 0-0 wedstrijd is terwijl er toch een doel toch flink onder vuur is genomen vanmiddag.

R1: Geen doelpunt gezien hè?

S11: Nee, geen doelpunt gezien. Daar kom je dan voor uit het westen helemaal.

R: Waar kwam u vandaan?

S11: Ik kom uit Oegstgeest, zeg maar Leiden, en speciaal voor deze wedstrijd.

R1: Ajax supporter?

S11: Ja, hahaha.

(....)

S11: We zaten er bovenop. Er is natuurlijk enorm knullig mee om gegaan, met die wc-rollen. Ik heb het zien gebeuren. Dat mensen één brandend wc-rolletje op een hoop vegen en dat vat vlam en ze stonden daar met een paar emmertjes... nou, da's ongelooflijk kneuterig.

Brand in Euroborg

R1: Dat heeft u verbaasd?

S11: Dat heeft me er verbaasd ja. Maar het is denk ik wel weer heel erg leerzaam.

R1: In welke zin? Want dit zal toch niet weer gebeuren hopen we dan?

S12: Nee, maar als het wel gebeurt denk ik dat er heel wat adequater op gereageerd zal worden dan nu is gedaan.

R1: Want u heeft zich er ook over verbaasd over hoe er werd ingegrepen, of liever, hoe er niet werd ingegrepen?

S12: Er werd eigenlijk gewoon niet ingegrepen op dat hele kleine brandje dat er gewoon maar bleef branden en er werd in feite gewoon niet of nauwelijks op gereageerd. En wat er gedaan werd was eigenlijk ook niet goed, want mensen zaten de zaak op een hoop te vegen, toen kwam de wind er onder en toen verspreidde het vuur zich veel sneller. En tegen die tijd kwamen er een paar emmertjes aan, maar ja, dat was steeds maar weer achter de feiten aan lopen. En op het moment dat er echt adequaat gereageerd had moeten worden, met een brandslang, toen die er uiteindelijk was, was er geen waterdruk.

S11: Echt ongelooflijk.

R1: O, dat gebeurde ook nog?

S11: Ja, haha, dat was ook nog het geval. Ze hebben er een hele poos gestaan met, inderdaad, met brandslangen waar niets uit kwam, dus ja, knulligheid troef, ja.

R1: Want de aanleiding is dus heel weinig zegt u?

S12: De aanleiding is gewoon één malloot die een brandend rolletje van de tribune naar beneden gooit en tussen duizend man zal er altijd wel één malloot zijn die dat een keertje in zijn hoofd haalt. En dan kun je wel zeggen, natuurlijk is dat wel de oorzaak, maar uiteindelijk vind ik zelf dat met de manier waarop met dat ene brandende rolletje is omgegaan, dat dat uiteindelijk de hoofdoorzaak is van het feit dat we hier nu buiten staan met jou te praten in plaats van dat we gewoon gezellig genieten van de wedstrijd.

R1: U komt voorlopig niet meer in de Euroborg denk ik?

S11: O jawel, ik ben hier met mijn lieve neef en ik kwam vroeger altijd naar Groningen-Ajax, en dat is er een poos niet van gekomen, maar ik dacht bij deze gelegenheid, de laatste wedstrijd van Groningen thuis, dat lijkt me erg leuk.

Interview door NIFV met 4 beveiligers van FC Groningen.

De beveiligers waren op het moment van het incident aanwezig op de omloop, bij de lexan-wand noord/oost (in vak noord) op de benedenring, bij de lexan-wand noord/oost (in vak noord) op de bovenring en in het midden op de bovenring.

De beveiligers waren vooraf niet op de hoogte van de sfeeractie en werden bij aanvang van de werkzaamheden over de sfeeractie geïnformeerd. Per stoeltje lagen drie wc-rollen klaar en er hingen A4-tjes met aanwijzingen, bijvoorbeeld dat je voorzichtig moest zijn met vuur. Toen flitste het wel door het hoofd van de beveiligers dat het misschien wel fout kon gaan, maar de indruk was niet zo sterk dat ze er van uit gingen dat er echt iets mis zou gaan. De bedoeling was dat de wc-rollen bij de opkomst van de spelers gegooid zou worden. Maar tijdens de warming-up werden de eerste wc-rollen al naar beneden gegooid. Na de warming-up gingen de spelers terug naar de spelersruimten en op dat moment lag al veel papier op het veld. Toen ontstonden ook de eerste brandjes. Er werden toen pogingen gedaan om de brandjes te blussen. De vraag rees op dat moment bij één van de beveiligers of het wel ging lukken om de brandjes uit te krijgen. Hoewel de beveiligers dit op het moment zelf niet had meegekregen, hoorde de beveiligers achteraf dat de spelers al het veld op waren gekomen toen er de mensen op het veld nog bezig waren met het blussen van de brandjes. De spelers hadden volgens de beveiligers achteraf gezien niet het veld opgestuurd moeten worden. Bij de opkomst van de spelers werden namelijk heel veel wc-rollen naar beneden gegooid. De rollen vielen op de nog brandende uitgerolde rollen op het veld en daarmee werd het vuur aangewakkerd. Op het moment dat de vele wc-rollen werden gegooid bekeek bij de beveiligers op de benedenring het gevoel dat het mis zou gaan. Toen hebben de beveiligers op de omloop direct de deuren (naar buiten) opengezet en de (drang)hekken weggehaald.

In het begin kwamen reacties van het publiek dat het allemaal wel meeviel. Dit gedrag hebben de beveiligers eigenlijk tot het laatst toe (moment van hevige rookontwikkeling) waargenomen bij het publiek. Er is via de luidsprekers omgeroepen dat de mensen het stadion moesten verlaten. Op dat moment begonnen de eerste mensen wel al met lopen. Ook mensen die kortademig waren en mensen met kinderen zijn al in het begin weggegaan. Toch bleven veel mensen voorin, vlak bij het vuur, gewoon staan kijken naar de brandjes. Die hadden in het begin nog niet het gevoel dat ze moesten vluchten.

De rook die in het begin van het brandende papier af kwam was volgens de beveiligers redelijk te hebben. Pas toen de stoeltjes in brand gingen, toen werd de rook als gevaarlijk en benauwend ervaren. Op de trappen tussen de vakken (benedenring) lag het papier van de wc-rollen en op de stoeltjes lagen her en der jassen en tassen van het publiek. Door de wind, die richting de tribune waaide, kwamen brandende papiersnippers terecht op het papier en de spullen die op de tribune lagen. En toen ging de brandontwikkeling heel snel.

Brand in Euroborg

De mensen op de benedenring hadden niet snel de indruk dat het gevaarlijk was. "De mensen waren heel erg rustig. Ik las in de krant: er was sprake van chaos en paniek. En ik dacht: dit kan niet waar zijn! Op een gegeven moment stond ik in de rook en ik heb mensen echt moeten aanmoedigen om weg te gaan. Ik zei: kom op, jullie moeten eruit! Ik was bang dat ik ze er niet allemaal op tijd eruit kon krijgen. Ze waren echt heel rustig."

"Een heleboel mensen die op de benedenring zaten wilden helemaal niet naar buiten omdat ze bang waren dat ze later het stadion niet meer in konden komen. Ze wilden per se de wedstrijd Groningen-Ajax zien, koste wat het kost."

Op de bovenring is tot drie keer via de portofoon gevraagd wat de bedoeling was. Er kwam geen reactie. Toen er het bericht 'portostilte' kwam heeft de beveiliging op eigen initiatief de deur in de lexan-wand geopend. De mensen op de bovenring liepen toen heel rustig weg. Slechts vier of vijf mensen probeerden via het hek weer terug te komen en begonnen de beveiliging te bedreigen met teksten zoals "Je kan me de boom in, als je zo door gaat heb je een probleem met ons!" Dit gebeurde nog op het moment dat de beveiliging de inschatting maakte dat het te heet werd op de bovenring. De beveiliging had geen zicht op de brand zelf, maar zag dat de confetti en de slierten wc-papier die door de supporters naar beneden werd gegooid direct daarna brandend terug de bovenring opkwam. De beveiliging zegt: "Ik dacht toen: dit gaat helemaal niet goed! Ik kreeg het op mijn jas en het begon te smeulen." Dit gebeurde ook in het midden van de bovenring: "Er werden wc-rollen naar beneden gegooid, zo in een lange sliert, en die kwam net zo hard weer brandend terug. De mensen kregen stukjes brandend papier op het gezicht en op de jas. Toen dacht ik: dit kan niet, we moeten hier weg. En de mensen liepen zó gemoedelijk weg. Er werd niet getrokken, niet geduwd."

"Pas toen de brand de tribune op kwam beseftte het publiek dat er echt iets aan de hand was. Toen zag je ook de mensen over de stoeltjes springen en het veld op gaan."

"Er waren ook mensen, vooral van de harde kern, die op de tribune wilden blijven zitten. Als je dan als ouder met je kind daartussen zit kun je eigenlijk gaan kant op. Je kunt dan alleen nog maar naar boven door over de stoeltjes naar boven te klimmen."

"Ik liep van DD naar de verste trap (naar beneden), want de eerste trap (vlakbij de ingang) was door de rook niet meer toegankelijk. Daar heb ik bijna 15 minuten over gedaan. Toen ik daar aankwam, stonden de mensen rustig voor de ingang naar het trappenhuis te wachten, de trap was leeg. Ik vroeg: waarom lopen jullie niet door? De mensen zeiden: er komt rook van beneden! Ik zag wel iets rook, maar de rook was niet zo erg dat je niet meer naar beneden kon lopen! Ik zei: nu gaat iedereen naar beneden, want het is veilig! Toen begonnen de mensen pas met lopen. Pas op dat moment ging beneden ook de lexan-wand (naar oost) open." De lexan-wand is pas geopend toen de brand al was geblust.

"Toen ik van de bovenring via het trappenhuis naar beneden was gelopen om te kijken of het veilig was, werd ik beneden op de omloop door het publiek vastgepakt. Ze zeiden: kom, je moet helpen want we hebben geen druk op de brandslanghaspel. Ik moest toen een moeilijke overweging maken. Ik

heb boven een collega staan die ik moet helpen, hij staat daar alleen tussen ongeveer tweeduizend man. Ga ik terug om hem te helpen of ga ik blussen? Ik heb toen wel acht keer via de porto gevraagd: waarom staat er geen druk op de leiding? Ik heb geen reactie terug gehad!" De beveiligers wisten hoe het systeem voor de brandslanghaspels werkt. Als de knop naast de haspel (handbrandmelder) wordt ingedrukt zou er automatisch druk op de leiding moeten komen. Op het moment van het incident is niet gekozen om tribune noord op een apart portokanaal te zetten. De andere tribunes vroegen ook om aandacht bij de commandokamer. Volgens de beveiligers had noord op een apart kanaal gezet moeten worden. Dit zou volgens het draaiboek moeten.

"Op de bovenring ging de ontruiming langzaam en geleidelijk. Het looppad is heel smal en iedereen moet door een deur in de lexan-wand naar de oosttribune. Er was geen paniek en iedereen schuifelde heel langzaam richting de oosttribune. Er was geen geduw. Er zaten ook kinderen tussen. Er was eigenlijk niks aan de hand. Het was bij wijze van spreken een 'droomontruiming'. Zo af en toe kwam er wel een bedreiging vanuit het publiek, maar dat kun je beter hebben dan paniek!"

"Bij AA wilde de deur 'zogenaamd' niet open. De deur is met één druk op de knop te openen. Maar mijn collega had al zes keer via de porto gevraagd om de deur te openen. Er is toen iemand over de wand geklommen en heeft de deur van de andere kant open gemaakt." De deur in de lexan-wand is maar vanaf één zijde met een deurkruk te openen. De portoplaatsen waren op het moment van de brand niet aan de zijde waar de deur met de deurkruk te openen is. Er was al eerder tijdens een oefening naar voren gekomen dat er problemen waren met die deur. Toen bleek dat er een minuut vertraging op zit. Volgens de beveiligers had vanuit de commandopost binnen die minuut direct gereageerd kunnen worden door op een knop te drukken, zodat de deur niet pas na een minuut maar al direct open gaat. Dat is toen niet gebeurd. Na het incident staat nu ook aan de andere kant van de deur een beveiligers.

"Toen ik de brand zag was mijn eerste reactie: de mensen moeten eruit. Het gaat zo snel allemaal. Wat ik het enge vond was dat ik door de rook niets meer zag. Daar sta je helemaal niet bij stil. Ik heb het draaiboek (draaiboek EK) wel gelezen en in mijn hoofd en we hebben het ook wel geoefend, maar je hebt er niets aan als je niets meer ziet. Want je kunt wel een heel dik draaiboek maken, maar als je door de rook niets meer ziet, kun je ook niemand meer aansturen. Gelukkig had ik binnen vijf minuten al iedereen (van de beveiligers) op positie, want je kon alleen de mensen dichtbij je goed zien. Van het portofoonverkeer heb ik toen maar weinig meegekregen."

"Ik stond bovenin en kon in eerste instantie de brand niet zien. Ik weet nog goed toen ik de brand voor het eerst zag. Toen schoot door mijn hoofd: had ik maar iemand bij mij staan. Want als er iets gebeurt, dan moet die deur open en dan sta je daar maar met één man te knoeien. En net op het moment dat ik het dacht, gebeurde het ook."

"Mijn grootste schrik was toen ik dacht als laatste van de sector te gaan. Beveiligers hadden gezegd dat het boven leeg was. De brandweermannen waren bezig met blussen. Toen kwam een brandweerman naar me toe en hij vroeg: heb jij een sleutel van de lexan-wand? Ik zei: nee, hoezo? Hij zei: er

Brand in Euroborg

staan nog mensen voor. Ik schrok en dacht: het kan toch niet waar zijn dat die deur dicht gebleven is!"

NEDERLANDS INSTITUUT
FYSIEKE VEILIGHEID Nibra

"Er waren beneden mensen die naar me toekwamen en zeiden: ik heb ook BHV, kan ik helpen. Of iemand die zei: laat me je helpen, ik ben van de vrijwillige brandweer. Toen de brandweer kwam heeft het publiek nog geholpen om de brandslangen langs de stoeltjes te leggen."

"Mensen reageren heel verschillend. Toen ik bovenin de opdracht kreeg om te ontruimen, kreeg ik het niet voor elkaar om ze weg te krijgen. Er was toen ook nog niet zo veel rook. Op dat moment was de brandweer beneden al bezig met blussen. We stonden met een ketting van tien beveiligers om de mensen bij de rook weg te houden, maar iedereen drukte terug. De mensen wilden terug naar hun plaats want hun spullen lagen er nog. Er was één man die glipte ertussendoor en ging op de stoelen staan. Hij schreeuwde: ik wil de wedstrijd zien! Hij bedreigde mij. Ik dacht: laat maar gaan, hier doe ik niks tegen. Ik denk er soms nog wel eens aan, ik zie hem nog lopen en denk dan: och jongen...."

"Tijdens de ontruiming op het eind zijn mensen in paniek de toiletten opgegaan om de drukte te vermijden. Dit waren vooral mensen met kleine kinderen. Normaal gesproken hebben supporters er wel respect voor, maar nu was het toch meer je eigen hachje eerst."

"In een later stadium waren er ook kinderen die hun ouders kwijt waren. Ik wist niet waar ik die kinderen naar toe moest brengen zodat ouders ze weer op konden halen. Er was vooraf geen verzamelplaats hiervoor afgesproken."

"De enige paniek die ik bij het publiek gevoeld heb was achteraf, toen we buiten waren en ouders hun kinderen of mensen hun persoonlijke spullen kwijt waren. Toen ik buiten was voelde ik ook de verslagenheid van de mensen. Pas toen beseften mensen wat er gebeurd was. Dat hebben ze tot het laatste toe uitgesteld."

Voordat de wedstrijd begint worden de mensen die de noordtribune opkomen gefouilleerd. Hiervoor zijn beveiligers bij de ingang nodig die later een taak hebben op de tribune zelf. Deze procedure van fouilleren gaat soms wel tot tien minuten na de aanvang van de wedstrijd door. De brand ontstond op het moment dat er nog publiek binnenkwam en de beveiligers nog verdeeld moesten worden over de tribune. De brand ontstond juist op het moment dat er de minste capaciteit was op de tribune.

"Uiteindelijk heeft iedereen heel goed zijn werk gedaan om iedereen zo snel mogelijk naar buiten te leiden, want dat is goed gelukt. We hebben later ook wel complimenten van het publiek gekregen."

Het is volgens de beveiligers een misvatting dat de stoeltjes hebben gebrand. Het papier, de jassen en de tassen op de stoeltjes hebben gebrand en daardoor zijn de stoeltjes gaan smeulen. Dat heeft volgens de beveiligers ook de enorme rook veroorzaakt.

Na het incident is er een bijeenkomst geweest voor de beveiligers. Hierbij waren alle sectoren aanwezig en een paar mensen van de EHBO van FC Groningen, maar niemand van de brandweer. De beveiligers hebben de behoefte aan een evaluatie met alleen mensen van noord, samen met de

Brand in Euroborg

andere hulpverleners van de brandweer en de EHBO-ers. Er is behoefte om ervaringen uit te wisselen om zo het plaatje compleet te krijgen. Verder zijn er vragen over de keuze van de aanvalroute van de brandweer. De brandweer is via ingang 1 naar binnen gegaan.

Als de brandweer wel direct te plaatse was en de mensen waren nog bezig om via die ingang naar buiten te gaan, hoe had de brandweer dan naar binnen gekund? Een andere vraag die rijst is wat er was gebeurd als er wel druk op de brandslanghaspels had gezeten. De slang moet over de omloop naar de tribune en blokkeert dan de vluchtweg voor iedereen. Achteraf gezien is het misschien wel beter geweest dat de brandhaspels niet werkten.

Er is een collega beveiligger onder aan de trap flauw gevallen vanwege de rook. Hij is ook naar het ziekenhuis gebracht. Daar is wel over teruggekoppeld. Er wordt onder de beveiligers gezegd dat iemand tegen de brandweer heeft gezegd dat hij niet kon garanderen dat een bepaald trappenhuis helemaal ontruimd was. In plaats van te gaan redden zou de brandweer de prioriteit hebben gelegd bij het blussen. Dit geeft onrust omdat beveiligers tot flauwvallens toe hebben geprobeerd mensen naar buiten te krijgen. Een beveiligger geeft ook aan dat er op het moment van de brand vanuit de commandokamer niet adequaat is gereageerd, terwijl de beveiligers volledig afhankelijk zijn van de mensen in de commandokamer. Het vertrouwen in het commandoteam is daarmee beschadigd.

Verbeterpunten die in het gesprek zijn aangegeven:

- brandslanghaspels op de bovenring
- bredere deur in de lexan-wand 2^e ring noord/oost
- afvalbakken schoon houden zodat daar geen brandbaar materiaal blijft liggen
- veldsproeiers gebruiken om de brandjes op de tribune te blussen, of om eerste lading papier nat te maken